

ECLI:NL:PHR:2018:921

Instantie Parket bij de Hoge Raad

Datum conclusie 04-09-2018

Datum publicatie 04-09-2018

Zaaknummer 17/03977

Rechtsgebieden Strafrecht

Bijzondere kenmerken -

Inhoudsindicatie

Conclusie AG in Caribische zaak waarbij de verdachte, voormalig minister-president van Curaçao, is veroordeeld voor passieve ambtelijke omkoping, valsheid in geschrift, witwassen en het voorhanden hebben van ‘frequency jammers’, die zijn ontworpen voor het veroorzaken van storingen in telecommunicatie. Bespreking 14 middelen over onder meer de bewezenverklaring van passieve ambtelijke omkoping. Daarin wordt de vraag opgeworpen of het hof kon oordelen of de verdachte op het moment van het aannemen van de giften wist dat die hem werden gedaan om, in strijd met zijn plicht, in zijn bediening iets te doen of na te laten en of het bestanddeel ‘bediening’ i.d.z.v. art. 379, onder 1, (oud) SrNA ook een toekomstige functie van minister-president omvat. De AG geeft de Hoge Raad in overweging het cassatieberoep te verwerpen. Samenhang met 17/03980.

Vindplaatsen Rechtspraak.nl

Conclusie

Nr. 17/03977 A

Zitting: 4 september 2018

Mr. F.W. Bleichrodt

Conclusie inzake:

[verdachte]

1. De verdachte is bij strafvonnis van 21 juli 2017 door het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba wegens 1. “als ambtenaar een gift aannemen, wetende dat deze hem gedaan wordt teneinde hem te bewegen om, in strijd met zijn plicht, in zijn bediening iets te doen of na te laten, meermalen gepleegd”, 2. “medeplegen van valsheid in geschrift, meermalen gepleegd”, 3. cumulatief “medeplegen van witwassen, meermalen gepleegd” en 4. cumulatief “ééndaadse samenloop van: medeplegen van het voorhanden hebben van een technisch hulpmiddel hoofdzakelijk geschikt gemaakt of ontworpen tot het plegen van een misdrijf als bedoeld in het eerste lid van artikel 2:107 van het Wetboek van Strafrecht met het oogmerk om daarmee een misdrijf te plegen als genoemd in dat artikel, en medeplegen van opzettelijk handelen in strijd met artikel 15 van de Landsverordening op de telecommunicatievoorzieningen” veroordeeld tot een gevangenisstraf voor de duur van drie jaren met aftrek als bedoeld in art. 1:62 SrC. Voorts heeft het hof aan de verdachte de bijkomende straf van ontzetting uit het passieve kiesrecht opgelegd voor een periode van vijf jaren en beslissingen genomen ten aanzien van in beslag genomen voorwerpen, één en ander zoals in het strafvonnis vermeld.
2. De onderhavige zaak hangt samen met de zaak tegen de medeverdachte [medeverdachte] (17/03980), waarin ik vandaag eveneens zal concluderen.

3. Het cassatieberoep is ingesteld namens de verdachte. Mr. G.G.J.A. Knoops en mr. J.A. Baaijens, beiden advocaat te Amsterdam, hebben veertien middelen van cassatie voorgesteld.
4. Deze zaak gaat over het volgende. De verdachte was ten tijde van de bewezen verklaarde gedragingen politicus in Curaçao, aanvankelijk als Eilandsraadslid van het Eilandsgebied Curacao. In 2010 richt de verdachte [verdachte] de politieke partij Movementu Future Korsou (MFK) op. Met ingang van 10 oktober 2010 is de verdachte de eerste minister-president van het land Curaçao. Deze functie bekleedt hij tot eind september 2012. De medeverdachte [medeverdachte] is de partner van de verdachte en in de bewezen verklaarde periodes bestuurder en directeur van de vennootschap [A] NV op Curaçao.

In de strafzaak tegen de verdachte staat centraal het aannemen van giften gedaan door of namens [betrokkene 1] . Het hof heeft onder meer bewezen verklaard dat de giften aan de verdachte werden gedaan teneinde hem te bewegen om, in strijd met zijn plicht, een voorkeursbehandeling te bewerkstelligen voor [betrokkene 1] en/of aan hem gelieerde bedrijven (feit 1). Facturen die in dat verband zijn verstuurd, zijn volgens het hof valselijk opgemaakt (feit 2). Ook hebben de verdachte en de medeverdachte [medeverdachte] volgens het hof de herkomst van de in de bewezenverklaring genoemde geldbedragen verhuld en zich daarmee schuldig gemaakt aan het medeplegen van witwassen (feit 3). Ten slotte is de verdachte veroordeeld in verband met het voorhanden hebben van zogenaamde 'frequency jammers', die zijn ontworpen voor het veroorzaken van een stoornis in de gang en/of in de werking van enig werk voor telecommunicatie (feit 4).

5. Het eerste middel behelst de klacht dat het hof ten onrechte, althans ontoereikend gemotiveerd, verzoeken om de heer R. Pellicano, officier van justitie te Milaan, als getuige te horen, heeft afgewezen. In het onderstaande zal ik eerst het procesverloop weergeven. Vervolgens bespreek ik de door de stellers van het middel opgeworpen klachten.

6. Bij brief van 21 oktober 2016 heeft de verdediging verzocht om de oproeping van een tiental getuigen, onder wie R. Pellicano. De verdediging is op de terechtzitting van 26 oktober 2016 in de gelegenheid gesteld de getuigenverzoeken toe te lichten. Zij heeft daartoe het woord gevoerd overeenkomstig de op voorhand aan het hof toegezonden en in het procesdossier gevoegde pleitnota. Het verzoek van de verdediging om de getuige R. Pellicano op te roepen hangt samen met het verweer van de verdediging dat inhoudt dat het strafvorderlijk onderzoek tegen de verdachte is voortgekomen uit onrechtmatig verkregen en uitgelekte MOT-gegevens.¹ De pleitnota houdt, voor zover voor de bespreking van het middel van belang, voorts het volgende in:²

"(...) 110. Voorzitter, het OM ziet dan kennelijk ook ten aanzien van de start van het onderzoek gezien de MOT-meldingen de strafvorderlijke "bui" hangen. Want wat dan gebeurt, is strafvorderlijk een anomalie.

111. Nadat het strafrechtelijk onderzoek jegens cliënten ruim een jaar liep, wordt ineens door het OM een kennelijke andere (mede)aanleiding voor het onderzoek jegens cliënten in het dossier geïntroduceerd. Eerst op 19 mei 2014 wordt gerelateerd in een proces-verbaal stand van zaken (bijlage 51 zaaksdossier Babel) dat informatie die het OM van het OM te Milaan (Italië) had ontvangen mede aanleiding had gevormd voor de start van het onderzoek jegens cliënten. Ter ondersteuning hiervan wordt gewezen op een proces-verbaal opgemaakt door Van der Schans, op 20 februari 2014 – aldus opgemaakt ruim acht maanden nadat het strafrechtelijk onderzoek reeds liep.

112. Op de precieze gang van zaken omtrent dit 'Italië-verhaal', en de daaraan te verbinden consequenties alsmede onderzoekswensen, zal hierna in paragraaf 5.6 van dit pleidooi worden terugkomen.

(...)

5.6 Nader onderzoek t.a.v. door OM gestelde aanleiding onderzoek afkomstig uit Italië in 2012

5.6.1. Relevante context

163. Voorzitter, zoals reeds opmerkt heeft het OM op enig moment zich kennelijk gerealiseerd dat de

gehele gang van zaken ten aanzien van de MOT-meldingen en het daarop voortbouwend strafrechtelijke onderzoek op strafvorderlijke gevolgen zal kunnen gaan stuiten.

164. Want, ineens verschijnt er in 2014 een nieuw startpunt van het onderzoek!

165. Immers, eerst in februari 2014 wordt door Advocaat-Generaal Van der Schans een proces-verbaal opgemaakt, inhoudende dat medio 2012 een mail zou zijn ontvangen vanuit Italië met de enkele mededeling dat men daar in een lopend onderzoek naar [betrokkene 1], stukken had gevonden die voor het OM in Curaçao van belang konden zijn, alsook inhoudende dat Van der Schans en een collega, de heer S.B.P. Lukowski, in december 2012 naar Italië de twee facturen van het bedrijf [A] ter inzage hebben gekregen. Overigens corrigeert Van der Schans bij zijn verhoor bij de rechter-commissaris d.d. 29 juli 2015 de datum van ontvangst van het e-mailbericht en stelt hij dat hij de betreffende e-mail ontving in de tweede helft van 2012.

(...)

Het horen van officier van justitie te Milaan, de heer Roberto Pellicano:

213. Volgens het OM zou deze persoon de verzender van het betreffende e-mailbericht zijn geweest. Hij zou aldus kunnen bevestigen of dat hij dit e-mailbericht daadwerkelijk heeft verstuurd, alsook zou hij meer informatie kunnen verschaffen over de inhoud van het bericht en het daaropvolgende bezoek aan Italië. De verdediging wenst hem voorts te vragen of dat het OM te Milaan vanuit eigen initiatief het OM te Curaçao destijds heeft benaderd met de mededeling dat zij informatie hadden die relevant kon zijn, of dat dit mogelijk anders is geweest. Hiermee dient inzichtelijk te worden of, indien er contact is geweest met het OM te Italië, nog afgezien van de vraag of dit daadwerkelijk aanleiding zou hebben gevormd (zoals beweerd) voor onderhavig onderzoek, hierin daadwerkelijk een zelfstandige bron van verdenking lag, waarbij het MOT-traject geen rol zou spelen. De uitkomst hiervan is van belang voor de strafprocessuele gevolgen.

214. Bovendien zou de heer Pellicano kunnen worden gevraagd of dat het klopt dat het e-mailbericht ook van de zijde van het OM te Milaan niet meer te traceren is. Ook kan hem worden gevraagd om bij het OM aldaar nader onderzoek te laten verrichten.

215. Nu AG Van der Schans kennelijk meerdere malen contact heeft gehad met de heer Pellicano, onder meer nog kort voor zijn verhoor bij de RC, zal hij in ieder geval over diens contactgegevens beschikken. Bovendien kan contact worden opgenomen met het OM te Italië, alwaar hij werkzaam zou zijn. (...)"

7. Bij beslissing van 16 november 2016 heeft het hof ten aanzien van het hiervoor weergegeven getuigenverzoek het volgende overwogen:³

"2.5. De verdediging heeft voorts het verzoek gedaan tot het horen van de volgende getuigen (in de volgorde zoals aangegeven in de brief van de verdediging van 21 oktober 2016):

(...)

- 5. R. Pellicano

(...)

2.6. De onder 1 tot en met 5 verzochte getuigen hebben allen - in de kern - betrekking op de door de verdediging gestelde onrechtmatigheid van het voorbereidend onderzoek. De verdediging komt tot de conclusie dat er in het voorbereidend onderzoek, of anderszins onder omstandigheden die zij voor de ontvankelijkheidsvraag relevant acht, sprake is van jegens de verdachte begane onrechtmatigheden. Nader onderzoek, waaronder het horen van de getuigen, is volgens de verdediging van belang om nader inzicht te verkrijgen in deze gestelde onrechtmatigheden en om deze nader te kunnen onderbouwen. Dit moet leiden tot meer duidelijkheid over de rol en het handelen hierin van het Openbaar Ministerie, dit in het licht van zijn ontvankelijkheid.

2.7. Naar het oordeel van het Hof zijn in dit stadium uit de door de verdediging naar voren gebrachte feiten en omstandigheden geen aanknopingspunten aannemelijk geworden die het gestelde belang

van de verdediging - beoordeeld in het licht van de rechtspraak van de Hoge Raad op het punt van vormverzuimen en het beoordelen van het verdedigingsbelang bij getuigenverzoeken ter zake - tot het horen van de onder 1 tot en met 5 verzochte getuigen in voldoende mate onderbouwen. Dit kan anders worden als uit het door de verdediging ondernomen onderzoek naar mogelijke onrechtmatigheden in het vooronderzoek meer concrete aanwijzingen blijken die in het licht van genoemde jurisprudentie tot het door de verdediging bepleite resultaat zou kunnen leiden. Het staat de verdediging vrij dit verzoek alsdan, voorzien van deze meer concrete onderbouwing, opnieuw aan het Hof te doen.

Het verzoek tot het horen van de onder 1 tot en met 5 genoemde getuigen zal thans worden afgewezen. (...)"

8. De verdediging heeft vervolgens onderzoek geïnitieerd en heeft op de uitkomsten daarvan een herhaald verzoek tot het horen van de Italiaanse officier van justitie Pellicano als getuige gegrond. Dat herhaalde verzoek is neergelegd in een daartoe op 10 maart 2017 aan het hof gezonden brief. Die brief bevindt zich bij de aan de Hoge Raad toegezonden stukken en houdt – kort samengevat – onder meer het volgende in.

9. De verdediging heeft twee in Milaan gevestigde advocaten, Luparia en Padovani, benaderd om informatie te verkrijgen over de contacten tussen het Italiaanse openbaar ministerie en dat van Curaçao en de wijze waarop het contact tussen de beide instanties tot stand is gekomen. Daartoe hebben de beide voornoemde advocaten gesprekken met Pellicano gevoerd in verband met de door het openbaar ministerie gestelde gang van zaken midden en eind 2012. Luparia en Padovani hebben daarna mondeling aan de verdediging laten weten dat Pellicano ontkent dat het contact is verlopen op de wijze zoals door het openbaar ministerie in het dossier [verdachte] en [medeverdachte] is gesteld. Bij de hiervoor bedoelde brief bevindt zich een tweetal bijlagen. Het vorenstaande wordt ondersteund door de als bijlage 1 bij de brief gevoegde ondertekende schriftelijke verklaring van Luparia en Padovani, aldus de verdediging. De beschrijving die in de brief van 10 maart 2017 van deze bijlage wordt gegeven houdt in de kern in dat Pellicano heeft aangegeven dat hij bereid is om een getuigenverklaring af te leggen ten overstaan van het hof (welke verklaring in bijlage 2 van voormelde brief is opgenomen), maar eveneens heeft meegedeeld dat het voor hem, vanwege zijn positie als officier van justitie bij het openbaar ministerie in Milaan, niet mogelijk is om zijn lezing van de gebeurtenissen op voorhand op schrift te stellen. Voorts blijkt uit de verklaring van Luparia en Padovani dat zij menen dat de verklaring van Pellicano van aanzienlijk belang is om de stelling van de verdediging te onderbouwen, in aanmerking genomen dat hij relevante informatie kan verschaffen die de lezing van het openbaar ministerie te Curaçao op essentiële punten weerspreekt. Op grond van het voorafgaande, stelt de verdediging zich in de onderhavige brief op het standpunt dat de verklaring van Pellicano kan aantonen dat de door het openbaar ministerie in het dossier geschetste lezing niet in overeenstemming met de waarheid is, terwijl de nieuwe informatie aanleiding geeft om de beslissing op het eerder gedane getuigenverzoek te herzien.

10. De verdediging heeft de getuigen Luparia en Padovani meegebracht naar de zitting in hoger beroep van 12 juni 2017. Daar zijn de beide getuigen gehoord. Door de verdediging is op de terechtzitting het verzoek tot het horen van de getuige Pellicano herhaald. Het proces-verbaal van de terechtzitting in hoger beroep van 12, 13 en 14 juni 2017 houdt ten aanzien van het herhaalde getuigenverzoek, voor zover voor de beoordeling van het middel van belang, het volgende in:

"Stand van zaken

(...) De voorzitter verzoekt de verdediging aan te geven op welke wijze zij haar verdediging wil voeren. (...) De raadsman verzoekt het Hof de beide meegebrachte getuigen, de heer Luparia (hierna: Luparia), en mevrouw Padovani (hierna: Padovani), alsmede de meegebrachte deskundige, de heer Contzé, (hierna: Contzé) hedenochtend te horen. (...) Tevens deelt mr. Knoops mede dat hij het verzoek doet de getuige dr. R. Pellicano (hierna: Pellicano) in persoon te horen, eventueel via een rogatoire commissie.

Verzoek horen getuigen

Mr. Knoops licht het verzoek tot het horen van de getuigen als volgt toe.

Het Gerecht in eerste aanleg heeft, op grond van een e-mail vanuit Milaan naar Curaçao, aangenomen

dat het initiatief om contact te zoeken met het openbaar ministerie in Curaçao is uitgegaan van Pellicano. Wij hebben via een brief van 24 november 2016 navraag gedaan en op 2 december 2016 heeft Pellicano per brief geantwoord dat het initiatief voor het onderzoek niet van hem is uitgegaan. Op het moment dat de advocaat-generaal mr. Van der Schans op onderzoek uitging in Italië, was er helemaal nog geen sprake van een Italiaanse verdenking tegen de verdachte. De gang van zaken omtrent de e-mail is cruciaal voor ons verweer dat het openbaar ministerie niet-ontvankelijk dient te worden verklaard. Er is immers een concrete aanwijzing dat een aanname van het Gerecht omtrent één van de pijlers van het onderzoek niet klopt. Het proces-verbaal van de advocaat-generaal is naar ons oordeel in strijd met de waarheid opgemaakt en het Hof is hierdoor opzettelijk onjuist voorgelicht. Wij stellen ons op het standpunt dat dit de rechtmatigheid van de start van het onderzoek aantast. Het Hof heeft de plicht dit ambtshalve te onderzoeken. De meegebrachte getuigen kunnen verklaren wat Pellicano tegen hen heeft verklaard. Tevens verzoeken wij het Hof de getuige Pellicano alsnog in persoon te doen horen, om van hem te horen hoe het strafrechtelijk onderzoek is gestart.

Procureur-generaal Rip reageert desgevraagd als volgt.

Wij hebben tegen het horen van de meegebrachte getuigen geen bezwaar. Het openbaar ministerie heeft al schriftelijk verklaard dat wij ons verzetten tegen het verzoek om Pellicano als getuige te horen en de behandeling daartoe aan te houden. Wij blijven hierbij. Wij achten het verzoek allereerst onvoldoende onderbouwd. Er is geen nieuwe inhoudelijke informatie naar voren gekomen. De verdediging "gelooft" dat Pellicano in persoon relevant zou kunnen verklaren. Zij baseert dat op haar ervaring en op het "verloop van persoonlijke gesprekken met Pellicano", maar zij laat niets los over de inhoud daarvan of over hetgeen hij precies tegenover haar heeft verklaard. Wij zijn van mening dat er geen enkele aanwijzing is voor onregelmatigheden bij de start van het onderzoek. De verdediging betoogt dat de manier waarop het contact tot stand gekomen is anders is verlopen dan in het proces-verbaal van mr. Van der Schans is gerelateerd. Wij hebben geen enkele reden om aan de juistheid van dit proces-verbaal of aan zijn getuigenverklaring te twijfelen. Bovendien kan men discussiëren over de vraag of het relevant is van wie het initiatief is uitgegaan. Vast staat dat het onderzoek is gestart op grond van Italiaanse verdenkingen. Het openbaar ministerie is van mening dat het verzoek tot het horen van Pellicano dient te worden afgewezen.

Mr. Knoops antwoordt hierop als volgt.

Pellicano heeft gezegd dat hij ten tijde van het eerste contact helemaal niet bekend was met [medeverdachte] of [verdachte]. Indien het initiatief niet van Italië is uitgegaan maar van mr. Van der Schans, is er tot twee keer toe een onjuiste ambtsedige verklaring afgelegd door een magistraat. Op een dergelijk stuk moet het Hof blind kunnen vertrouwen. Als er ook maar één opzettelijke onregelmatigheid in een ambtsedig proces-verbaal staat, is dat een aanwijzing voor mogelijke niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie. Als het contact tussen Italië en Curaçao op een andere wijze tot stand is gekomen dan in de twee processen-verbaal is verklaard, moeten daar consequenties aan verbonden worden, dat kan niet worden genegeerd. Het opzettelijk onjuist voorlichten van het Hof wordt door de Hoge Raad onder het Zwolsmancriterium geschaard. Wij zijn van mening dat het horen van de getuige Pellicano cruciaal is voor het verkrijgen van een juist oordeel over de start van het onderzoek.

De oudste rechter richt zich tot de verdediging met de volgende vraag.

Het staat vast dat er in Italië een onderzoek naar de verdachte is gestart. Indien wij uitgaan van uw stelling dat het openbaar ministerie niet de waarheid verklaart over de wijze waarop het contact tussen Italië en Curaçao tot stand is gekomen, wat was dan het belang van het openbaar ministerie om dit contact te initiëren? Hoe kon het openbaar ministerie zonder informatie van de collega's aldaar weten dat er in Italië mogelijk belastend materiaal over de verdachte te vinden was?

Mr. Knoops deelt mee dat hij dit punt in zijn pleidooi nader zal uitwerken en licht dit als volgt toe. Ik verwijs naar het rapport van Reijntjes, dat zich in het dossier bevindt. Deze deskundige gaat er van uit dat het openbaar ministerie in eerste instantie slechts over de MOT meldingen beschikte en een

hele grote behoefte had om de grondslag voor de start van het onderzoek naar de verdachte te verstevigen, omdat het op dun ijs was gebaseerd. Zonder de aanvullende informatie uit Italië was er eigenlijk helemaal geen reden om een strafrechtelijk onderzoek naar de verdachte te starten. De grondslag hiervoor is kunstmatig gecreëerd. Wij hebben een notitie van Pellicano onder ogen gehad, waarin hij uitlegt hoe het contact met Curaçao tot stand is gekomen. Het is van belang dat het Hof van Pellicano zelf verneemt dat er geen legitieme start was voor het onderzoek. In het eerste rechtshulpverzoek wordt alleen gesproken over witwassen en valsheid in geschrifte. Er is geen sprake van omkoping en ook de e-mail en het bezoek van de advocaat-generaal worden op dat moment niet vermeld. Deze elementen zijn later toegevoegd. De verdediging vindt het vreemd dat het openbaar ministerie heeft geweigerd om dit nader te verklaren. De antwoorden die u zoekt vindt u bij Pellicano. In Milaan is iets gebeurd dat niet strookt met het verhaal van het openbaar ministerie, en dat zou voldoende moeten zijn voor het Hof om deze kwestie ambtshalve te onderzoeken. De verdediging verzoekt het Hof om het onderzoek over te nemen. Wij hebben nieuwe informatie aangeleverd, die ten tijde van ons eerdere verzoek in oktober nog niet bekend was. Wij herhalen ons verzoek om de getuige Pellicano te horen en het is thans aan het Hof om hierover opnieuw te beslissen. De stelling van het openbaar ministerie dat het niet van belang is hoe het precies is gegaan, is niet in overeenstemming met de jurisprudentie met betrekking tot de niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie.

Procureur-generaal Rip merkt ten antwoord op dat het dossier tevens twee aangiftes tegen de verdachte bevat, te weten een anonieme aangifte en de aangifte van [betrokkene 2]. Elk van deze aangiften op zich zou reeds voldoende grond vormen om een strafrechtelijk onderzoek te starten. Het openbaar ministerie had geen belang om contact te leggen met Italië.

Het Hof onderbreekt de behandeling voor korte duur voor beraad.

De voorzitter hervat de behandeling en deelt als beslissing van het Hof het volgende mede.

Het Hof acht het horen van de meegebrachte getuigen Luparia en Padovani in het belang van de verdediging en niet nodeloos, zodat het verzoek zal worden toegewezen. (...)

De voorzitter doet de getuige Lupari voor zich verschijnen. (...) Mr. C. Knoops-Hamburger gaat over tot het ondervragen van de getuige Luparia. (...) De getuige beantwoordt deze vragen als volgt:

(...)

8. Ik heb Pellicano met betrekking tot dit onderwerp drie keer ontmoet.

9. De ontmoetingen hebben plaatsgevonden op 2 december 2016, 20 januari 2017 en 17 februari 2017. Ik heb de inhoud van uw brief met hem besproken, en hem in algemene zin verteld dat u geïnteresseerd was in de manier waarop het strafrechtelijk onderzoek was gestart. Ik lees het gedeelte van de brief voor bij bulletpoint 1. Hij reageerde meteen met de verklaring dat hij zich een heel andere versie van het gebeurde herinnerde. Hij was het niet eens met de informatie zoals die door het openbaar ministerie Curaçao was verstrekt.

(...)

12. Pellicano zei op 20 januari 2017 dat hij bereid was om een schriftelijke verklaring, een affidavit, af te geven over de specifieke omstandigheden rond de start van het onderzoek, en het feit dat die volgens hem anders waren dan in de versie van het openbaar ministerie Curaçao.

13. In een later stadium besloot hij dat hij er de voorkeur aan gaf om niet een geschreven verklaring te geven, maar om zich direct door het Hof te laten horen. Hij is van mening dat dit de meest correcte manier is om deze kwestie te behandelen, te meer daar hij een collega is van de functionarissen van het openbaar ministerie.

(...)

De voorzitter doet vervolgens de getuige Padovani voor zich verschijnen.

(...)

10. Met betrekking tot deze zaak heb ik in totaal drie ontmoetingen met Pellicano gehad.

11. De ontmoetingen hebben plaatsgevonden op 20 januari 2017, 17 februari 2017 en 21 februari 2017.

(...)

13. Het klopt dat wij bij al die gelegenheden over de zaak hebben gesproken. (...) Pellicano vertelde dat hij over deze zaak nooit een e-mail heeft gestuurd aan het openbaar ministerie van Curaçao. Hij vertelde ons ook dat hij zich een andere versie van de start van de zaak herinnerde. Hij was erg verrast omdat hij het niet eens was met de bewering dat hij degene was die een e-mail naar Curaçao zou hebben gestuurd.

14. Hij was bereid om een affidavit af te geven omdat hij zich een andere versie van de gang van zaken herinnerde.

(...)

De jongste rechter vraagt aan de getuige: Als ik u goed begrepen heb, heeft Pellicano u meer info gegeven over de start van het onderzoek dan u ons nu vertelt, maar heeft hij u gevraagd om die informatie (nog) niet aan het Hof te vertellen, omdat hij het beter vond om die informatie rechtstreeks te geven. En omdat u het daar mee eens bent heeft u besloten om die informatie vandaag niet te verstrekken. Is dat correct?

De getuige antwoordt als volgt: Ja, dat klopt. Wij hebben met Pellicano de versie van het openbaar ministerie Curaçao besproken, met betrekking tot de volgorde van de gang van zaken rond de start van het strafrechtelijk onderzoek. Hij gaf duidelijk aan dat hij het niet eens was met deze versie en zich een andere gang van zaken herinnerde. Tijdens het gesprek van 20 januari 2017 met de heer en mevrouw Knoops, stemde Pellicano er mee in om een schriftelijke verklaring aan ons af te geven, inhoudende alle feiten en omstandigheden rond de start van het strafrechtelijk onderzoek die hij zich herinnerde. Dit was, zoals gezegd, een andere versie dan die het openbaar ministerie Curaçao aan het Hof heeft voorgelegd. Maar tijdens het gesprek van 17 februari 2017, wat eigenlijk tot doel had om de affidavit definitief op te stellen en door Pellicano te doen ondertekenen, vertelde hij dat hij van gedachten was veranderd. Na erover te hebben nagedacht bleef hij weliswaar bij het standpunt dat de versie van het openbaar ministerie van Curaçao niet correct was, maar vanwege zijn status als openbaar ambtenaar en omdat zijn affidavit een verklaring onder ede van een collega van een ander land zou weerspreken, had hij zich gerealiseerd dat het correcter zou zijn om een verklaring af te leggen ten overstaan van het Hof.

(...)

Mr. Knoops vervolgt met het verzoek aan het Hof om de getuige Pellicano op te roepen en te horen. Het verzoek en de onderbouwing ervan zijn op schrift gesteld. Mr. Knoops draagt dit stuk voor en legt het over aan het Hof. Ter aanvulling betoogt hij het volgende. Voor ons is van belang dat het Gerecht in eerste aanleg op blz. 6 van het vonnis het hiervoor genoemde e-mailbericht als legitimatie van onderzoek heeft beschouwd. Daarbij is overwogen dat er geen reden is om aan te nemen dat dit mailbericht niet is verstuurd, aangezien er een ambtsedig proces-verbaal van de advocaat-generaal is, waarin wordt gezegd dat dit wel is gebeurd. Hetgeen wij vandaag van de getuigen hebben gehoord is derhalve cruciaal. Zij hebben allen verklaard dat volgens Pellicano de versie van het openbaar ministerie van Curaçao niet juist is. Pellicano is bereid in persoon te verklaren dat de start van het onderzoek helemaal niet heeft plaatsgevonden naar aanleiding van het e-mailbericht uit Italië. Het openbaar ministerie Curaçao heeft een U-bochtconstructie geconstrueerd. Op oneigenlijke wijze is het onderzoek in Italië er bij gehaald omdat men zelf niet over voldoende gronden beschikte voor het instellen van een strafrechtelijk onderzoek tegen de verdachte. Het is niet relevant dat er later wel gronden zijn ontstaan, in de vorm van de aangiften tegen de verdachte. Het gaat om de stand van zaken ten tijde van het starten van het strafrechtelijk onderzoek. De door ons beschreven handelwijze van het openbaar ministerie van Curaçao is onrechtmatig en is voldoende aanleiding om tot niet-ontvankelijkheid te concluderen. Eén ding staat vast na hetgeen wij heden van de getuigen hebben gehoord. Er liggen thans voldoende concrete aanwijzingen om het proces-verbaal en de onder ede bij de rechter-commissaris afgelegde verklaring van mr. Van der Schans ter discussie te stellen. Er is bovendien nog meer informatie dan hetgeen de getuigen konden overbrengen. Hieruit

blijkt dat het noodzakelijk is om Pellicano zelf te horen. Er hebben zich ernstige schendingen voorgedaan. Ik verzoek het Hof dan ook bij deze om Pellicano op te roepen en als getuige te horen, eventueel via een rogatoire commissie. Ik verzoek tevens om de behandeling van de zaak om die reden aan te houden.

De procureur-generaal Rip verzet zich desgevraagd tegen dit verzoek en licht dit als volgt toe. Wij menen dat de getuigenverklaringen de zaak niet hebben verhelderd. Beiden houden het bij vage uitspraken. De eerste getuige komt niet verder dan dat Pellicano zich een andere gang van zaken herinnert, maar vertelt niet concreet welke dat is. Dat is beduidend minder hard dan hetgeen mr. Knoops beweert, namelijk dat mr. Van der Schans niet naar waarheid zou hebben verklaard. De tweede getuige verklaart uitsluitend dat Pellicano zegt dat hij geen e-mail heeft gestuurd. Ik heb vóór mij het proces-verbaal van 2014 van mr. Van der Schans, waarin hij relateert: "Medio 2012 ontving ik een email van het openbaar ministerie te Milaan." Dat is heel algemeen. Op vraag 3 tijdens het verhoor bij de rechter-commissaris antwoordt hij : "Ik kan mij niet precies herinneren wie de afzender van die mail was. Ik dacht Pellicano." In de e-mail van 24 november 2016, wordt beweerd dat het openbaar ministerie van Curaçao stelt dat "in de tweede helft van 2012 het openbaar ministerie van Milaan een email heeft gestuurd, signed by Pellicano." Dat heeft mr. Van der Schans nooit gezegd. De getuigen zijn dus misleidend. Als zij dit aan Pellicano hebben voorgelezen, zal hij zeker hebben ontkend dat hij de mail heeft gestuurd. Wat ons betreft zijn er dus helemaal geen concrete aanwijzingen dat er iets verkeerd is gegaan. Bovendien heeft de hele kwestie van de e-mail zich voor de start van het onderzoek voorgedaan, zodat het maar de vraag is of dit relevant is voor een beslissing in deze zaak. Wij stellen ons op het standpunt dat het verzoek tot het horen van Pellicano nodeloos is.

Mr. Knoops reageert hierop als volgt. Ik verwijs naar de beantwoording van vraag 7 tijdens het verhoor bij de rechter-commissaris: "De email was niet persoonlijk aan mij gericht, maar aan het openbaar ministerie van Curaçao. Er stond wel de naam onder van Pellicano." Mr. Van der Schans zegt dit zeer specifiek. Voor zover het openbaar ministerie zich op het standpunt stelt dat alleen normschendingen binnen het onderzoek van belang zijn, wijs ik u op jurisprudentie waaruit blijkt dat ook laakbare handelingen voorafgaand aan het onderzoek kunnen leiden tot niet-ontvankelijkheid. Het Hof hoeft nu nog niet te beslissen over de niet-ontvankelijkheid, maar moet bezien of er voldoende aanwijzingen zijn voor nader onderzoek en dan met name het horen van Pellicano in persoon. Schalken betoogt, in de zaak Rodriguez, dat er ambtshalve aanleiding is tot het horen van getuigen indien er concrete aanwijzingen zijn van normschendingen. Wij hebben verklaard dat Pellicano meer concrete informatie kan verschaffen. De getuigen houden geen informatie achter. Het siert hen dat zij niet in naam van Pellicano willen verklaren dat zijn collega meened heeft gepleegd, aangezien dit niet past binnen hun ethische code. Om die reden houdt Pellicano zich juist beschikbaar om in persoon hierover te getuigen.

De procureur-generaal Rip persisteert bij hetgeen hij met betrekking tot dit verzoek eerder naar voren heeft gebracht.

De voorzitter onderbreekt de behandeling voor het nemen van middagrust en beraad.

De voorzitter hervat de behandeling en deelt als beslissing van het Hof het navolgende mede.

De verklaringen van de getuigen Luparia en Padovani komen, samen genomen, in essentie op het volgende neer:

- dat Pellicano hen heeft laten weten verbaasd te zijn over hetgeen in de brief van de verdediging van 24 november 2016 stond vermeld ten aanzien van de start van het onderzoek en dat hij zich een andere versie van de start van het onderzoek herinnert;
- dat Pellicano persoonlijk geen e-mail aan het openbaar ministerie Curaçao heeft gestuurd;
- dat Pellicano over de inhoudelijke gang van zaken nog meer heeft gezegd, maar dat daar door de

getuigen geen nadere mededelingen over kunnen worden gedaan.

Het Hof is van oordeel dat het bovenstaande onvoldoende concreet is om het verzoek tot het horen van de getuige Pellicano te dragen. Door mr. Van der Schans is in zijn verklaring niet met die stelligheid als door de verdediging naar voren gebracht verklaard dat de e-mail door Pellicano persoonlijk is ondertekend en verstuurd. Daarmee is er geen begin van aannemelijkheid dat de verklaring van mr. Van der Schans leugenachtig is. Voor het overige overweegt het Hof dat niet is onderbouwd wat het belang zou zijn om vast te stellen welke functionaris van het openbaar ministerie te Milaan dan wel de afzender of de ondertekenaar van voornoemde e-mail is geweest. Niet ter discussie staat dat de desbetreffende informatie van het Italiaanse openbaar ministerie afkomstig is.

Nu de getuigen weliswaar hebben verklaard dat Pellicano meer aan hen heeft verteld over de inhoudelijke gang van zaken, maar geen enkele indicatie hebben gegeven wat dat meerdere dan inhoudt, biedt ook dat, zelfs in samenhang met hetgeen verder is verklaard, onvoldoende aanknopingspunten voor het oordeel dat Pellicano iets kan verklaren dat van belang kan zijn voor enige door het Hof in deze zaak te nemen beslissing.

Het Hof acht het horen van de getuige Pellicano, gelet op het bovenstaande, nodeloos en het verzoek zal worden afgewezen.”

11. Vervolgens heeft de verdediging bij dupliek het verzoek om Pellicano als getuige te horen opnieuw herhaald. Het proces-verbaal van de terechtzitting in hoger beroep van 12, 13 en 14 juni 2017 houdt daarover, voor zover voor de beoordeling van het middel van belang, het volgende in:

“Dupliek

De raadsman merkt voor dupliek, het volgende op.

Ten aanzien van het Italië-verhaal. Er kan toch niet ontkend worden dat mr. Van der Schans een duidelijk antwoord heeft gegeven op vraag 7 van zijn verklaring tegenover de rechter-commissaris en uitdrukkelijk heeft gezegd dat onder de e-mail uit Italië de naam van Pellicano stond. Hij zegt ook dat hij met Pellicano heeft gebeld om te vragen of hij nog over de betreffende mail beschikt. Wij proberen geen verwarring te stichten. De verwarring is ontstaan door de handelwijze van het openbaar ministerie en met name door de verklaringen van mr. Van der Schans. Wij zijn van mening dat mr. Van der Schans in zijn proces-verbaal en tijdens het verhoor bij de rechter-commissaris niet de waarheid heeft verteld. Het Hof moet volkomen kunnen vertrouwen op de juistheid van dergelijke stukken. Wij begrijpen niet dat het openbaar ministerie beweert dat het niet relevant is wie de e-mail heeft ondertekend of verzonden. Dat is juist bijzonder belangrijk. Als mr. Van der Schans hierover niet de waarheid vertelt en het openbaar ministerie Curaçao op eigen initiatief contact heeft gelegd met Italië, dan zijn wij allen vals voorgelicht. Dit is een ernstige kwestie, ik verwijs naar de bevindingen van de Hoge Raad in het Karman-arrest. Dit alles vormt te meer een reden om alsnog de getuige Pellicano in persoon te horen en aan de kennelijke verwarring die wij gesticht zouden hebben een einde te maken. Wij herhalen ons verzoek daartoe.”

12. Bij strafvonnis van 21 juli 2017 heeft het hof het herhaalde getuigenverzoek wederom afgewezen. Het voornoemde vonnis houdt daarover het volgende in:⁴

“Voorvragen en normschendingen

De verdediging heeft in hoger beroep aangevoerd dat het openbaar ministerie niet-ontvankelijk dient te worden verklaard althans dat bewijsuitsluiting op zijn plaats is wegens normschendingen.

Hiertoe is onder meer gesteld dat er ten tijde van de start van het onderzoek onvoldoende verdenking jegens de verdachte bestond en dat het openbaar ministerie een “extra aanleiding” nodig had om het in 2013 tegen de verdachte lopende strafrechtelijke onderzoek meer gewicht te geven. Daartoe zou de advocaat-generaal mr. A.C. Van der Schans in 2014 met een (deels) onwaar verhaal over een e-mailbericht gekomen zijn dat door het openbaar ministerie in Milaan aan het openbaar ministerie in Curaçao zou zijn gezonden.

Als officieel vertrekpunt voor het strafrechtelijk onderzoek in deze zaak dient te worden aangemerkt de brief van de procureur-generaal mr. D.A. Piar van 28 januari 2013. Deze brief is gericht aan het Hoofd van de Landsrecherche van het land Curaçao en behelst de opdracht tot een landrecherche-onderzoek naar ongebruikelijke transacties. De aanleiding daartoe is volgens de brief gelegen in de

omstandigheid dat de stichting Akshon Sivil en diverse burgers in aanloop naar de verkiezingen van oktober 2012 bij het openbaar ministerie aandacht hebben gevraagd voor de ongebruikelijke transacties die gerelateerd kunnen worden aan de verdachte, zoals de afgelopen jaren gemeld bij en geregistreerd door het Meldpunt Ongebruikelijke Transacties (MOT) in Curaçao. Uit de brief blijkt verder dat deze transacties in het verleden niet zijn onderzocht in verband met personele onderbezetting en dat het belang van het onderzoek erin is gelegen een einde te maken aan (publiekelijke) speculaties over mogelijk strafrechtelijk verwijtbaar handelen van de verdachte. Het onderzoek moet volgens de procureur-generaal inhouden dat de transacties in kaart worden gebracht en dat nationaal en internationaal navraag dient te worden gedaan naar de herkomstbestemming opdat duidelijkheid ontstaat over de vraag of deze transacties al dan niet als "verdacht" moeten worden gekwalificeerd. Uit het dossier valt op te maken dat met het aandacht vragen door "diverse burgers" uit de brief wordt bedoeld de aangiften tegen de verdachte door de heer H. Verstappen van 18 september 2012 en die van een anonieme burger van 22 oktober 2012, beide gericht aan de procureur-generaal.

Naar aanleiding van deze opdracht is door Landsrechercheur [verbalisant 4] op 21 mei 2013 een proces-verbaal "Bevindingen feitenonderzoek" opgemaakt. Daaruit blijkt dat bij het MOT een bevraging is gedaan op de verdachte en directe familieleden en geassocieerden, waaruit naar voren is gekomen dat deze in de periode van maart 2007 tot januari 2013 betrokken waren bij een groot aantal MOT-meldingen voor een totaal bedrag van ANG 2.225.786,00. Vervolgens is de informatie uit de gedane aangiften vergeleken met de informatie die is opgevraagd bij het MOT. De conclusie van dit onderzoek luidt dat de verdenking gerechtvaardigd is dat de verdachte zich schuldig heeft gemaakt aan onder meer de volgende strafbare gedragingen:

- witwassen van voorwerpen, waaronder grote contante geldbedragen;
- opzettelijk doen van onjuiste belastingaangifte;
- overtreding van de Landverordening Financiën Politieke Groeperingen.

In vervolg hierop heeft de procureur-generaal bij brief van 6 juni 2013 opdracht gegeven het eerdere onderzoek tegen de verdachte voort te zetten als een strafrechtelijk onderzoek.

Daarnaast bevindt zich in het dossier een proces-verbaal van advocaat-generaal mr. A.C. van der Schans van 20 februari 2014 waarin deze verklaart dat hij medio 2012 een bericht per e-mail heeft ontvangen van het Italiaanse openbaar ministerie dat men daar, in een lopend onderzoek naar [betrokkene 1], stukken had gevonden die van belang konden zijn voor het openbaar ministerie. De advocaat-generaal is samen met een collega vervolgens naar Milaan gereisd en heeft daar op 19 december 2012 van de Italiaanse officier van justitie R. Pellicano enkele documenten ter inzage gekregen. Het ging om twee facturen van het bedrijf [A], gericht aan [B] Ltd te Rome (hierna ook: [B]).

Uit de brief van de procureur-generaal van 28 januari 2013 komt een behoedzame benadering naar voren van de al langer op het internet circulerende geruchten rondom financiële transacties van de verdachte. Voordat het openbaar ministerie door middel van deze brief in actie kwam, waren meerdere, met bijlagen onderbouwde, aangiften gedaan. De brief van de procureur-generaal behelst nog geen opdracht tot een strafrechtelijk onderzoek op basis van een verdenking, maar de opdracht tot een onderzoek naar de in de aangiften genoemde transacties. Pas toen op grond van dit onderzoek bleek dat er voldoende verdenking jegens de verdachte aanwezig was, is het voortgezet als een strafrechtelijk onderzoek. Het Hof acht de gevolgde gang van zaken zorgvuldig en de uit het feitenonderzoek verkregen informatie voldoende om te kunnen spreken van een redelijk vermoeden van schuld aan enig strafbaar feit.

Deze aanvankelijke verdenking betrof, zo blijkt uit de brieven van de procureur-generaal en het proces-verbaal van de landsrecherche van 21 mei 2013 nog niet de verdenking van valsheid in geschrift met betrekking tot de rekeningen van [A] aan [B] Ltd, het zogenaamde Italië-verhaal. Het

proces-verbaal van advocaat- generaal mr. A.C. Van der Schans vermeldt dat dit een aanvang heeft genomen "medio 2012" (waarvan hij later heeft aangegeven daarmee te hebben bedoeld: in de tweede helft van 2012), terwijl deze verdenking tegen de verdachte pas in een proces-verbaal van 19 mei 2014 naar voren komt. Hoewel het voor de hand had gelegen dat de naar aanleiding van deze e-mail verkregen informatie in een eerder stadium aan het dossier was toegevoegd, is het standpunt van de verdediging dat het openbaar ministerie de verdenking hiermee wilde "verstevigen", gelet op de hiervoor omschreven feitelijke gang van zaken, niet aannemelijk geworden, en wordt het op grond hiervan verworpen.

De verdediging heeft aangevoerd dat het openbaar ministerie in de aanloop van het strafrechtelijk onderzoek naar verdachte dusdanig onrechtmatig zou hebben gehandeld dat niet meer sprake kan zijn van een eerlijk proces. De onrechtmatigheden zouden zich volgens de verdediging voorgedaan hebben in wat zij noemt:

- de onrechtmatigheden in de MOT-aanleiding, en
- het Italië-verhaal.

Niet-ontvankelijkverklaring van het openbaar ministerie in de vervolging komt, afgezien van de in de wet geregelde gevallen, slechts in uitzonderlijke situaties in aanmerking. Als het gaat om een vormverzuim in de zin van art. 359a Sv - dus een onherstelbaar vormverzuim dat is begaan in het voorbereidend onderzoek tegen de verdachte ter zake van het aan hem tenlastegelegde feit - is voor dat rechtsgevolg alleen plaats ingeval het vormverzuim daarin bestaat dat met de opsporing of vervolging belaste ambtenaren ernstig inbreuk hebben gemaakt op beginselen van een goede procesorde waardoor doelbewust of met grove veronachtzaming van de belangen van de verdachte aan diens recht op een eerlijke behandeling van zijn zaak is tekortgedaan (vgl. HR 30 maart 2004, ECLI:NL:HR:2004:AM2533, NJ 2004/376, rov. 3.6.5).

Bij een inbreuk op de verdedigingsrechten van de verdachte die niet onder het bereik van art. 359a Sv valt, komt de niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie in de vervolging niet in aanmerking, behoudens in het uitzonderlijke geval dat die inbreuk van dien aard is en zodanig ernstig dat geen sprake meer kan zijn van een eerlijk proces in de zin van art. 6 EVRM. Daarbij verdient opmerking dat het in de eerste plaats moet gaan om een inbreuk die onherstelbaar is en die niet op een aan de eisen van een behoorlijke en effectieve verdediging beantwoordende wijze is gecompenseerd. Bovendien moet die inbreuk het verstrekkende oordeel kunnen dragen - in de bewoordingen van het EHRM dat "the proceedings *as a whole* were not fair". Uit een en ander volgt dat de niet-ontvankelijkverklaring van het openbaar ministerie in de vervolging slechts in uitzonderlijke gevallen in beeld kan komen. Aan de motivering van die beslissing tot niet-ontvankelijkverklaring worden hoge eisen gesteld (vgl. HR 13-09-2016, ECLI:NL:HR:2016:2059, rov. 2.3.4).

MOT-informatie

De verdediging heeft aangevoerd dat sprake is van achtereenvolgende onrechtmatigheden ten aanzien van de MOT-meldingen waar de verdenking tegen de verdachte op is gebaseerd. Volgens de verdediging is om te beginnen op onrechtmatige wijze een veiligheidsonderzoek door de overheid uitgevoerd naar onder meer de verdachte, in het kader waarvan vertrouwelijke informatie bij overheidsdiensten, commerciële banken en dergelijke werd ingewonnen. De in het kader hiervan verkregen MOT-meldingen dienen eveneens als onrechtmatig te worden beschouwd. Deze MOT-gegevens zijn vervolgens gelekt en het kan volgens de verdediging niet anders zijn dan dat dat is gebeurd door een of meer overheidsdienaren. Het openbaar ministerie moet hiervoor verantwoordelijk worden gehouden en had op basis van deze informatie geen strafrechtelijk onderzoek mogen beginnen.

Het Hof stelt vast dat het veiligheidsonderzoek geen deel uit maakt van het voorbereidend onderzoek tegen de verdachte ter zake van de aan hem ten laste gelegde feiten. Dat neemt niet weg dat onder omstandigheden onrechtmatigheden bij het veiligheidsonderzoek relevant kunnen zijn voor de

strafzaak (vergelijk HR 5 september 2006, ECLI:NL:HR:2006:AV4122, NJ 2007/336, rov. 4.7.2 en 4.8). Onvoldoende onderbouwd is echter dat van dergelijke omstandigheden sprake is en dat is ook overigens niet aannemelijk geworden.

In de aangiften die aanleiding waren tot het feitenonderzoek waartoe de procureur- generaal op 28 januari 2013 opdracht had gegeven, wordt melding gemaakt van op de verdachte betrekking hebbende, uitgelekte, informatie, waaronder MOT-meldingen en een memo van de Veiligheidsdienst, die op het internet circuleerden. Het Hof is niet gebleken van feiten of omstandigheden die erop wijzen dat overheidsdienaren op enigerlei wijze betrokken zouden zijn bij het (moedwillig) lekken van deze informatie naar het internet of dat deze anderszins een rol hebben gespeeld die het gebruik van deze informatie door het openbaar-ministerie onrechtmatig zou hebben gemaakt. De stelling van de verdediging dat het niet anders kan zijn dan dat dat door overheidsdienaren is gebeurd, deelt het Hof dan ook niet. Daarnaast volgt het Hof de verdediging niet in haar stelling dat gedrag van welke overheidsdienaar dan ook zonder meer aan het openbaar ministerie moet worden toegerekend. Daarbij is in dit geval van belang dat het doel van deze informatievergaring was om mogelijke integriteitsproblemen bij aankomende bewindslieden te onderzoeken en niet om deze in het kader van een strafrechtelijke procedure tegen de verdachte te (laten) gebruiken.

Gang van zaken Italië

Ten aanzien van het door de advocaat-generaal Van der Schans opgemaakte proces-verbaal van 20 februari 2014 over de ontvangst van een e-mail van het openbaar ministerie te Milaan, het zogenaamde Italië-verhaal, heeft de verdediging het volgende aangevoerd.

De gang van zaken zoals door het openbaar ministerie geschetst is niet conform de werkelijkheid. Allereerst heeft het openbaar ministerie het Gerecht in eerste aanleg en het Hof misleid door te stellen dat de start van het onderzoek was gelegen in dit proces-verbaal. Daarnaast is er sprake van onverklaarbare tegenstrijdigheden in, en de gang van zaken rondom, dit proces-verbaal. De verdediging heeft de officier van justitie te Milaan, Pellicano, door professor en advocaat L. Lupario en wetenschappelijk medewerkster en advocate C. Padovani laten benaderen en deze hebben over Pellicano verklaard dat: "he could refer factual circumstances actually able to contradict essential elements of the course of events as stated by the Curaçao investigative authorities". Tijdens de behandeling ter terechtzitting heeft de verdediging het Hof opnieuw verzocht Pellicano als getuige te horen over de aanvang van het Italië-verhaal.

Het Hof heeft hiervoor al vastgesteld dat de aanvang van het strafrechtelijk onderzoek niet is gelegen in het proces-verbaal van advocaat-generaal Van der Schans. Dit valt op eenvoudige wijze uit het dossier op te maken, zodat van misleiding door het openbaar ministerie geen sprake is. Verder stelt het Hof vast dat de twee facturen waarvan advocaat-generaal Van der Schans in zijn proces-verbaal van 20 februari 2014 melding maakt daadwerkelijk hebben bestaan en dat kopieën daarvan zich in het dossier bevinden. De authenticiteit hiervan is dan ook niet in het geding. Deze kopieën zijn door middel van een rechtshulpverzoek aan Italië verkregen. Voor zover de gang van zaken rondom de e-mail en het daaropvolgende werkbezoek aan Italië niet (geheel) conform de verklaring van de advocaat-generaal zou zijn verlopen is de verdachte daardoor niet in zijn belangen geschaad, aangezien de kopieën van de beide facturen in aansluiting op dit werkbezoek op controleerbare en rechtsgeldige wijze zijn verkregen.

De door de verdediging aangevoerde stellingen leiden niet, ook in niet onderling verband en samenhang bezien, tot de slotsom dat sprake is van een onherstelbaar vormverzuim of schending van het recht op een eerlijk proces. Het verweer wordt dan ook verworpen.

Op grond van het voorgaande is er ook geen aanleiding voor bewijsuitsluiting.

Het horen van Pellicano als getuige acht het Hof nodeloos nu zijn verklaring niet kan bijdragen aan

enige in deze zaak te nemen beslissing. (...)”

13. Uit de voorafgaande beschrijving van het procesverloop volgt dat de verdediging tot drie maal toe heeft verzocht om het horen van R. Pellicano als getuige. Die verzoeken hebben geleid tot beslissingen van het hof van (1) 16 november 2016, (2) 12 juni 2017 en (3) 21 juli 2017 (einduitspraak). Het middel, bezien in samenhang met de toelichting daarop, behelst in de kern de klacht dat de (tussen)beslissingen van het hof van 12 juni 2017 en 21 juli 2017 tot afwijzing van het verzoek de Italiaanse officier van justitie Pellicano als getuige te horen onbegrijpelijk zijn in het licht van enerzijds hetgeen aan dat verzoek ten grondslag is gelegd en anderzijds de gronden waarop het is afgewezen. De cassatieschriftuur houdt onder 49 in dat ook de tussenbeslissing van het hof van 16 november 2016, voor zover inhoudende de afwijzende beslissing Pellicano als getuige te horen, niet in stand kan blijven. Omdat een specifieke, op de motivering van deze tussenbeslissing toegesneden toelichting op het middel ontbreekt, concentreer ik mij in het vervolg op de onder (2) en (3) genoemde beslissingen.

14. Het volgende kan worden vooropgesteld. Op grond van artikel 301, eerste lid, SvC kan de verdachte in hoger beroep zowel ter terechtzitting in eerste aanleg gehoorde als nieuwe getuigen en deskundigen doen dagvaarden. Artikel 301, tweede lid, SvC verklaart artikel 289, tweede tot en met vierde lid, SvC van overeenkomstige toepassing in hoger beroep.

15. Artikel 289, tweede tot en met vierde lid, SvC luidt als volgt:

“2. Hij geeft deze daartoe ten minste drie dagen voor de terechtzitting in persoon ten parkette van de officier van justitie of schriftelijk bij aangetekende, aan de officier gerichte brief op. Hij vermeldt daarbij de namen, het beroep en de woon- of verblijfplaats, of, bij onbekendheid van een of ander, duidt hij hen zo nauwkeurig mogelijk aan. Bij schriftelijke opgave geldt de dag van ontvangst van de brief, die onverwijld daarop wordt aangetekend, als dag van opgave.

3. De officier van justitie doet de getuigen of deskundigen, opgegeven met inachtneming van het tweede lid, onverwijld dagvaarden, tenzij er naar zijn oordeel dwingende gronden bestaan om de dagvaarding te weigeren. In dit laatste geval maakt hij de verdachte opmerkzaam op het bepaalde in artikel 318, derde lid.

4. De getuigen en deskundigen, die zijn gedagvaard, worden gebracht op de in artikel 318, tweede lid, bedoelde lijst.”

16. Artikel 318 SvC luidt voorts:

“1. De procureur-generaal draagt de zaak voor en legt een lijst van de inbeslaggenomen, niet teruggegeven voorwerpen over.

2. Hij legt ook een lijst van de getuigen over, welke de voorzitter doet voorlezen door de griffier.

3. Onmiddellijk nadat de lijst is overgelegd en voorgelezen kan de verdachte, indien de dagvaarding van een door hem opgegeven getuige door de procureur-generaal is verzuimd of geweigerd, het Hof verzoeken alsnog de dagvaarding van die getuige te bevelen.

4. Het Hof beveelt dat de overeenkomstig artikel 289, tweede lid, opgegeven getuige, wiens dagvaarding is verzuimd of geweigerd, tegen een door het Hof te bepalen tijdstip ter terechtzitting zal worden gedagvaard, tenzij de dagvaarding als nodeloos moet worden aangemerkt en het achterwege blijven van de dagvaarding redelijkerwijze niet in strijd komt met het recht van de verdachte om de ondervraging van getuigen à décharge te doen geschieden op dezelfde voorwaarden als het geval is met de getuigen à charge.

5. De getuige, wiens dagvaarding door het Hof is bevolen of wiens plaatsing op de lijst door de procureur-generaal is verzuimd of geweigerd, wordt door de griffier op de lijst gebracht. Hetzelfde geldt ten aanzien van de getuige die gedurende de loop van het onderzoek op de terechtzitting is verschenen en niet bij het voorafgaande onderzoek tegenwoordig is geweest.

6. Op de vordering van de procureur-generaal of op het verzoek van de verdachte worden getuigen, die niet op de lijst voorkomen doch op de terechtzitting tegenwoordig zijn, op bevel van de voorzitter alsnog door de griffier op de lijst gebracht, tenzij de ondervraging van de getuige als nodeloos moet worden aangemerkt en het achterwege blijven daarvan redelijkerwijze niet in strijd komt met het recht van de verdachte om de ondervraging van getuige à décharge te doen geschieden op dezelfde

voorwaarden als het geval is met de getuigen à charge.

7. Alle op de lijst gebrachte getuigen worden verhoord, tenzij het Hof met toestemming van de procureur-generaal en de verdachte van hun verhoor afziet.”

17. Mijn ambtgenoot Machielse heeft er in eerdere conclusies reeds op gewezen dat de Caribische wetgever zich weliswaar heeft laten inspireren door de Nederlandse wetgeving, maar dat die wetgeving daarvan op het gebied van het oproepen van getuigen niettemin afwijkt.⁵ Daartoe wijst hij op de memorie van toelichting bij artikel 318 SvNA, oorspronkelijk artikel 323,⁶ die het volgende inhoudt:

“Artikel 323

De bevoegdheid, zowel van de officier van justitie als van de rechter ter zitting, het verhoor van door de verdachte opgegeven getuigen te weigeren, indien door het achterwege blijven daarvan de verdachte redelijkerwijs niet in zijn verdediging is geschaad, is niet uit de Nederlandse regeling overgenomen. Door de Straatburgse jurisprudentie worden aan de verwezenlijking van het betreffende recht van de verdachte steeds zwaardere eisen gesteld. Het leek aangewezen om hetzelfde criterium, zoals omschreven in art. 6 van het Europees Verdrag (verdachte heeft dezelfde rechten als het OM), in artikel 323 op te nemen. In het licht van dat criterium moet derhalve de nodeloosheid van de ondervraging worden beoordeeld. Zo zal nodeloosheid niet te snel mogen worden aangenomen, als de getuige nog niet eerder (in het vooronderzoek) is verhoord.”⁷

18. Het oude artikel 318 SvNA komt overeen met het huidige artikel 318 SvC. Ten aanzien van de bepaling zoals opgenomen in artikel 318 SvNA merkte mijn ambtgenoot Machielse nog op dat uit de wetsgeschiedenis moest worden afgeleid dat in een geval als het onderhavige de door het hof te hanteren maatstaf de nodeloosheid van de ondervraging is, in de betekenis dat het horen al dan niet zonder noodzaak is, en dat deze in het licht van het in artikel 6 EVRM neergelegde beginsel van equality of arms moet worden beoordeeld. Voorts wijst hij erop dat het bepaalde in art. 318 SvNA nauw aansluit bij art. 6, derde lid, aanhef en onder d, EVRM.⁸

19. In de parlementaire geschiedenis en de jurisprudentie heb ik een nadere invulling van het criterium ‘nodeloos’ niet aangetroffen.⁹

20. Art. 6, derde lid onder d, EVRM verzet zich er niet tegen dat eisen aan de onderbouwing van een getuigenverzoek worden gesteld. Voorts staat ook de rechtspraak van het EHRM ten aanzien van het ondervragingsrecht er niet aan in de weg dat eisen worden gesteld aan de motivering van een verzoek tot het oproepen en het horen van getuigen.¹⁰

21. In de onderhavige zaak is het verzoek tot het horen van Pellicano als getuige geplaatst in de sleutel van een beroep op niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie dan wel bewijsuitsluiting. De Hoge Raad heeft uitgemaakt dat in geval wordt verzocht om het horen van getuigen ter onderbouwing van een beroep op een vormverzuim als bedoeld in art. 359a Sv, van de verdediging wordt verlangd dat duidelijk en gemotiveerd aan de hand van de in die bepaling genoemde factoren wordt aangegeven tot welk in art. 359a Sv omschreven rechtsgevolg dit dient te leiden, want alleen op een zodanig verweer is de rechter gehouden een met redenen omklede beslissing te geven. In lijn hiermee mag van de verdediging die met het oog op de onderbouwing van een zodanig verweer getuigen wenst te doen horen aan de hand van wier verklaringen de verdediging de vraag naar de rechtmatigheid van het voorbereidend onderzoek aan de orde wil stellen, worden gevergd dat zij gemotiveerd uiteenzet waarom daartoe getuigen dienen te worden gehoord. Daarbij kan worden aangetekend dat in de regel het verdedigingsbelang zal ontbreken en afwijzing van het verzoek dus voor de hand ligt indien het vormverzuim waarover de opgegeven getuigen zouden kunnen verklaren niet kan leiden tot een in art. 359a Sv genoemd rechtsgevolg, bijvoorbeeld omdat het gaat om een vormverzuim dat niet onherstelbaar is of dat niet is begaan bij het voorbereidend onderzoek tegen de verdachte ter zake van het aan hem ten laste gelegde feit.¹¹ Er is geen grond daarover anders te oordelen in geval van een beroep op art. 413, vijfde lid, SvC, welke bepaling immers in de kern overeenkomt met art. 359a, eerste lid, Sv.¹² Ook in geval een beroep wordt gedaan op niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie wegens buiten het kader van het voorbereidend onderzoek begane onrechtmatigheden, zal van de verdediging mogen worden gevergd dat zij gemotiveerd uiteenzet waarom de door de verdediging gewenste getuige dient te worden gehoord. Afwijzing ligt in een dergelijk geval in de rede indien de desbetreffende onrechtmatigheid niet tot het

door de verdediging genoemde rechtsgevolg zal kunnen leiden.

22. Het middel keert zich niet tegen de door het hof gebezigde maatstaf. Aan de orde is de vraag of de beslissingen tot het afwijzen van de verzoeken om Pellicano als getuige te horen begrijpelijk zijn in het licht van enerzijds hetgeen aan het verzoek ten grondslag is gelegd en anderzijds de gronden waarop de verzoeken zijn afgewezen.¹³ Ik meen dat beide beslissingen de toets in cassatie kunnen doorstaan. Daartoe wijs ik op het volgende.

23. Het hof heeft het ter terechtzitting van 12 juni 2017 door de verdediging herhaalde verzoek Pellicano als getuige te horen op dezelfde zitting afgewezen (zie hiervoor onder 10 van deze conclusie). Daarbij heeft het hof onder meer geoordeeld dat hetgeen door de verdediging is aangevoerd onvoldoende concreet is om het verzoek tot het horen van de getuige te dragen, terwijl niet ter discussie staat dat de e-mail met informatie van het Italiaanse openbaar ministerie afkomstig is. Voorts heeft het hof overwogen dat de getuigen Luparia en Padovani weliswaar hebben verklaard dat Pellicano meer aan hen heeft verteld over de inhoudelijke gang van zaken, maar dat zij geen enkele indicatie hebben gegeven wat dat "meerdere" dan inhoudt en dat dat, ook in samenhang met hetgeen verder is verklaard, onvoldoende aanknopingspunten biedt voor het oordeel dat Pellicano iets kan verklaren dat van belang kan zijn voor enige door het hof te nemen beslissing.

24. Het oordeel van het hof is niet onbegrijpelijk, in het licht van enerzijds hetgeen aan het verzoek ten grondslag is gelegd en anderzijds de gronden waarop het verzoek is afgewezen. Daarbij neem ik in aanmerking dat van de verdediging mocht worden verwacht het horen van een getuige ter onderbouwing van een beroep op niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie wegens een vormverzuim als bedoeld in art. 413, vijfde lid, SvC dan wel wegens onrechtmatigheden buiten het kader van het voorbereidend onderzoek te motiveren overeenkomstig hetgeen hiervoor onder 21 is vooropgesteld. In dit verband is de verdediging uitvoerig ingegaan op de contacten van het openbaar ministerie te Curaçao met het openbaar ministerie te Milaan. Niet bestreden is dat het openbaar ministerie te Curaçao vervolgens kopieën van facturen naar aanleiding van bevindingen uit een Italiaans strafrechtelijk onderzoek door middel van een rechtshulpverzoek van Italië heeft verkregen. Het hof heeft – niet onbegrijpelijk - vastgesteld dat de brief van de procureur-generaal mr. D.A. Piar van 28 januari 2013 dient te worden aangemerkt als officieel vertrekpunt voor het strafrechtelijk onderzoek in deze zaak. De verdediging wenste Pellicano vragen te stellen over de wijze waarop het contact tussen het openbaar ministerie te Curaçao en het openbaar ministerie te Milaan tot stand is gekomen. Het hof is ervan uitgegaan dat dat contact tot stand kwam in de tweede helft van 2012, dus voordat mr. Piar het startsein gaf voor een rechercheonderzoek naar ongebruikelijke transacties en ruim voordat hij bij brief van 6 juni 2013 opdracht gaf het onderzoek voort te zetten als een strafrechtelijk onderzoek. Dat betekent dat het initiatief tot het contact tussen de autoriteiten van beide landen buiten het kader van het voorbereidend onderzoek plaatsvond en reeds daarom niet binnen het bereik van art. 413 SvC valt. Ook overigens kon het hof oordelen dat de verdediging onvoldoende aanknopingspunten heeft aangereikt voor het oordeel dat Pellicano iets kan verklaren dat van belang kan zijn voor enige door het hof in deze zaak te nemen beslissing. In het bijzonder valt niet in te zien dat de wijze waarop de contacten tussen de autoriteiten van beide landen tot stand zouden zijn gekomen zou kunnen meebrengen dat geen sprake meer kan zijn van een eerlijke behandeling van de strafzaak tegen de verdachte.¹⁴ Daarbij moet worden bedacht dat zelfs als sprake zou zijn van een inbreuk op de verdedigingsrechten van de verdachte die niet onder het bereik van art. 413 SvC valt, de niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie in de vervolging niet in aanmerking komt, behoudens in het uitzonderlijke geval dat die inbreuk van dien aard is en zodanig ernstig dat geen sprake meer kan zijn van een eerlijk proces in de zin van art. 6 EVRM.¹⁵ Het is niet onbegrijpelijk dat het hof in de motivering van het getuigenverzoek onvoldoende aanknopingspunten heeft aangetroffen voor het oordeel dat Pellicano in dit verband iets kan verklaren dat van belang kan zijn voor enige door het hof in deze zaak te nemen beslissing. De verdediging is immers onverkort in de gelegenheid geweest haar visie te geven op de betrouwbaarheid en de betekenis voor het bewijs van de (kopieën van) facturen die de Italiaanse autoriteiten ter inzage hebben gegeven en die na een rechtshulpverzoek aan de processtukken zijn toegevoegd.

25. De verdediging heeft aan het (herhaalde) verzoek de getuige te horen (steeds) ten grondslag

gelegd dat de gang van zaken ten aanzien van het contact met het openbaar ministerie in Italië zoals door het openbaar ministerie van Curaçao geschetst in het proces-verbaal niet conform de werkelijkheid is en dat de Italiaanse officier van justitie Pellicano als getuige kan verklaren dat het initiatief voor het onderzoek niet van hem is uitgegaan. In dat verband is de mogelijkheid geopperd dat de advocaat-generaal bij het hof bewust in strijd met de waarheid heeft verklaard dat het e-mailbericht waarmee het contact tussen Curaçao en Italië tot stand is gekomen afkomstig was van Pellicano. Het hof heeft overwogen dat door de betrokken advocaat-generaal niet met de stelligheid als door de verdediging naar voren is gebracht, is verklaard dat de e-mail door Pellicano persoonlijk is ondertekend en verstuurd en achtte daarmee geen begin van aannemelijkheid aanwezig van de gestelde leugenachtigheid van de verklaring. Dat oordeel is niet onbegrijpelijk en kan in cassatie niet verder worden getoetst. Het hof heeft daarbij kennelijk mede in aanmerking genomen dat de betrokken advocaat-generaal ten overstaan van de rechter-commissaris onder meer heeft verklaard dat hij zich niet precies herinnert wie de afzender van de e-mail was en dat hij dacht dat dat Pellicano was. De verdediging heeft twee advocaten, de heer Luparia en mevrouw Padovani, als getuigen meegebracht naar de terechtzitting in hoger beroep van 12 juni 2017 aangezien zij zouden kunnen verklaren over hetgeen Pellicano daarover tegen hen heeft verklaard. De beide getuigen zijn op diezelfde terechtzitting door het hof gehoord, waarna het hof het verzoek Pellicano eveneens ter terechtzitting te horen heeft afgewezen. Het oordeel van het hof dat de inhoud van de verklaringen van de getuigen Luparia en Padovani onvoldoende aanknopingspunten biedt voor het oordeel dat Pellicano iets kan verklaren dat van belang kan zijn voor enige door het hof te nemen beslissing omdat zij geen enkele indicatie hebben gegeven van hetgeen Pellicano meer aan hen heeft verteld over de inhoudelijke gang van zaken, is in het licht van de door de desbetreffende getuigen afgelegde verklaringen niet onbegrijpelijk. Anders dan door de stellers van het middel wordt betoogd, houden die verklaringen immers niet in op welke essentiële punten de gang van zaken volgens Pellicano anders is gegaan dan is geschetst in het proces-verbaal van de advocaat-generaal bij het hof.

26. Daarbij komt dat zelfs als het contact tussen de Italiaanse autoriteiten en het openbaar ministerie te Curaçao op een andere wijze tot stand zou zijn gekomen dan is gerelateerd, daarmee niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie als rechtsgevolg in beginsel niet snel in beeld komt.¹⁶ Aan de motivering van het verzoek mogen in dit verband hoge eisen worden gesteld. In het bijzonder had van de verdediging mogen worden verwacht dat nader was onderbouwd waarom in dezen van een onherstelbaar verzuim sprake zou zijn en waarom aan het recht op een eerlijke behandeling van de strafzaak tegen de verdachte tekort zou zijn gedaan. Voor zover het verzoek anticipeerde op een beroep op bewijsuitsluiting, merk ik op dat het desbetreffende relaas van de advocaat-generaal niet tot het bewijs is gebezigd, terwijl evenmin valt in te zien op welke andere wijze bewijsuitsluiting aan de orde zou kunnen komen.

27. Het hof heeft in de bestreden uitspraak van 21 juli 2017 het bij dupliek door de verdediging opnieuw herhaalde verzoek om Pellicano als getuige te horen beoordeeld in het licht van het verweer van de verdediging dat het openbaar ministerie niet-ontvankelijk dient te worden verklaard dan wel dat bewijsuitsluiting moet volgen vanwege normschendingen ten tijde van de start van het (strafrechtelijk) onderzoek tegen de verdachte. Het hof heeft het desbetreffende verweer in de bestreden uitspraak uitvoerig gemotiveerd verworpen. Onderdeel daarvan vormen de overwegingen dat de aanvang van het strafrechtelijk onderzoek niet is gelegen in het proces-verbaal van de advocaat-generaal en – aldus lees ik de overweging – in de gang van zaken die in het proces-verbaal is beschreven ten aanzien van het contact met het openbaar ministerie te Italië. Tevens heeft het hof niet onbegrijpelijk geoordeeld dat de verdachte niet in zijn belangen is geschaad, omdat de kopieën van de facturen in aansluiting op het werkbezoek in Italië op controleerbare en rechtsgeldige wijze zijn verkregen en de authenticiteit daarvan niet in het geding is. Daarmee heeft het hof te kennen gegeven dat de verdediging niet is geschaad in haar uit art. 6 EVRM voortvloeiende verdedigingsrechten. Het hof kon uit één en ander afleiden dat het horen van Pellicano nodeloos was, omdat zijn verklaring niet kan bijdragen aan enige in de zaak te nemen beslissing.

28. Het voorafgaande brengt mee dat het hof de (herhaalde) verzoeken tot het horen van R. Pellicano als getuige op goede gronden heeft afgewezen.

29. Het middel faalt.

30. Het tweede middel en het derde middel komen er in de kern op neer dat het hof een verweer strekkende tot niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie in de vervolging ontoereikend gemotiveerd heeft verworpen. De middelen lenen zich voor een gezamenlijke bespreking.

31. Het beroep op niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie hield verband met de door de verdediging ter terechtzitting in hoger beroep ingenomen stelling dat ten tijde van de start van het onderzoek onvoldoende verdenking ten aanzien van de verdachte bestond en dat geen sprake was van een redelijk vermoeden van schuld waarop een (strafrechtelijk) onderzoek gestart kon worden, aangezien de MOT-meldingen op zichzelf geen verdenking opleverden (middel 2). Voorts is ten aanzien van deze MOT-meldingen aangevoerd dat deze in verband met achtereenvolgende onrechtmatigheden niet mochten worden gebruikt om een onderzoek, dat later resulteerde in een strafrechtelijk onderzoek, te starten en een verdenking op te baseren, hetgeen dient te leiden tot niet-ontvankelijkverklaring van het openbaar ministerie dan wel tot bewijsuitsluiting (middel 3). Het hof heeft in de bestreden uitspraak het door de verdediging ter terechtzitting in hoger beroep gevoerde verweer samengevat en daarop overwogen hetgeen hiervoor onder 12 is geciteerd.

32. Ik merk op dat het hof heeft verwezen naar art. 359a Sv. Het hof zal echter het oog hebben gehad op art. 413 SvC, welke bepaling – voor zover hier van belang – als volgt luidt:

“1. Indien normen, daaronder begrepen zowel wettelijk omschreven voorschriften als regels van ongeschreven recht, tijdens het voorbereidend onderzoek of het onderzoek ter terechtzitting, ook ingeval de behandeling van de zaak door de raadkamer plaatsvindt, zijn geschonden, kan de rechter, hetzij ambtshalve, hetzij op de vordering van het openbaar ministerie of het verzoek van de verdachte of diens raadsman, de normschending herstellen, overeenkomstig de aard en de strekking van de geschonden norm, dan wel bevelen, dat dit zal geschieden. Hij kan daartoe de nodige aanwijzingen geven.

(...)

4. Kan herstel als bedoeld in het eerste en tweede lid niet plaatsvinden, dan blijft de normschending, behoudens in geval van het vijfde lid, zonder gevolgen.

5. De rechter kan in zijn eindvonnis, hetzij ambtshalve, hetzij op de vordering van het openbaar ministerie of op het verzoek van de verdachte of diens raadsman, bij schending van voor de procesvoering wezenlijke normen, na een redelijke afweging van alle in het geding zijnde belangen, beslissen, voor zover een bijzondere wettelijke bepaling niet reeds in de gevolgen van de normschending voorziet:

a. dat de hoogte van de straf, in verhouding tot de ernst van de normschending, zal worden verlaagd, indien het door de schending veroorzaakte nadeel langs die weg redelijkerwijze kan worden gecompenseerd;

b. dat de resultaten van het onderzoek, voor zover zij rechtstreeks door middel van de normschending zijn verkregen, niet tot het bewijs van het strafbare feit worden toegelaten, indien redelijkerwijze aannemelijk is, dat de verdachte door het gebruik van de onderzoeksresultaten ernstig in zijn verdediging is geschaad;

c. dat het openbaar ministerie niet-ontvankelijk wordt verklaard, indien door toedoen van de normschending er geen sprake kan zijn van een behandeling van de zaak, die aan de eisen van een eerlijk proces voldoet.

(...)

7. Bij de beoordeling van de normschending en de daaraan te verbinden gevolgen, alsmede bij de afweging van de in het geding zijnde belangen houdt de rechter in het bijzonder rekening met het karakter, het gewicht en de strekking van de norm, de ernst van de normschending, het nadeel dat daardoor werd veroorzaakt, en de mate van verwijtbaarheid van degene die de norm schond.”

33. Hierbij moet worden bedacht dat art. 359a Sv in de kern overeenkomt met art. 413, vijfde en zevende lid, SvC.¹⁷In zijn arrest van 10 januari 2012, ECLI:NL:HR:2012:BT2679, NJ 2012/438, oordeelde de Hoge Raad dat in geval van een vormverzuim bij het voorbereidend onderzoek dat niet

meer kan worden hersteld en waarvan de rechtsgevolgen niet uit de wet blijken art. 413, vijfde lid, (oud) SvNA ten aanzien van de niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie op dezelfde wijze moet worden uitgelegd als art. 359a Sv.

34. Aan het tweede middel is ten grondslag gelegd dat het hof het verweer strekkende tot niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie in de vervolging wegens het ontbreken van een verdenking jegens de verdachte heeft verworpen op gronden die die deze verwerping niet kunnen dragen.

35. Voor zover het middel klaagt dat het hof – in strijd met art. 402, tweede lid, tweede volzin, SvC¹⁸ – onvoldoende heeft gerespondeerd op het uitdrukkelijk onderbouwde standpunt van de verdediging, merk ik het volgende op.

36. De Hoge Raad heeft eerder in zaken waar een beroep was gedaan op toepassing van art. 359a Sv geoordeeld dat klachten dat het hof in strijd met art. 359, tweede lid, tweede volzin, Sv niet of onvoldoende zou hebben gerespondeerd op het uitdrukkelijk onderbouwde standpunt van de verdediging afstuiten op de omstandigheid dat het een verweer als bedoeld in art. 359a, eerste lid, Sv betrof. Daarvoor geldt een andere motiveringsplicht, te weten die als bedoeld in HR 30 maart 2004, ECLI:NL:HR:2004:AM2533, NJ 2004/376, m.nt. Buruma, rov. 3.7.¹⁹

37. In aanmerking genomen dat art. 359a Sv in de kern overeenkomt met art. 413, vijfde en zevende lid, SvC rijst de vraag of hetzelfde geldt ten aanzien van een beroep op toepassing van art. 413, vijfde lid, SvC. Een bevestigende beantwoording van deze vraag acht ik niet vanzelfsprekend. Anders dan art. 359a, derde lid, Sv, bevat art. 413 SvC immers geen expliciete voorziening voor het met redenen omkleden van de desbetreffende beslissingen. Ik laat dit punt verder rusten. Het betoog van de verdediging strekkende tot niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie in de vervolging kan immers tevens worden aangemerkt als een uitdrukkelijk voorgedragen verweer in de zin van art. 401, derde lid, SvC, waarvan de verwerping op grond van art. 402, tweede lid, eerste volzin, SvC motivering behoeft.

38. Het middel kan reeds niet slagen, omdat niet valt in te zien waarom het ontbreken van een redelijk vermoeden van schuld als zodanig zou moeten leiden tot niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie in de vervolging.²⁰ Het verweer van de verdediging en het middel berusten daarmee op een te wankel fundament.

39. De vraag naar de betekenis van eventuele onrechtmatigheden in het kader van het verkrijgen van de zogenoemde MOT-meldingen bespreek ik bij het derde middel. Ten aanzien van de vraag of de informatie als zodanig een verdenking jegens de verdachte oplevert, kan ik kort zijn. Het hof heeft zijn oordeel dat sprake was van een redelijk vermoeden van schuld aan enig strafbaar feit gebaseerd op "de uit het feitenonderzoek verkregen informatie". Daarmee heeft het hof kennelijk het oog gehad op de inhoud van het door het hof aangehaalde proces-verbaal "Bevindingen feitenonderzoek". Dat proces-verbaal houdt, voor zover voor de beoordeling van het middel van belang, het volgende in: "In het kader van dit feitenonderzoek werd het volgende bevonden.

[verdachte] is zakenman en politicus. Hij is thans leider van de politieke partij *Movimentu Futuro Korsou* en lid van de Staten van Curaçao. Door [verdachte] werden de volgende politieke functies bekleed:

- van februari 2006 tot december 2006 was hij gedeputeerde van Economische Zaken en Toerisme van het voormalige Eilandgebied Curaçao;
- van juli 2007 tot september 2010 was hij Eilandsraadslid op Curaçao en zat in die hoedanigheid in de Centrale Commissie voor Economische Zaken en Toerisme, Openbare Orde en Preventie en Beroepszaken;
- van oktober 2010 tot augustus 2012 was hij Minister President van Curaçao en
- van oktober 2012 tot heden is hij lid van de Staten van Curaçao.

Inhoud aangiften

Uit de inhoud van de (...) aangiften en bijlagen blijkt het volgende:

(...)

- het is opvallend dat een eilandsraadslid, naast zijn salaris als zodanig, gedurende een lange periode, juli 2007 tot september 2010, grote hoeveelheden contant geld -ruim Naf. 1.062.095,- op zijn rekening stort of laat storten;
- deze stortingen betreffen niet zijn salarisbetalingen als eilandsraadslid, omdat zijn salaris als zodanig giraal betaalbaar werd gesteld;
- voorts geeft [verdachte] zelf bij de bank aan dat dit contante geld voortkomt uit werkzaamheden als ondernemer en persoonlijk consultant(...);
- [verdachte] geeft op zijn persoonlijke LinkedIn-pagina niet aan dat hij persoonlijke consultant is of was(...);
- In een relatief korte periode, van 7 juli 2009 tot en met september 2009, worden acht (8) cheques van het bedrijf "[A]" verzilverd met telkens ronde bedragen voor in totaal ANG 150.800,00. [A] NV is exploitant van meerdere benzinestations in Curaçao. [medeverdachte] is directeur van [A] NV en tevens levensgezel van [verdachte] ;
- [verdachte] ontvangt geld van [A] N.V. in de periode dat hij Eilandsraadslid is, tevens lid van de Centrale Commissie voor Economische Zaken en Toerisme;
- [verdachte] beschikt rond juni 2010 over buitenlandse valuta (€ 18.000,00 en \$ 73.422,00), dat wordt gestort op zijn rekening(en);
- Uit de inhoud van uitgelekte bankafschriften van [medeverdachte] kan worden opgemaakt dat substantiële geldbedragen, afkomstig van het bedrijf "[B] LIM" via de bankrekening van [medeverdachte] kennelijk doorgesluisd zijn naar [verdachte] . (...)

Meldpunt Ongebruikelijke Transacties Curaçao (MOT Curaçao)

Op grond van het gestelde in artikel 6, lid 2 van de Landsverordening MOT werd bij het Meldpunt Ongebruikelijke Transacties te Curaçao een bevraging gedaan betreffende [verdachte] en directe familieleden en geassocieerden.

Uit de verstrekte MOT-meldingen blijkt dat [verdachte] , directe familieleden en geassocieerden in de periode van maart 2007 tot januari 2013 betrokken zijn bij een groot aantal 'MOT-meldingen' voor een totaal bedrag van ANG 2.225.786,00. De inhoud van de meldingen sluit aan bij de inhoud van de aangiften die tegen [verdachte] zijn gedaan. (...)

In de aangifte van 22 oktober 2012 wordt omschreven dat in mei en juni 2010 geldbedragen zijn overgemaakt van de vennootschap "[B] LIM" naar de Amerikaanse bankrekening (...) van [medeverdachte] bij Citibank.

Als bijlage bij deze aangifte is een overzicht van een bankrekening van de Citibank in Amerika gevoegd, waarop deze ontvangsten te zien zijn. Tevens blijkt uit dit overzicht dat bedragen worden overgemaakt naar het bedrijf "[C] Ltd". In de anonieme aangifte contra [verdachte] , de dato 22 oktober 2012, is vermeld dat twee bedragen ad US\$ 15.000,00 en US\$ 10.000,00 zijn overgemaakt naar het kennelijk aan [verdachte] gelieerde bedrijf "[C] Ltd". Bij de aangifte zijn bijlagen gevoegd. Onder bijlage 1 is een document in het Papiaments gevoegd dat afkomstig is van de website Curaleaks.org. In dit document wordt een relatie gelegd tussen [verdachte] en [C] Ltd. (...)

Wanneer de informatie uit de aangiften vergeleken wordt met de informatie van het MOT blijkt het volgende:

14 mei 2010

Op 14 mei 2010 wordt op de bankrekening van [medeverdachte] bij de Citibank in Amerika een bedrag ad US\$ 140.000,00 bijgeschreven, afkomstig van de vennootschap " [B] LIM" (...).

17 mei 2010

Op 17 mei 2010 wordt vanuit de bankrekening van [medeverdachte] bij Citibank in Amerika een bedrag ad US\$ 15.000,00 overgemaakt naar de bankrekening van het bedrijf " [C] Limited" (...).

14 juni 2010

Op 14 juni 2010 ontvangt [medeverdachte] een bedrag ad US\$ 73.422,00 op haar rekening bij de Citibank in Amerika (...);

Dezelfde dag wordt vanuit deze bankrekening een bedrag ad US\$ 10.000,00 overgemaakt naar de bankrekening van " [C] Ltd" (...).

11 en 14 juni 2010

Op 11 en 14 juni 2010 worden in Miami twee geldbedragen, namelijk US\$ 120.000,00 en US\$ 53.432,00 opgenomen vanuit de bankrekening van [medeverdachte] bij Citibank (...).

15 juni 2010

Op 15 juni 2010 wordt op de bankrekening van [verdachte] de tegenwaarde van twee cheques bijgeschreven. Dit betreffen de bedragen US\$ 53.422,00 en US 20.000,00. Het totaalbedrag, US\$ 73.422,00,= komt exact overeen met het bedrag dat [medeverdachte] op 14 juni 2010 op haar bankrekening (...) bij Citybank kreeg bijgeschreven (bron: aangifte en MOT). Blijkens de inhoud van de situatiebeschrijving van het MOT zijn beide cheques uitgeschreven door [medeverdachte] en afkomstig van haar rekening (...) bij de Citibank in Amerika.

Uit informatie op Internet blijkt dat de vennootschap [B] Limited is gevestigd aan [a-straat 1] te Rome (Italië). Uit informatie op Internet blijkt tevens dat [betrokkene 1] eigenaar is van het genoemde bedrijf [B] Limited. Tevens blijkt uit publicaties op Internet dat genoemde [betrokkene 1] ook eigenaar is van de " [D] ", met casino's in Sint-Maarten, de Dominicaanse Republiek en in Curaçao."

40. Gelet op de in het voorafgaande gerelateerde feiten en omstandigheden, getuigt het oordeel van het hof dat de uit het feitenonderzoek verkregen informatie voldoende is om te kunnen spreken van een redelijk vermoeden van schuld aan enig strafbaar feit niet van een onjuiste rechtsopvatting. Dat oordeel is evenmin onbegrijpelijk. Daaraan doet niet af de gestelde omstandigheid dat "de in het openbaar gelekte MOT-transacties volgens het MOT zelf niet verdacht waren en geen aanleiding gaven tot een onderzoek (...)", reeds omdat het oordeel van het MOT in dezen niet doorslaggevend is. Het hof heeft zijn oordeel toereikend gemotiveerd, ook in het licht van hetgeen door de verdediging is aangevoerd.

41. Het tweede middel faalt.

42. Het derde middel behelst de klacht dat het hof het uitdrukkelijk voorgedragen verweer strekkende tot niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie in de vervolging subsidiair tot bewijsuitsluiting heeft verworpen op gronden die deze verwerping niet kunnen dragen.

43. Kern van het in het middel bedoelde verweer van de verdediging is dat sprake is geweest van onrechtmatigheden in het kader van de MOT-meldingen en dat het openbaar ministerie de MOT-meldingen daarom niet had mogen gebruiken om een onderzoek, dat later resulteerde in een strafrechtelijk onderzoek, te starten en een verdenking op te baseren. Volgens de verdediging heeft het openbaar ministerie daarmee zijn vervolgingsrecht verspeeld dan wel zou het hof moeten overgaan tot bewijsuitsluiting.

44. Het hof heeft op het aangevoerde gereageerd zoals hiervoor onder 12 aangegeven.

45. Het hof heeft met de omstandigheden waaronder onrechtmatigheden bij het veiligheidsonderzoek

relevant kunnen zijn voor de strafzaak kennelijk het oog gehad op de in HR 5 september 2006, ECLI:NL:HR:2006:AV4122, NJ 2007/336, m.nt. Schalken, rov. 4.7.2. omschreven bijzondere gevallen waarin de resultaten van een door een inlichtingen- en veiligheidsdienst ingesteld onderzoek niet tot het bewijs mogen worden gebruikt. Dat is het geval wanneer doelbewust met het oog op het buiten toepassing blijven van strafvorderlijke waarborgen geen opsporingsbevoegdheden worden aangewend teneinde gebruik te kunnen maken van door een inlichtingen- en veiligheidsdienst vergaarde informatie of het optreden van de betrokken dienst een schending van de aan een verdachte toekomende fundamentele rechten heeft opgeleverd die van dien aard is dat daardoor geen sprake meer is van een fair trial als bedoeld in art. 6 EVRM.

46. Art. 413 SvC is alleen van toepassing op normschendingen bij de uitoefening van bevoegdheden in een (voorbereidend) onderzoek onder verantwoordelijkheid van het openbaar ministerie en op normschendingen tijdens het onderzoek ter terechtzitting.²¹ Indien bewijsmateriaal onrechtmatig door derden wordt vergaard en vervolgens aan de politie wordt overhandigd, behoeft zulks nog niet tot bewijsuitsluiting of tot strafvermindering te leiden. Niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie is in zodanig geval zelfs uitgesloten.²² In deze lijn in de rechtspraak klinkt de gedachte door dat onrechtmatig optreden waaraan de politie en het openbaar ministerie part noch deel hebben gehad niet aan de strafvorderlijke autoriteiten kan worden toegerekend. Deze nadruk op de betrokkenheid van de politie en het openbaar ministerie sluit aan bij de verdeling van verantwoordelijkheden in het strafproces. Het gaat in het algemeen niet aan het openbaar ministerie af te rekenen op fouten van derden waarover het geen zeggenschap heeft.²³ Dit aspect wordt in het pleidooi van de raadslieden in hoger beroep en in de schriftuur – kennelijk in navolging van de opinie van J.M. Reijntjes in deze zaak – onvoldoende onderkend. Ook voor de pleidooien strekkende tot het – wederom kennelijk in navolging van de opinie van Reijntjes - gelijkschakelen dan wel analoog toepassen van rechtsgevolgen van onrechtmatigheden tijdens het oriënterend onderzoek en het voorbereidend onderzoek en voor het presenteren van niet-ontvankelijkheid als mogelijk rechtsgevolg in geval van inbreuk op rechten van de verdachte door derden, zie ik geen steun in de rechtspraak van de Hoge Raad.²⁴

47. Bij het voorafgaande moet voorts worden bedacht dat de enkele omstandigheid dat sprake is van een schending van het in art. 8 EVRM gegarandeerde recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer niet zonder meer een inbreuk op de in art. 6 EVRM vervatte waarborg van een eerlijk proces oplevert.²⁵

48. Het hof heeft het voorafgaande niet miskend. Het heeft terecht overwogen dat het veiligheidsonderzoek waaraan volgens de verdediging onrechtmatigheden kleefden geen deel uitmaakte van het voorbereidend onderzoek tegen de verdachte ter zake van de aan hem ten laste gelegde feiten en dat de stelling van de verdediging dat gedrag van welke overheidsinstantie zonder meer aan het openbaar ministerie kan worden toegerekend niet kan worden gedeeld. Art. 413 SvC blijft om die reden buiten beeld. Voorts is het oordeel van het hof dat onvoldoende is onderbouwd dat sprake is van een bijzonder geval als bedoeld in HR 5 september 2006, ECLI:NL:HR:2006:AV4122 en dat zulks ook overigens niet aannemelijk is geworden, niet onbegrijpelijk en toereikend gemotiveerd, ook in het licht van hetgeen door de verdediging is aangevoerd.

49. Het hof heeft de verdediging niet gevolgd in haar stelling dat het niet anders kan zijn dan dat het lekken van de informatie door overheidsdienaren is gebeurd. Ook als de verantwoordelijkheid voor het lekken wel bij de desbetreffende overheidsinstantie wordt gelegd, geldt als uitgangspunt dat daarmee nog niet is gezegd dat de onrechtmatigheid aan het openbaar ministerie kan worden toegerekend en dat het openbaar ministerie de verkregen informatie niet zou mogen gebruiken met het oog op strafvorderlijke beslissingen. Bij zijn oordeel heeft het hof in aanmerking genomen dat het doel van de informatiegaring was om mogelijke integriteitsproblemen bij aankomende bewindslieden te onderzoeken en niet om deze informatie in het kader van een strafrechtelijke procedure tegen de verdachte te gebruiken. Daarin ligt als het oordeel van het hof besloten dat de door de verdediging gestelde onrechtmatigheden ten aanzien van de MOT-meldingen – wat daar ook van zij - niet de conclusie rechtvaardigen dat het gebruik van de in het veiligheidsonderzoek vergaarde informatie door het openbaar ministerie als startinformatie onrechtmatig was, omdat het veiligheidsonderzoek niet

alleen geen deel uitmaakte van het voorbereidend onderzoek maar er ook niet op was gericht om – met omzeiling van strafvorderlijke waarborgen – strafrechtelijk bewijs tegen de verdachte te vergaren, terwijl zich ook overigens niet de situatie voordoet waarin geen sprake meer kan zijn van een eerlijke behandeling van de zaak als bedoeld in art. 6 EVRM. Dat oordeel getuigt niet van een onjuiste rechtsopvatting, is niet onbegrijpelijk en behoeft geen nadere motivering.

50. Het hof heeft aldus de verwerping van het door de verdediging gevoerde verweer toereikend gemotiveerd.

51. Het middel faalt.

52. Het vierde tot en met het elfde middel komen met bewijsklachten op tegen de bewezenverklaring van het onder 1, 2 en 3 ten laste gelegde. Daarom geef ik hierna eerst de door het hof ten aanzien van het onder 1, 2 en 3 bewezen verklaarde gebezigde bewijsmiddelen weer:

"1. Een geschrift, te weten een schriftelijke verklaring van de verdachte, op 24 mei 2017 door de verdediging aan het Hof verstrekt, voor zover inhoudende:

Ik ken [betrokkene 1] (het Hof begrijpt: [betrokkene 1]) al jaren. Begin mei 2010 bood [betrokkene 1] me aan om donaties te doen. [betrokkene 1] wilde niet dat dit publiekelijk bekend werd. Overeengekomen is dat de donatie(s) van [betrokkene 1] zou(den) worden gestort op de rekening van [medeverdachte] (het Hof begrijpt: de medeverdachte [medeverdachte]). [medeverdachte] wist dat er geld van [betrokkene 1] binnen zou komen op haar rekening. Zij ging hiermee akkoord. Ik heb de bankgegevens van [medeverdachte] aan [betrokkene 1] doorgegeven. Op mijn laptop, alsmede op mijn externe harde schijf, zijn digitale bestanden/facturen aangetroffen. De Sony laptop was van mij. De harde schijf die bij [A] is aangetroffen, is ook van mij. Ik heb [medeverdachte] gevraagd die harde schijf voor mij te bewaren. Ik heb begrepen dat zij die op haar werk heeft bewaard. Op een gegeven moment [is/zijn een van] de aangetroffen (digitale) facturen naar mij toegestuurd door [betrokkene 1] , naar ik mij kan herinneren via [onder meer] e-mail. [betrokkene 1] heeft de donatie in twee keer gegeven. Een eerste keer heeft hij in mei 2010 een bedrag overgemaakt en in juni 2010 heeft hij nogmaals een bijdrage overgemaakt. Er zijn bedragen overgemaakt naar [C] Ltd. Ik ben begunstigde van [C] Ltd. We waren in juni 2010 een paar dagen in Miami (het Hof begrijpt: in de Verenigde Staten van Amerika). [medeverdachte] heeft daar twee cheques op naam van [A] en twee op naam van [verdachte] gekocht. Er is voor 100.000 dollars aan cheques op naam van [A] gekocht. Die twee bedragen (via cheques) zijn op de rekening van [A] gestort en in mindering gebracht op de persoonlijke schuld van [medeverdachte] aan [A] . Van de op naam van [verdachte] gekochte cheques is een groot gedeelte op mijn MCB-rekening gestort. [betrokkene 1] heeft per mail op 29 juni 2010 de op mijn laptop aangetroffen "agreement" gestuurd. Toen ik dit ontving, heb ik het gelezen. Bij de e-mail van 29 juni 2010 was ook een 'promissary note' gevoegd. In de e-mail van [betrokkene 1] aan mij op 19 juli 2010 schrijft hij: het vereiste bedrag is heel groot en ik moet het op de een of andere manier terugkrijgen.

Ik had met [betrokkene 1] veel contact over de MFK. [betrokkene 1] had commentaar op de situatie rond Payo en dat zegt hij in een e-mail. In de mail heeft hij de zin opgenomen: "dit is de prijs die we moeten betalen voor het hebben van zo'n nieuwe partij!". Destijds overwoog mijn regering om [betrokkene 1] voor te dragen voor een functie/post. Vanuit mijn hoedanigheid als minister-president wilde ik een brief sturen naar de minister van binnenlandse en buitenlandse zaken van Italië. De juridische adviseurs van [betrokkene 1] hebben een draftbrief opgesteld. Deze draftbrief heb ik gebruikt. Ik heb als minister-president een brief gestuurd aan de minister van binnenlandse en buitenlandse zaken van Italië. Ik kreeg op 26 mei 2011 een brief van de Nederlandse ambassadeur van het Koninkrijk te Rome. Deze brief bevatte negatieve informatie over [betrokkene 1] . Nadat ik de brief had ontvangen, heb ik aan [betrokkene 1] laten weten dat er negatieve informatie was binnengekomen. Ik begreep van [betrokkene 1] dat hij erachter is gekomen dat de Italiaanse minister een brief aan mij zou sturen met informatie die totaal anders was dan die van de Nederlandse ambassadeur. [betrokkene 1] stuurde mij een e-mail met de titel "for your eyes only". In het dossier zit een mailwisseling over de mogelijke aanstelling van [betrokkene 3] . Ik kende [betrokkene 3] een beetje via [betrokkene 1] . [betrokkene 3] kwam als een optie naar voren voor benoeming in de Raad

van Commissarissen van de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten. Dat er een goedkeuring was voor de voordracht heb ik gemaïld naar [betrokkene 3] . In dit e- mailbericht is [betrokkene 1] ge'cced. [betrokkene 3] besloot te bedanken voor de functie. Hij wilde mij vooraf in kennis stellen van zijn weigeringsbrief. [betrokkene 1] heeft mij zijn weigeringsbrief voorgelegd. Ik heb op zijn e-mail geantwoord dat zijn brief prima was.

Het klopt dat [betrokkene 1] mij een e-mail heeft gestuurd over mogelijkheden voor exploratie in de offshore te Curaçao. Hier zat een e-mail bij van [E] SPA. Omdat [betrokkene 1] bekend was met de top van [E] was er bilateraal contact via hem naar ons toe.

[betrokkene 1] heeft mij verteld dat hij een aanbevelingsbrief nodig had in verband met het verkrijgen van een visum in de VS. Ik had van [betrokkene 1] begrepen dat hij wat problemen had met het verkrijgen van een visum. De advocaten van [betrokkene 1] hadden een draft van een aanbevelingsbrief gemaakt. Dat was wat ik toegestuurd kreeg.

Omdat ik formateur was bij het vormen van een regering, zag het advies van [betrokkene 1] soms (ook indirect) op daarmee verband houdende zaken.

2. De verklaring van de verdachte ter terechtzitting in hoger beroep:

Het kan kloppen dat er vier versies van digitale facturen met het logo van [A] op mijn computer zijn aangetroffen. Ik heb die vier versies opgeslagen op mijn computer.

3. Een geschrift, te weten een schriftelijke verklaring van de medeverdachte [medeverdachte] , op 24 mei 2017 door de verdediging aan het Hof verstrekt, voor zover inhoudende:

Ik heb [betrokkene 1] leren kennen via [verdachte] (het Hof begrijpt: de verdachte). [verdachte] vroeg in de periode maart-mei 2010 of een donatie van [betrokkene 1] op mijn Citibank-rekening mocht worden gestort. Ik ben ermee akkoord gegaan dat de donatie op mijn rekening zou worden gestort en ik heb daartoe mijn bankgegevens aan [verdachte] gegeven. Ik zou een gedeelte van de flinke bedragen die ik had voorgefinancierd door de donatie van [betrokkene 1] terugbetaald krijgen. Ik heb geconstateerd dat het logo dat op de facturen stond die het RST mij heeft laten zien, een oud logo van [A] was. De harde schijf die bij [A] is aangetroffen, was van [verdachte] . [verdachte] had mij gevraagd die te bewaren. Ik heb deze op mijn werk bewaard, in een bureaula. Zoals gezegd zou een deel van de betaling van [betrokkene 1] dienen als betaling aan mij. Dit kon ik dan weer afboeken van mijn schuld aan [A] . In mei 2010 ontving ik de eerste overboeking en in juni 2010 de tweede. Na de eerste overboeking in mei 2010 heb ik een geldbedrag van 15.000 USD overgeboekt naar [C] Ltd. De credit card schuld van [C] zou met de donaties van [betrokkene 1] worden afgelost. In juni 2010 waren [verdachte] en ik een paar dagen in Miami. Ik heb daar een aantal cheques gekocht. Een gedeelte daarvan, ter waarde van 100.000 USD, is gekocht op naam van [A] . Dit werd gedaan om mijn schuld af te lossen die ik bij [A] had gemaakt. Dit heb ik zo met [verdachte] afgesproken. Dit bedrag heb ik laten storten op de bankrekening van [A] . Dit bedrag is in mindering gebracht op de persoonlijke schuld die ik bij [A] had. Op dezelfde dag dat ik de cheques op naam van [A] heb gekocht, heb ik ook een cheque gekocht op naam van [verdachte] . Ik wist van [verdachte] dat een gedeelte van de donatie daarnaartoe moest. Op 14 juni 2010 kwam het tweede gedeelte van de donatie van [betrokkene 1] op mijn rekening. Ik heb toen opnieuw een cheque gekocht op naam van FGS.

4. Een ambtsedig proces-verbaal "vermoeden valsheid en geschrift en witwassen contra [verdachte] en [medeverdachte] en ambtelijke corruptie contra [verdachte] ", gesloten op 11 februari 2015, PV-nummer 187086 (zaakdossier), voor zover inhoudende:

(p. 18) Op 27 augustus 2010 richt verdachte [verdachte] de politieke partij Movementu Future Korsou (MFK) op. Op 10 oktober 2010, bij de totstandkoming van het land Curaçao, is verdachte [verdachte] minister-president van dat land. Deze functie heeft hij bekleed tot eind september 2012.

(p. 24) Verdachte [medeverdachte] is bestuurder en directeur van de vennootschap [A] NV op Curaçao. Deze vennootschap drijft een onderneming in brandstoffen en aanverwante zaken.

(p. 39-41) Tijdens de huiszoeking op 9 december 2013 op het kantooradres van [A] is er in de lade van het bureau van verdachte [medeverdachte] een externe harde schijf aangetroffen. Op die externe harde schijf is op de volgende plaatsen (een gelijke afbeelding van) het bestand "Invoice Ital-Ol.xlsx" aangetroffen:

- \GS Documents\ Invoice Ital-Ol.xlsx
- \info\ [verdachte] \Documents\Invoice Ital-Ol.xlsx
- \LAPTOP BACKUP DEC 06 2010\Documents\Invoice Ital-01 .xlsx

De kop van de invoice is voorzien van de companyname en het logo van [A] .

De invoice draagt het nummer 91210. De omschrijving is:

"Advisory and consulting services & Special Services Fees \$ 120,000.00".

De kaderlijn van het vak "description" is doorbroken. Het bestand heeft als laatste datum van schrijven: 19 oktober 2009 en als naam van de auteur: "User".

(p. 41-43) Een bestand onder de naam "Invoice [B] .xlsx"(het Hof begrijpt dat met [B] wordt bedoeld: [B] Ltd, of [B] Ltd) is aangetroffen op de externe harde schijf op de volgende locaties:

- \info\ [verdachte] \Documents\Invoice [B] .xlsx
- \GS Documents\ Invoice [B] .xlsx
- \LAPTOP BACKUP DEC 06 2010\Documents\Invoice [B] .xlsx

De kop van de invoice is voorzien van de companyname en het logo van [A] .

De invoice draagt het nummer 91210. De omschrijving is:

"Electronic materials \$ 140,000.00". De kaderlijn van het vak "description" is doorbroken. Het bestand heeft als laatste datum van schrijven: 29 april 2010 en als naam van de auteur "User", die ook het bestand als laatste heeft opgeslagen.

(p. 43-45) Tijdens de huiszoeking op 9 december 2013 te Willemstad op het woonadres van verdachten [verdachte] en [medeverdachte] is een laptop computer van het merk Sony in beslag genomen. Op die laptop is het volgende bestand aangetroffen: \Users\ [verdachte]

\AppData\Local\Microsoft\Outlook\ [...] .ost

Dit is een gegevensbestand van het account [emailadres] . In dit e-mailbestand is in de inbox een e-mailbericht aangetroffen waarin het bestand "Invoice [B] .xlsx" als bijlage is meegezonden. De e-mail is op 3 mei 2010 verzonden vanaf het e-mailadres [emailadres] naar [emailadres] . De kop van de als bijlage meegezonden invoice is voorzien van de companyname en het logo van [A] , lauwerkrans met aanduiding "40", adres: [adres] , achter "for:" de omschrijving "Ital-01", een totaalbedrag van USD 140.000,00 en omschrijvingen: "Assembly and Testing Player Tracking Module (Vit Italian market)" en "On-Board Firmware testing". De kaderlijn van het vak "description" is aan de linkerkant doorbroken. Vermeld wordt dat het bedrag moet worden overgemaakt aan "C/o [medeverdachte] , Citibank, Account [...] ." De auteur van het bestand is "User". Het bestand is als laatste opgeslagen door "Proprietario".

(p. 48-49) Op 10 november 2011 zijn tijdens een huiszoeking bij het bedrijf [B] Ltd. te Rome, Italië, twee invoices aangetroffen op naam van [A] te Willemstad. De invoice met nummer 91210 heeft een totaalbedrag van USD 140.000,00 en heeft als omschrijvingen: "Assembly and Testing Player Tracking Module (Vit Italian market)" en "On-Board Firmware testing". De kaderlijn van het vak "description" is doorbroken. De invoice is als bijlage 2 bij dit proces-verbaal gevoegd. De invoice met nummer 91213 heeft een factuurbedrag van USD 73.447,00. Deze invoice is als bijlage 3 bij dit proces-verbaal gevoegd.

(p. 53) Citibank heeft de informatie verstrekt dat op 14 mei 2010 op een Citibankrekening op naam van verdachte [medeverdachte] een bedrag van USD 140.000,00, afkomstig van [B] Limited via de Banca Popolare di Milano is ontvangen.

(p. 54-55) Vanaf de Citibankrekening van verdachte [medeverdachte] zijn de volgende geldstromen op gang gekomen:

- op 17 mei 2010 is USD 15.000 overgemaakt naar een bankrekening op naam van [C] Limited bij de UBS te Genève in Zwitserland;
- op 14 juni 2010 is USD 10.000 overgemaakt naar een bankrekening op naam van [C] Limited bij de UBS te Genève in Zwitserland;

- op 11 juni 2010 is door middel van drie cheques een bedrag van de Citibankrekening contant opgenomen. Het betreft twee cheques van elk USD 50.000,00 en één cheque van USD 20.000,00;

- op 14 juni 2010 is door middel van een cheque een bedrag van USD 53.422,00 van de Citibankrekening contant opgenomen.

(p. 58-60) Nobrand Ltd. is gevestigd op de Marshall Islands en heeft een bankrekening bij de UBS AG te Genève. Alle door de RST verkregen bankafschriften van die bank zijn geadresseerd aan " [C] Ltd, BP Geneve", zonder nadere adresaanduiding.

(p. 66-67) Op 15 juni 2010 is een bedrag van ANG 89.000,00 ontvangen op de MCB rekening van [A] . Op 16 juni 2010 is opnieuw een bedrag van ANG 89.000,00 ontvangen op de MCB rekening van [A] . Deze bedragen zijn in mindering gebracht op de vordering die [A] op verdachte [medeverdachte] heeft.

(p. 75-77) Een bestand onder de naam "Invoice [B] 2.xlsx" is aangetroffen op de externe harde schijf op de volgende locaties:

- \GS Documents\New Campaign MFK 2010\Documents Campaign\
Invoice [B] 2.xlsx

- \info\ [verdachte] \Documents\New Campaign MFK 2010\Documents Campaign\
Invoice [B] 2.xlsx

- \LAPTOP BACKUP DEC 06 2010\Desktop\New Campaign MFK 2010\ Documents CampaignMnvoice [B]
2.xlsx

De kop van de invoice is voorzien van de companyname en het logo van [A] , toont een lauwerkrans met aanduiding "40", adres: [adres] . Achter "for:" staat "Ital-13". De omschrijving is: "Assembly and Testing Player Tracking Module (Vit Italian market)" en "On-Board Firmware testing" en als totaalbedrag \$ 73.447,00. De kaderlijn van het vak "description" is aan de linkerkant doorbroken. Vermeld wordt dat het bedrag moet worden overgemaakt aan "C/o [medeverdachte] , Citibank, Account [...]" ."

De auteur van het bestand is "User".

(p. 81-82) Naar aanleiding van een rechtshulpverzoek Italië is een CD-rom verkregen, met excelbestanden erop, waaruit naar voren is gekomen dat vanaf een bankrekening die [B] aanhoudt bij Banco Popolare di Milano twee betalingen zijn verricht naar [medeverdachte] bij de Citibank in Amerika, waaronder een bedrag van €61.240,71 op 10 juni 2010.

Informatie van Citibank USA houdt in dat op 14 juni 2010 USD 73.422,00 door de Banco Populäre di Milano is gestort op de rekening van [medeverdachte] , met als opdrachtgever [B] Limited.

(p. 85) De twee cheques met een totaalbedrag van USD 73.422,00 zijn op 15 juni 2010 aangeboden aan de Orco Bank te Curaçao en bijgeschreven op de bankrekening van de [verdachte] .

(p. 92-98) Op de in beslag genomen Sony laptop zijn aangetroffen:

- document betreffende visumaanvraag [betrokkene 1] (bijlage 105);

- documenten betreffende overwogen benoeming [betrokkene 3] (bijlagen 95 en 102); [betrokkene 3] is de managing director van [D] NV, een rechtspersoon waarvan [betrokkene 1] aandeelhouder is.

- niet-ondertekende overeenkomst oprichting MFK (bijlage 78);

- e-mailbericht van [betrokkene 1] van 12 september 2010 (bijlage 89);

- niet-ondertekende promissory note (bijlage 93);

- e-mailbericht van [betrokkene 1] van 19 juli 2010 (bijlage 117);

Op de in beslag genomen externe harde schijf zijn aangetroffen:

- niet-ondertekende overeenkomst oprichting MFK (bijlage 4);

- niet-ondertekende promissory note (bijlage 5);

- document betreffende brief aan de Italiaanse minister van buitenlandse zaken (bijlage 95).

4a. Bijlage 2 bij voornoemd proces-verbaal, p. 4, zijnde een geschrift:

Een kopie van een invoice d.d. 4 mei 2010, uitgeschreven aan [B] Ltd, voorzien van de companyname en het logo van [A] , lauwerkrans met aanduiding "40", adres: Schottégatweg z/n, met nummer

91210, achter "for:" de omschrijving "Ital- 01", een totaalbedrag van USD 140.000,00 en omschrijvingen: "Assembly and Testing Player Tracking Module (Vit Italian market)" en "On-Board Firmware testing". De kaderlijn van het vak "description" is aan de linkerkant doorbroken. Vermeld wordt dat het bedrag moet worden overgemaakt aan "C/o [medeverdachte] , Citibank, Account #9114349814, SWIFT # CITIUS33, ABA routing # 266086554."

4b. Bijlage 3 bij voornoemd proces-verbaal, p. 6, zijnde een geschrift:

Een kopie van een invoice d.d. 7 juni 2010, uitgeschreven aan [B] Ltd, voorzien van de companyname en het logo van [A] , lauwerkrans met aanduiding "40", adres: [adres] , achter "for:"de omschrijving "Ital- 13", een totaalbedrag van USD 73.447,00 en omschrijvingen: "Assembly and Testing Player Tracking Module (Vit Italian market)" en "On-Board Firmware testing". De kaderlijn van het vak "description" is aan de linkerkant doorbroken. Vermeld wordt dat het bedrag moet worden overgemaakt aan "C/o [medeverdachte] , Citibank, Account [...]" ."

4c. Bijlage 4 bij voornoemd proces-verbaal, onderbijlage (p. 13), zijnde de printout van een computerdocument, getiteld [betrokkene 1] - [verdachte] .docx, voor zover inhoudende:

"AGREEMENT

Between

[betrokkene 1] (...)

And

[verdachte] (...),

WHEREAS

[betrokkene 1] and [verdachte] are desirous to set up a new political party in Curaçao, to be named MFK, to be controlled by both parties on an equal share basis.

(...)

NOW THEREFORE IT IS MUTUALLY AGREED UPON AS FOLLOWS Parties agree to jointly take all decisions relating to MFK and specifically, but not limited to: the determination of the persons who will feature on a list of MFK for any and all elections (...)

In the event that [verdachte] takes unilateral decisions for and on behalf of MFK of which [betrokkene 1] has not been advised or informed or his not given his consent to [betrokkene 1] may opt to either (...) or to withdraw from this Agreement (...). In the latter case [verdachte] may be put in default by [betrokkene 1] of a certain promissory note between Parties.

Signed on this day of June 2010 (...)"

4d. Bijlage 5 bij voornoemd proces-verbaal, onderbijlage (p. 22), zijnde een printout van een computerdocument, getiteld prom note [verdachte] .doc, voor zover inhoudende:

"Promise to pay. For monies received on loan, [verdachte] (Borrower) promises to pay [betrokkene 1] (Lender) \$700.000,- and interest at the yearly rate of 6% (six percent) on the unpaid balance as specified below."

4e. Bijlage 78 bij voornoemd proces-verbaal, onderbijlage (p. 273), zijnde een printout van een computerdocument, getiteld [betrokkene 1] - [verdachte] .docx, en met dezelfde inhoud als hiervoor

weergegeven bij bijlage 4.

4f. Bijlage 89 bij voornoemd proces-verbaal, onderbijlage (p 404-405), zijnde een printout van een e-mailbericht van [betrokkene 1] aan de verdachte van 12 september 2010, voor zover inhoudende:

"Unfortunately as I told you as soon you get 300 people that vote for you all of a sudden you become Einstein and have the cure of all the world problems. (...) Just because you are a good doctor does not mean you can be a good health minister. (...) Well this is the price we have to pay for having such a new party! ! !

(...)

Below an email that I just received from Payo."

4g. Bijlage 93 bij voornoemd proces-verbaal, onderbijlage (p 437-446), zijnde een printout van e-mailberichten van R. [betrokkene 3] aan [betrokkene 1] en van [betrokkene 1] aan de verdachte van 29 juni 2010, voor zover inhoudende:

[betrokkene 3] aan [betrokkene 1] :

"Hi [betrokkene 1] , have a look at attached draft docs for [verdachte] and let me know your comments."

[betrokkene 1] aan de verdachte:

"Hi [verdachte] , this are the two documents I wish to sign. Please review them and make the necessary corrections."

Met als bijlagen een document [betrokkene 1] - [verdachte] .docx en een document prom note [verdachte] .doc, zoals weergegeven in bijlagen 4 en 5.

4h. Bijlage 95 bij voornoemd proces-verbaal, onderbijlagen, zijnde:

(p. 544) de afdruk van een document, ingericht als brief van de minister-president van Curaçao aan de minister van Binnenlandse Zaken van Italië, voor zover inhoudende:

"The Government which I have the honour to chair, will soon take a decision to give [betrokkene 1] a prestigious and important instutional function.

The investigative work carried out by our authorities has allowed us to determine the absolute fitness of [betrokkene 1] , which happens to be also a citizen of your country where he is a reputed businessman.

Having to finalize the appointment procedure, I would be grateful if you can send me, by way of your Ministry, a note on the reputation that [betrokkene 1] has."

(p. 546) de afdruk van een document, ingericht als brief van 26 mei 2011 van de ambassadeur van het Koninkrijk der Nederlanden te Rome aan de verdachte als minister-president, voor zover inhoudende:

"Prefect Mazzuca (...) verstrekke mondeling de volgende informatie met verzoek deze aan de autoriteiten van Curaçao over te brengen.

- Van [betrokkene 1] (...) zijn geen strafrechtelijke veroordelingen bekend;
- Bij politieonderzoek gedurende de jaar 1995-1997 inzake [betrokkene 1] is gebleken dat:
- Deze persoon betrokken was bij internationale drugshandel en [betrokkene 1] een belangrijke persoon betrof in de Siciliaanse maffia;
- Na (...) is [betrokkene 1] een toeristisch centrum in Sint Maarten gestart via welke witwassen van geld plaatsvond.
- Deze informatie is zowel door de Italiaanse politie als de Italiaanse inlichtingendienst bevestigd."

(p. 560) de afdruk van een document, ingericht als e-mailbericht van [betrokkene 1] van 4 juni 2011 aan de verdachte, voor zover inhoudende:

"Dear [verdachte] , in order to use the info I will send you a letter requesting where my nomination stands. You will reply that you have gotten negative info on my name from the Italian counterpart and so you cannot proceed. And from there I or my lawyers will ask what kind of informations and you will be obliged to release them."

(p. 562) de afdruk van een document, ingericht als e-mailbericht van de secretaris-generaal van het Ministerie van Algemene Zaken aan [betrokkene 1] van 8 juni 2011 aan [betrokkene 1] , voor zover inhoudende:

"Dear [betrokkene 1] , hope you are fine, here is the information we received through the Dutch embassy in Italy."

(p. 571) de afdruk van een document, ingericht als e-mailbericht van [betrokkene 1] aan onder meer de verdachte van 30 juni 2011, voor zover inhoudende:

"For your eyes only reserved.

This is the letter translated that you will receive from foreign affairs.

(...)

In relation to the request made by the Minister of Curacao on the proposal to give the coral a Italian citizen francis institutional function, notice that the findings made by the SDI nothing is found against the appointed object which is also free of slope or from prosecution to the competent judicial offices."

4i. Bijlage 102 bij voornoemd proces-verbaal, onderbijlagen, zijnde:

(p. 635) de afdruk van een document, een curriculum vitae van [betrokkene 3] , met als (hoogste) opleiding de Hotelschool te Den Haag;

(p. 638) een e-mailbericht van 22 maart 2011 van de verdachte aan [betrokkene 3] , met cc naar [betrokkene 1] , voor zover inhoudende: "Green light, will be passed tomorrow in the council of ministers", en een antwoord van [betrokkene 3] , inhoudende: "Great!"

(p. 639-643) een e-mailbericht van 1 april 2011 van [betrokkene 3] aan [betrokkene 1] , inhoudende

"pls tell me your opinion", met als bijlage een brief waarin [betrokkene 3] de benoeming voor de functie van voorzitter van de Raad van Commissarissen van de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten weigert.

(p. 653) twee e-mails van 1 april 2011 van de verdachte met als subject "brief [betrokkene 3] ", de eerste inhoudende "Lek esaki abo!" (lek jij dit!) en de tweede inhoudende "pa di 2 x biaha"(voor de tweede keer).

4j. Bijlage 105 bij voornoemd proces-verbaal, onderbijlagen, zijnde:

(p. 756) een e-mailbericht van [betrokkene 1] aan de verdachte van 23 februari 2012, voor zover inhoudende:

"los abogados de Miami me pidieron si tu puedes firmar una carta de este tipo para mi proxima reunion en la visa del consulado."

(de advocaten van Miami hebben mij gevraagd of jij een gelijksoortige brief kunt tekenen voor mijn eerstvolgende vergadering in visum van het consulaat).

(p. 759) een conceptbrief, voor zover inhoudende:

"[TO BE PRINTED ON OFFICIAL STATIONARY OF THE OFFICE OF THE PRIME MINISTER]

Dear Consul Belon:

In my official capacity as Prime Minister of Curacao, I am submitting this letter in support of [betrokkene 1] 's application for a multiple entry, B-1/B-2 U.S. visa."

4k. Bijlage 117 bij voornoemd proces-verbaal, onderbijlage (p. 901), zijnde een e-mailbericht van [betrokkene 1] van 19 juli 2010 aan de verdachte, voor zover vertaald inhoudende (p. 900):

"Tot nu toe heb ik jou heel veel gesteund zonder jou iets hiervoor te vragen maar het vereiste bedrag is heel groot en ik moet het op de één of andere manier terugkrijgen."

4l. Bijlage 142 bij voornoemd proces-verbaal, p. 1413, zijnde een geschrift:

Een verklaring van mr. S.R. Cijntje, griffier van de Staten van Curaçao, voor zover inhoudende dat de verdachte [verdachte] van 30 juni 2007 tot 8 oktober 2010 lid is geweest van de Eilandsraad van het Eilandgebied Curaçao.

5. Een ambtsedig proces-verbaal "verhoor getuige [betrokkene 4] ", gesloten op 23 mei 2014 (getuigendossier, p. 11-23), voor zover inhoudende als verklaring van [betrokkene 4] :

Ik ben onderdirecteur van [A] N.V.

[Wij tonen de getuige facturen 91210 en 91213, aangetroffen in Italië bij [B] Ltd.]

Deze facturen zijn niet afkomstig uit onze administratie. [A] doet geen zaken met Italië.

6. Een ambtsedig proces-verbaal "verhoor getuige [betrokkene 1] ", gesloten op 20 mei 2014 (getuigendossier, p. 49-64), voor zover inhoudende als verklaring van [betrokkene 1] :

Ik ben aandeelhouder van [B] Ltd of [B] Ltd. Het is een groot bedrijf dat de gokautomaten controleert en de belastingen incasseert van bedrijven voor de Italiaanse overheid. Ik ken [verdachte] reeds ongeveer 15 jaar. Zijn vriendin heeft een bedrijf.

[Medegedeeld: er is een ongetekende overeenkomst tussen [verdachte] en [betrokkene 1] aangetroffen waarin beiden het verlangen uitspreken een politieke partij op te richten met de naam MFK, de beide oprichters zullen in het algemeen gezamenlijk de beslissingen nemen in de nieuwe politieke partij en in het bijzonder beslissingen over plaatsingen van kandidaten op de kieslijst]. Ik weet dat [verdachte] hiermee bezig is geweest. Ik weet dat hij mij gevraagd heeft de partij te financieren. Ik heb [E] Spa in contact gebracht met de overheid in Curaçao.

7. Een Italiaans proces-verbaal "procedimento penale n. 151/2014 RGGIP Rog. Allegato N. 3" van 20 maart 2014 (getuigendossier p. 108-129), zoals vertaald, voor zover inhoudende als verklaring van [betrokkene 5] :

Ik ben sinds mei 2010 administratief en financieel manager bij [B] . De feitelijke eigenaar van dit bedrijf is [betrokkene 1] ."

53. Het vierde, vijfde, zesde en zevende middel bevatten in de kern de klacht dat de bewezenverklaring van het onder 2 ten laste gelegde medeplegen van valsheid in geschrift, meermalen gepleegd, niet uit de inhoud van de door het hof gebezigde bewijsmiddelen kan worden afgeleid.

54. Het hof heeft ten laste van de verdachte onder 2 bewezen verklaard dat:

"hij in de periode van 1 januari 2010 tot en met 1 juli 2010, te Curaçao in de toenmalige Nederlandse Antillen en Italië, tezamen en in vereniging met een ander of anderen, twee facturen van [A] N.V. (gericht aan [B] Ltd), te weten:

- een factuur met factuurnummer 91210 (gedateerd 4 mei 2010) ten bedrage van 140.000,00 USD (onder vermelding van de omschrijving "Assembly and Testing Playing Tracking Module (Vlt Italian Market)" en "On-Board Firmware testing") en
- een factuur met factuurnummer 91213 (gedateerd 7 juni 2010) ten bedrage van 73.447,00 USD (onder vermelding van de omschrijving "Assembly and testing Tracking Module (Vlt Italian Market)" en "On-Board Firmware testing");

zijnde geschriften die bestemd zijn om tot bewijs van enig feit te dienen, valselijk heeft opgemaakt, met het oogmerk om die geschriften als echt en onvervalst te gebruiken en/of door anderen te doen gebruiken, terwijl uit dat gebruik enig nadeel kon ontstaan, bestaande die valsheid hierin dat verdachte en zijn mededader(s)

- opzettelijk valselijk en in strijd met de waarheid in genoemde facturen hebben vermeld dat door het bedrijf [A] N.V. vermelde werkzaamheden en/of diensten zijn verricht (voor het bedrijf [B] Ltd), terwijl in werkelijkheid vermelde werkzaamheden en/of diensten niet zijn verricht en

- opzettelijk valselijk en in strijd met de waarheid in genoemde facturen hebben vermeld dat de facturen afkomstig zijn van het bedrijf [A] N.V en op naam gesteld zijn op het bedrijf [A] N.V., terwijl in werkelijkheid de facturen niet afkomstig zijn van het bedrijf [A] N.V. en

- opzettelijk valselijk en in strijd met de waarheid op genoemde facturen de factuurnummers 91210 en 91213 heeft vermeld als factuurnummers van het bedrijf [A] N.V., terwijl in werkelijkheid vermelde factuurnummers niet zijn uitgegeven door het bedrijf [A] N.V.;"

55. Het hof heeft de bewezenverklaring van de feiten 1, 2 en 3 doen steunen op de inhoud van zeven, hiervoor onder 52 weergegeven, bewijsmiddelen. Daarin is niet per bewijsmiddel uitdrukkelijk een beperking opgenomen tot één van de drie feiten.

56. Het hof heeft in de bestreden uitspraak onder de aanhef "Bewijsoverwegingen" (pag. 29) ten aanzien van feit 2 voorts het volgende overwogen:

"Feit 2

Uit de bewijsmiddelen volgt dat op diverse plaatsen op de externe harde schijf van de verdachte het bestand Invoice Ital-01.xlsx en het bestand Invoice [B] .xlsx zijn aangetroffen en dat de verdachte nog een bestand Invoice [B] .xlsx door [betrokkene 1] toegemaïld heeft gekregen. Deze bestanden bevatten drie versies van een invoice met nummer 91210. Die versies bevatten zodanige overeenkomsten en verschillen dat het Hof concludeert dat zij opeenvolgende bewerkingen zijn bij het opmaken van een en dezelfde factuur. Het toegemaïlde bestand komt overeen met de invoice met nummer 91210 die bij de huiszoeking in Rome is aangetroffen. Daarnaast is op de externe harde schijf het bestand Invoice [B] 2.xlsx aangetroffen. Dat komt overeen met de invoice met nummer 91213 die bij de huiszoeking in Rome is aangetroffen.

Uit deze bewijsmiddelen, in samenhang beschouwd, leidt het Hof af dat de verdachte heeft deelgenomen aan de uitvoering van het opmaken van beide facturen, dat er een nauwe en bewuste samenwerking met een ander of anderen is geweest, en dat de bijdrage van de verdachte aan de uitvoering van zodanig gewicht is geweest dat sprake is van medeplegen. In dit verband overweegt het Hof nog dat de beide facturen zeer specifieke informatie bevatten die in dit verband enkel van de verdachte afkomstig kan zijn, zoals het nummer van de Amerikaanse bankrekening van [medeverdachte] . Bij dit laatste oordeel is mede van belang dat, zoals hierna zal worden gemotiveerd, een aannemelijke verklaring van de verdachte is uitgebleven (vgl. HR 5 juli 2015, ECLI:NL:HR:2016:1323). Dat de facturen niet op de in beslag genomen Sony laptop zijn opgemaakt, zoals door de verdediging is aangevoerd en ook aannemelijk is geworden, doet niet af aan voorgaande oordelen.

Als uitgangspunt heeft te gelden dat ingeval een verdachte het hem tenlastegelegde bestrijdt met een alternatieve lezing van de gebeurtenissen, die niet met een bewezenverklaring zou stroken, de rechter - indien hij tot een bewezenverklaring komt - die aangedragen alternatieve gang van zaken zal moeten weerleggen. Dat kan geschieden door opneming van bewijsmiddelen of vermelding, al dan niet in een nadere bewijsoverweging, van aan wettige bewijsmiddelen te ontleen feiten en omstandigheden die de alternatieve lezing van de verdachte uitsluiten. Een dergelijke weerlegging is echter niet steeds vereist. In voorkomende gevallen zal de rechter ter weerlegging kunnen oordelen dat de door de verdachte gestelde alternatieve toedracht niet aannemelijk is geworden dan wel dat de lezing van de verdachte als ongeloofwaardig terzijde moet worden gesteld. Ten slotte kunnen zich gevallen voordoen waarin de lezing van de verdachte zo onwaarschijnlijk is, dat zij geen uitdrukkelijke weerlegging behoeft (HR 22 december 2009, NJ 2010/314).

Het is niet aannemelijk geworden dat de verdachte de verschillende versies van de facturen weliswaar toegezonden heeft gekregen en heeft opgeslagen (en naar eigen zeggen: ook weggegooid), maar dat hij voor het overige niet betrokken is geweest bij het opmaken ervan. Het is ongeloofwaardig dat [betrokkene 1] (of iemand anders) tot viermaal toe valse (concept)facturen opstuurt naar iemand die daar niet van gediend is (maar deze wel opslaat). Dit klemt te meer, omdat niet valt in te zien waarom, indien [betrokkene 1] (of iemand anders) de facturen slechts heeft opgemaakt om ze in de administratie van [B] te kunnen gebruiken, het dan nodig was (concepten van) de facturen aan de verdachte te doen toekomen.

Het argument van de verdachte dat hij geen reden had aan een vervalsing mee te werken aangezien hij wel aan originele facturen van [A] had kunnen komen, vindt, wat daar verder van zij, zijn weerlegging in de bewijsmiddelen en de hiervoor gegeven bewijsoverwegingen.

De geloofwaardigheid van de verklaring van de verdachte op dit punt wordt nog verminderd door het volgende. De verdachte heeft verklaard dat hij de niet per e-mail ontvangen valse (concept)facturen via het computerprogramma Pidgin heeft verkregen. Volgens het proces-verbaal van bevindingen van 6 april 2017, dat is overgelegd bij de reactie van de procureur-generaal van 21 april 2017, is echter de conclusie gerechtvaardigd dat het programma Pidgin op het onderzochte computersysteem niet is gebruikt voor het plaatsen van de invoice-documenten. Hierbij is gelet op de locaties waarop de invoice-documenten op het computersysteem zijn aangetroffen en de wijze waarop de voorkeuren voor het programma Pidgin op het computersysteem staan ingesteld, en op het ontbreken van sporen van aanpassing, verplaatsing of verwijdering van de bestanden.

Uit de omstandigheid dat de beide facturen in de administratie van [B] als echt en onvervalst zijn gebruikt, en nu er geen aanwijzingen zijn voor een ander oogmerk, leidt het Hof af dat het valselijk opmaken is geschied met het oogmerk de facturen als echt en onvervalst te gebruiken en/of te doen gebruiken.

Dat uit het gebruik enig nadeel kon ontstaan acht het Hof aannemelijk. Doordat de beide giften aan de verdachte door [B] , door middel van de valse facturen, in haar administratie als kosten voor geleverde diensten zijn verwerkt, is het mogelijk dat hieruit nadeel voor de Italiaanse fiscus zou ontstaan."

57. In de strafbaarstelling van valsheid in geschrift vormt het vervalsen of het valselijk opmaken van een geschrift de centrale handeling. Door de overige (subjectieve en objectieve) bestanddelen wordt bepaald onder welke voorwaarden het vervalsen of valselijk opmaken van een geschrift strafbaar is.²⁶ Bij de bespreking van de middelen zal ik daarom allereerst ingaan op de middelen zes en zeven. Beide middelen hebben betrekking op het oordeel van het hof dat de verdachte als medepleger bij het valselijk opmaken van de in de bewezenverklaring opgenomen facturen betrokken is geweest. Vervolgens komen het vierde en het vijfde middel aan bod.

58. Het zesde middel behelst de klacht dat het hof de verwerping van het door de verdediging als uitdrukkelijk voorgedragen verweer, inhoudende dat de verdachte niet (als medepleger) bij het opmaken van de ten laste gelegde facturen betrokken is geweest maar die facturen slechts doorgestuurd heeft gekregen, onbegrijpelijk dan wel ontoereikend heeft gemotiveerd. Het zevende middel keert zich tegen het oordeel van het hof dat het onder 2 ten laste gelegde medeplegen bewezen kan worden verklaard. De middelen lenen zich voor een gezamenlijke bespreking.

59. Uit het proces-verbaal van de terechtzitting in hoger beroep van 12, 13 en 14 juni 2017 blijkt dat de raadsman het woord heeft gevoerd overeenkomstig de ter terechtzitting in hoger beroep overgelegde en in het procesdossier gevoegde pleitnota. Deze pleitnota houdt, voor zover voor de bespreking van het middel van belang, het volgende in:²⁷

"2.2 BESTANDDEEL 'VERVALSEN' OF 'VALSELIJK OPMAKEN'

(...)

16. Reeds met betrekking tot dit bestanddeel loopt een bewezenverklaring ten aanzien van cliënten spaak. Immers, noch [verdachte] , noch [medeverdachte] , heeft de betreffende facturen opgemaakt, dan wel een hieraan een voldoende significante bijdrage geleverd, in die zin dat kan worden gesproken van medeplegen. Op geen enkele wijze kan uit dit uit het dossier blijken.

17. Zoals reeds genoemd, hebben cliënten, vertrouwend op het advies van hun toenmalige advocaat, geen verklaring over het tenlastegelegde afgelegd. Mede vanwege het gebrek aan een uitleg is het GEA ook voor dit feit tot een veroordeling gekomen. Thans hebben cliënten een volledige uitleg gegeven, welke bovendien is onderbouwd met deskundigenrapport van Digital Investigation (hierna: DI). In dit subhoofdstuk over het bestanddeel 'valselijk opmaken' zal hierna worden stilgestaan bij de door cliënten gegeven verklaring, het rapport van DI, de overige ondersteunende elementen voor de verklaring van cliënten en tenslotte per cliënt het medeplegen ten aanzien van het bestanddeel valselijk opmaken.

Contextuele factoren op grond van de uitleg van cliënten

18. Voorzitter, de beoordeling van de ten laste gelegde feiten kan bezwaarlijk geschieden zonder dat men zich rekenschap geeft van de contextuele factoren die hebben geleid tot contacten met [betrokkene 1] , contacten die door het OM en het GEA ten onrechte in een ander, en onjuist, licht hebben geplaatst.

19. Hier zal eerst de lezing van cliënten relevant op dit punt kort worden toegelicht. [verdachte] verklaart - kort gezegd - dat [betrokkene 1] een goede kennis was en deze hem had toegezegd een geldbedrag te doneren ten behoeve van zijn politieke campagne. Met [betrokkene 1] was [verdachte] overeengekomen dat de donatie(s) zou(den) worden gestort op de Citybankrekening van [medeverdachte] . De reden hiervoor was onder meer omdat op dat moment nog geen rekening voor de MFK bestond, [betrokkene 1] niet wilde dat het geld direct werd gestort op de eigen privérekening op naam van [verdachte] , alsmede omdat [medeverdachte] al aanzienlijke bedragen ten behoeve van de politieke campagne van haar partner had voorgeschoten vanuit privé en daarom een groot gedeelte van de sponsoring van [betrokkene 1] zou dienen ter afbetaling van haar voorfinanciering.

20. [verdachte] heeft aan [medeverdachte] vervolgens gevraagd of de donatie naar haar bankrekening mocht worden overgemaakt met de hierboven weergegeven uitleg. [medeverdachte] heeft dat akkoord bevonden en haar rekeningnummer aan haar partner gegeven. Ook zij beaamt dit in haar verklaring. Verder heeft zij, blijkens beider verklaringen, geen bemoeienis gehad met de contacten tussen haar partner en [betrokkene 1] .

21. [betrokkene 1] heeft op enig moment aan [verdachte] aangegeven dat hij in verband met zijn donatie iets wenste voor zijn eigen administratie. [verdachte] ging ervan uit dat hij een bon/kwitantie/afschrift bedoelde. Vervolgens stuurde [betrokkene 1] facturen naar hem op via o.a. e-mail en Pidgin. Ter informatie: Pidgin is een vrij chatprogramma voor Windows, MAC OS X en Linux. Via dit programma kunnen chatgesprekken worden gevoerd, waarin ook bestanden kunnen worden meegezonden, op een encrypted wijze. Het is een programma enigszins vergelijkbaar met de nieuwe encrypted versie van Whatsapp of het programma Signal.

22. [verdachte] heeft daarop direct aangegeven dat hij hiermee niet akkoord was en dat dit niet de bedoeling was. Voor [verdachte] was een factuur geen optie. In zijn contacten met FS op dit punt liet hij dan ook blijken zich te distantiëren van de facturen. Voorzitter, uiteraard geen aangetekende brief dat hij hier niet mee akkoord ging, maar gewoon via de gangbare sociale communicatie, zoals dit tussen goede kennissen gebeurt. Het is tussen goede kennissen c.q. vrienden niet gebruikelijk is om elkaar aangetekende brieven te sturen.

23. Toen [betrokkene 1] , nadat [verdachte] aangaf hier niet mee akkoord te gaan, er niet meer op terug kwam, ging [verdachte] er dan ook vanuit dat de zaak was afgedaan. Hij ging er ook vanuit dat [betrokkene 1] deze facturen niet zou gebruiken. Op de precieze gang van zaken hieromtrent wordt

nader op teruggekomen bij de bespreking van het bestanddeel 'oogmerk'.

24. [verdachte] heeft zeer stellig verklaard dat hij de aangetroffen en zich in het dossier bevindende facturen niet heeft opgemaakt, maar aldus slechts doorgestuurd heeft gekregen. Zo zijn deze bestanden op zijn laptop terechtgekomen. De externe harde schijf was slechts een back-up c.q. kopie van deze laptop, welke hij aan [medeverdachte] in bewaring heeft gegeven. Zijn verklaring wordt ondersteund door het dossier getuige de e-mail van [betrokkene 1] aan [verdachte] d.d. 3 mei 2010, waarin het digitale bestand is bijgevoegd. Dat niet alle versies van de digitale bestanden in een e-mail zijn aangetroffen in het dossier is te relateren aan de omstandigheid dat de facturen ook via Pidgin zijn verstuurd.

25. [verdachte] verklaart bovendien dat hij de (digitale) facturen niet heeft aangepast, veranderd, verstuurd of geprint. Dit wordt, mede gelet op het rapport van DI (welk rapport hierna wordt), niet door het dossier weersproken. Het OM heeft daaromtrent ook geen bewijs ingebracht.

26. [medeverdachte] heeft verklaard dat zij van de facturen helemaal niets wist. Dit komt ook overeen met het feit dat zij reeds tijdens de doorzoeking destijds meteen verklaard dat zij de haar getoonde facturen en het bedrijf B-Plus niet kent. Zij zijn ook niet in de boekhouding van [A] verwerkt.

27. Zij constateerde wel direct dat de gehele opmaak van de facturen niet overeenkomt met de gebruikelijke facturen van [A]. Voorts is het op de facturen aanwezige logo ook niet het logo wat ten tijde van het tenlastegelegde werd gebruikt. Ook in de adressaanduiding komt niet overeen. Zij verklaarde verder nimmer een logo of anderszins te hebben verstrekt aan [verdachte], of anderen.

28. Voorts beaamt ze inderdaad dat zij de externe harde schijf van [verdachte] ergens in 2011 heeft gekregen om ergens op te bewaren. Deze heeft eerst lange tijd in de auto gelegen, en op enig moment heeft ze hem in de bureaula gegooid.

29. Conclusie: deze feitelijke gang van zaken is zeker niet onaannemelijk te achten. Er is ook geen bewijs voorhanden voor het tegendeel c.q. dat deze lezing van cliënten weerspreekt."

60. Voorts bevat de pleitnota passages waarin wordt ingegaan op de resultaten van onderzoek aan de gegevensdragers. Daarin wordt onder meer ingegaan op de mogelijkheid dat de verdachte de bestanden heeft ontvangen door middel van het programma Pidgin, zoals door de verdachte is verklaard:

"RST stelt in het pv d.d. 7 april 2017 dat de conclusie is gerechtvaardigd dat het programma Pidgin niet is gebruikt voor het binnenhalen van de digitale facturen. Zij geven hiervoor als onderbouwing dat de voorkeuren van het programma op een bepaalde locatie staan ingesteld, in welke locatie de facturen niet zijn aangetroffen, en dat geen sporen zijn aangetroffen dat deze bestanden zijn aangepast, verplaatst of verwijderd. Maar dat dit niet zo simpel gesteld kan worden blijkt ook weer uit het aanvullende rapport van DI, die concluderen dat wellicht niet bevestigd kan worden dat de facturen zijn ontvangen middels Pidgin, maar dat niet kan worden geconcludeerd dat de bestanden niet via Pidgin zijn ontvangen, mede gelet op de omstandigheid dat de 'encrypte gesprekken' niet worden opgeslagen. (...)

35. Resumerend concludeert DI dan ook dat uit hun onderzoek blijkt dat er digitale sporen zijn aangetroffen die de verklaring van cliënt ondersteunen en dat uit het onderzoek naar voren is

gekomen dat de facturen niet op de laptop van [verdachte] zijn gemaakt.

(...)

Overige ondersteunende elementen voor de lezing van cliënten

38. Voorzitter, het dossier bevat nog meer elementen die de verklaringen c.q. het scenario van cliënten ondersteunt.

39. De betreffende facturen zijn nergens in de boekhouding/administratie van zowel cliënten privé, als van [A] dan wel de MFK aangetroffen. Hieruit volgt dat cliënten deze facturen niet hebben gebruikt. Het is niet aannemelijk dat men deze dan zou (laten) opmaken.

40. Ook is het veelzeggend en zelfs ontlastend dat de betreffende facturen - zoals ook het GEA in haar vonnissen heeft opgenomen - een andere indeling/kolomindeling en datumopmaak hebben dan originele [A] facturen; Ook op de plek waar op de beweerdelijk valse facturen de betalingsgegevens van [medeverdachte] vermeld staan, staat bij de originele facturen niets vermeld; de adresgegevens van de debiteur worden op de originele facturen anders vermeld; de vermelding "bill to" komt op de originele facturen niet voor; ook het op de beweerdelijke valse facturen genoemde adres is onjuist en het gebruikte logo komt ook niet overeen met het op dat moment gebruikte logo op originele [A] facturen. Dit wordt ook ondersteund door het gegeven dat bij het op de facturen gebruikte logo een soort van '40' jubileum-teken staat, terwijl het bedrijf in 2010 al 45 jaar bestond. Als [verdachte] , al dan niet in samenspraak met [medeverdachte] , deze facturen had opgesteld, is het niet logisch dat ze compleet afwijken van de originele facturen van [A] .

41. Volstrekt onlogisch is het als [verdachte] , al dan niet tezamen met [medeverdachte] , de betreffende facturen op naam van [A] al zelf zouden hebben opgesteld, zij zulke afwijkende facturen hadden gemaakt. Als zoals door het OM wordt gesteld cliënten de facturen hadden opgemaakt om ze ook daadwerkelijk te (doen) gebruiken ligt het voor de hand dat ze deze zo waarheidsgetrouw hadden gemaakt. Daar waren ze dan ook toe in staat geweest daar cliënten immers zelf kennis en toegang hadden tot de originele [A] facturen. Zij hadden zich niet hoeven bedienen van slechte namaaksels met o.a. foute opmaak en fout logo. Dat cliënten de facturen hebben opgemaakt is dus ook op grond hiervan niet geloofwaardig en aannemelijk. Ook dit gegeven ondersteunt het scenario dat iemand anders de [A] facturen heeft opgemaakt.

(...)"

61. Uit het proces-verbaal van de terechtzitting in hoger beroep van 12, 13 en 14 juni 2017 (pag. 31) blijkt voorts dat de raadsman in aanvulling op zijn overgelegde pleitnota nog het volgende heeft opgemerkt:

"- Het is niet komen vast te staan dat de gebruikersnaam "user" toebehoort aan de verdachte. Het gebruikersaccount van de verdachte had de naam " [verdachte] ". Deze naam was ook in het account geregistreerd en bij de instellingen. Er is geen enkele connectie aangetoond tussen de gebruikersnaam "user" en de verdachte. Het openbaar ministerie koppelt de gebruikersnaam "user" zonder meer aan de verdachte. In het onderzoek van Digital Investigation is een steekproef gehouden onder vijf documenten, (blz 9). Aan 50% van deze documenten is een andere gebruikersnaam verbonden dan "user", dus men kan niet zomaar aannemen dat "user" zondermeer de gebruikersnaam is die de verdachte gebruikt bij het opstellen van documenten.

- Er is gebruik gemaakt van metadata. Indien men op de rechter muisknop klikt, kan men de kenmerken van een document bekijken, zoals: " laatst gebruikt door" of "authors." Gebruikers kunnen deze gegevens echter manipuleren en deze zijn dus niet betrouwbaar.

- De verdachte heeft verklaard dat hij via het programma Pidgin aan [betrokkene 1] heeft duidelijk

gemaakt dat hij geen gebruik wenste te maken van de facturen en/of de promissory note. Het openbaar ministerie betoogt dat dit niet mogelijk is, omdat het programma Pidgin pas vanaf augustus 2010 op de computer van de verdachte is aangetroffen. Het programma bestaat al sinds april 2009. Niet kan worden uitgesloten dat de verdachte voor die tijd een eerdere versie van het programma op zijn computer had staan en dit heeft gebruikt voor voornoemde communicaties met [betrokkene 1] . Ik verwijs hiervoor naar blz. 15 van het rapport van Digital Investigation. (Prod 1.)

- Printer HPM 2727 was niet gekoppeld aan de computer van de verdachte, zie blz 16 van het rapport van Digital Investigation.
- De digitale gelijkheid van bepaalde hashwaardes kan moeilijk worden vastgesteld, en er moet dus grote terughoudendheid worden betracht bij het trekken van conclusies ter zake.
- Het openbaar ministerie stelt dat het logo van [A] niet via andere wegen dan via de verdachte en de medeverdachte aan [betrokkene 1] ter beschikking kan zijn gesteld, maar wij stellen dat het logo in het verleden op diverse promotie-producten was gebruikt en dus bijvoorbeeld ook via internet beschikbaar was.
- Als je de [E] kwestie analyseert, kan je niet zeggen dat er sprake was van enige voorkeursbehandeling. De toenmalige premiers van de Nederlandse Antillen hadden al contracten getekend met Shell, Repsol en Murphy's. [E] was slechts één van de partijen die geïnteresseerd waren in het sluiten van een nieuw contract indien bepaalde contracten zouden verlopen. Er waren meer geïnteresseerden. Dit illustreert dat de betrokkenheid van [E] niet ongebruikelijk was."

62. In zijn nadere bewijsoverweging ten aanzien van feit 2 (zie hiervoor onder 56 van deze conclusie) heeft het hof het in het middel bedoelde verweer gemotiveerd verworpen.

63. Voordat ik de middelen 6 en 7 nader bespreek, verdient opmerking dat de stellers van het middel miskennen dat het aangevoerde niet een uitdrukkelijk voorgedragen verweer in de zin van art. 401, derde lid, SvC betreft, maar kan worden aangemerkt als een uitdrukkelijk onderbouwd standpunt in de zin van art. 402, tweede lid tweede volzin, SvC. De laatstgenoemde bepaling komt overeen met art. 359, tweede lid tweede volzin, Sv. Ook als de middelen aldus worden gelezen, dat daarmee wordt geklaagd dat het hof in strijd met het bepaalde in art. 402, tweede lid tweede volzin, SvC niet in het bijzonder de redenen heeft opgegeven die hebben geleid tot de afwijking van het uitdrukkelijk onderbouwd standpunt van de zijde van de verdediging, kunnen zij niet slagen. Daartoe merk ik het volgende op.

64. De stellers van het middel richten zich in het zesde middel met een tweetal klachten tegen de verwerping door het hof van het in het middel bedoelde uitdrukkelijk onderbouwd standpunt dat de verdachte niet bij het (medeplegen van het) opmaken van de beide facturen betrokken is geweest. Ten eerste wordt aangevoerd dat de overweging van het hof dat de beide facturen zeer specifieke informatie bevatten die enkel van de verdachte afkomstig kan zijn, zoals het nummer van de Amerikaanse bankrekening van [medeverdachte] , niet begrijpelijk is, gelet op de tot het bewijs gebezigde verklaringen van verdachte (bewijsmiddel 1) en de medeverdachte [medeverdachte] (bewijsmiddel 3). Nu daaruit blijkt dat het bankrekeningnummer aan [betrokkene 1] was verstrekt ten behoeve van een donatie, is de aanwezigheid van dat bankrekeningnummer op die facturen niet redengevend voor de betrokkenheid van de verdachte bij het opmaken van die facturen. De stellers van het middel voeren voorts aan dat het hof met zijn overweging dat de geloofwaardigheid van de verklaring van de verdachte verminderd wordt doordat op grond van het proces-verbaal van bevindingen van 6 april 2017, dat is overgelegd bij de reactie van de procureur-generaal van 21 april 2017, de conclusie is gerechtvaardigd dat het programma Pidgin op het onderzochte computersysteem niet is gebruikt voor het plaatsen van de 'invoice'-documenten, ten onrechte het door de verdediging ingebrachte deskundigenrapport van Digital Investigation onbesproken heeft gelaten.

65. Ten aanzien van de eerste klacht geldt het volgende. Uit de door het hof gebezigde bewijsvoering kan ten aanzien van het onder 2 bewezen verklaarde feit het volgende worden afgeleid. Tijdens de huiszoeking op het kantooradres van [A] NV is er in de lade van het bureau van de medeverdachte [medeverdachte] een externe harde schijf van de verdachte aangetroffen. Daarbij zijn op diverse plaatsen op die externe harde schijf de bestanden Invoice Ital-01.xlsx en [B] .xlsx aangetroffen, terwijl de verdachte voorts het bestand Invoice [B] .xlsx door [betrokkene 1] per mail toegezonden heeft gekregen.²⁸ Die bestanden bevatten drie versies van een 'invoice' met nummer 91210, waarbij de

omschrijving op die 'invoices' telkens verschilt. Het bestand Invoice Ital-01.xlsx met als laatste "datum van schrijven" 19 oktober 2009 bevat een 'invoice' met de omschrijving "Advisory and consulting services & Special Services Fees \$ 120,000.00". Het bestand Invoice [B] .xlsx met als laatste "datum van schrijven" 29 april 2010 bevat een 'invoice' met de omschrijving "Electronic materials \$ 140,000.00". Het bestand Invoice [B] .xlsx dat de verdachte op 3 mei 2010 door [betrokkene 1] per mail toegezonden heeft gekregen bevat een 'invoice' met de omschrijving Ital-01, een totaalbedrag van USD 140.000,00 en de omschrijvingen "Assembly and Testing Player Tracking Module (Vit Italian market)" en "On-board Firmware testing". De 'invoices' die in voornoemde bestanden zijn opgenomen zijn voorzien van de bedrijfsnaam en het logo van [A] NV, terwijl de kaderlijn van het vak 'description' is doorbroken. Het bestand dat aan de verdachte per mail is toegezonden en dat op zijn laptop is aangetroffen komt overeen met de 'invoice' met nummer 91210 die bij de huiszoeking bij het bedrijf [B] Ltd. in Rome is aangetroffen. Het bestand met de 'invoice' met nummer 91213 dat eveneens bij laatstgenoemde huiszoeking in Rome is aangetroffen, komt overeen met het bestand Invoice [B] .xlsx dat (ook) op de hiervoor genoemde externe harde schijf van de verdachte is aangetroffen. De administratief en financieel manager van [B] , [betrokkene 5] , heeft verklaard dat [betrokkene 1] de "feitelijke eigenaar" is van dat bedrijf. De onderdirecteur van [A] N.V., [betrokkene 4] , heeft ten aanzien van de facturen met de nummers 91210 en 91213 verklaard dat deze facturen niet afkomstig zijn uit de administratie van [A] NV en dat het bedrijf geen zaken doet met Italië.

66. In de beide hiervoor genoemde facturen met nummers 91210 en 91213 die bij de huiszoeking bij het bedrijf [B] in Rome (alsmede op de laptop en de externe harde schijf van de verdachte) zijn aangetroffen, is opgenomen dat het op die facturen vermelde bedrag overgemaakt moest worden op – kort gezegd – het bankrekeningnummer van [medeverdachte] bij de Citibank (bewijsmiddel 4, 4a en 4b). In zijn overwegingen heeft het hof betrokken dat de facturen het bankrekeningnummer van de medeverdachte [medeverdachte] bevatten en in dat verband tot uitdrukking gebracht dat de beide facturen daarmee informatie bevatten die enkel van de verdachte afkomstig kan zijn.

67. De stellers van het middel wijzen er terecht op dat het hof bij de bewezenverklaring van de feiten 1, 2 en 3 onder meer verklaringen van de verdachte en de medeverdachte [medeverdachte] tot het bewijs heeft gebezigd die inhouden dat de verdachte de bankgegevens van medeverdachte [medeverdachte] heeft doorgegeven aan [betrokkene 1] , zodat [betrokkene 1] zijn donaties kon storten op de rekening van [medeverdachte] (bewijsmiddel 1). De medeverdachte [medeverdachte] heeft verklaard dat zij ermee akkoord ging dat de donaties op haar rekening zouden worden gestort en heeft haar bankgegevens daartoe aan de verdachte verstrekt (bewijsmiddel 3). Bij deze gang van zaken sluit de overweging van het hof dat die zeer specifieke informatie enkel van de verdachte afkomstig kan zijn aan, wat er ook zij van de bewoordingen waarin het hof dat oordeel tot uitdrukking heeft gebracht. Het hof heeft de bewezen verklaarde gedragingen kennelijk en niet onbegrijpelijk in hun onderlinge samenhang gezien, in die zin dat informatie over de bankrekening van [medeverdachte] door de verdachte is gebruikt met het oog op het doneren van gelden door [betrokkene 1] , waarvan het hof heeft vastgesteld dat deze het voorwerp vormden van ambtelijke corruptie, en met het oog op het valselijk opmaken van facturen. In deze benadering kon het hof in het midden laten of de verdachte zelf het bankrekeningnummer op de 'invoices' heeft ingevuld dan wel dat zijn mededader(s) de door de verdachte verstrekte informatie op de 'invoices' heeft (hebben) verwerkt. De stelling dat de aanwezigheid van het bankrekeningnummer van de medeverdachte op de bedoelde facturen zonder nadere motivering niet redengevend kan worden geacht voor de betrokkenheid van de verdachte bij het opmaken van die facturen, deel ik dan ook niet.

68. Voorts moet worden bedacht dat het hof de betrokkenheid van de verdachte bij het opmaken van de beide facturen niet louter heeft afgeleid uit de aanwezigheid van het bankrekeningnummer van de medeverdachte [medeverdachte] op de bedoelde facturen. Het middel faalt in zoverre.

69. Ten aanzien van de tweede klacht heeft het volgende te gelden. Het hof heeft in de hiervoor onder 56 geciteerde bewijsoverweging in het bijzonder de redenen opgegeven waarom het is afgeweken van het door de verdediging gepresenteerde alternatieve scenario. Het hof heeft overwogen dat het alternatieve scenario dat de verdachte de verschillende versies van de facturen toegezonden heeft gekregen en heeft opgeslagen, maar voor het overige niet betrokken is geweest bij het opmaken ervan, niet aannemelijk is geworden. Het hof acht het niet geloofwaardig dat

[betrokkene 1] of iemand anders tot viermaal toe valse (concept)facturen opstuurt naar iemand die daar (kenbaar) niet van gediend is (maar deze wel opslaat). Het voorafgaande klemt naar het oordeel van het hof temeer daar niet valt in te zien waarom het nodig was (concepten van) de facturen aan de verdachte te doen toekomen indien [betrokkene 1] of iemand anders de facturen slechts heeft opgemaakt om ze in de administratie van [B] te kunnen gebruiken. De geloofwaardigheid van de verklaring van de verdachte wordt naar het oordeel van het hof voorts nog verminderd doordat op grond van het proces-verbaal van bevindingen van 6 april 2017, dat is overgelegd bij de reactie van de procureur-generaal van 21 april 2017, de conclusie is gerechtvaardigd dat het programma Pidgin ten tijde van de bewezen verklaarde feiten op het onderzochte computersysteem niet is gebruikt, terwijl de verdachte heeft verklaard dat hij de niet per e-mail ontvangen valse (concept)facturen wel via het voornoemde programma zou hebben verkregen.

70. Ik acht het oordeel van het hof niet onbegrijpelijk. In het licht van hetgeen de raadsman ter onderbouwing van het verweer heeft aangevoerd, was het hof niet gehouden tot een nadere motivering. Mede in het licht van de vrije selectie en waardering van het bewijsmateriaal door de rechter die over de feiten oordeelt, stond het hof vrij – zonder nadere motivering – de verklaring van de verdachte dat hij de niet per e-mail ontvangen valse (concept)facturen via het computerprogramma Pidgin heeft verkregen als ongeloofwaardig terzijde te stellen.²⁹ Voorts neem ik daarbij in aanmerking dat de door art. 402, tweede lid tweede volzin, SvC voorgeschreven motiveringsplicht niet zover gaat dat bij de niet-aanvaarding van een uitdrukkelijk onderbouwd standpunt op elk detail van de argumentatie moet worden ingegaan.³⁰ Dat betekent dat ook deze klacht faalt.

71. De stellers van het middel voeren in het zevende middel, bezien in samenhang met de toelichting daarop, aan dat uit het aantreffen van de facturen op de laptop en de externe harde schijf van de verdachte en de omstandigheid dat die facturen specifieke informatie zouden bevatten niet kan worden afgeleid dat de verdachte een intellectuele en/of materiële bijdrage van voldoende gewicht heeft geleverd aan de uitvoering van het opmaken van de facturen. Voorts herhaalt het middel de klacht dat de overweging van het hof dat de beide facturen zeer specifieke informatie bevatten die enkel van de verdachte afkomstig kan zijn, zoals het nummer van de Amerikaanse bankrekening van [medeverdachte], niet begrijpelijk is, gelet op de tot het bewijs gebezigde verklaringen van de verdachte en van de medeverdachte [medeverdachte]. Nu daaruit blijkt dat het bankrekeningnummer aan [betrokkene 1] was verstrekt ten behoeve van een donatie, is de aanwezigheid van dat bankrekeningnummer op die facturen niet redengevend voor de betrokkenheid van de verdachte bij het medeplegen van het opmaken van die facturen.

72. Voor zover het middel de klacht bevat dat het hof zijn oordeel dat de verdachte heeft deelgenomen aan de uitvoering van het opmaken van de beide facturen, dat er een nauwe en bewuste samenwerking met één of anderen is geweest en dat de bijdrage van de verdachte aan de uitvoering van zodanig gewicht is geweest dat sprake is van medeplegen, niet heeft gemotiveerd, berust het op een verkeerde lezing van het arrest en mist het daarmee feitelijke grondslag. De stellers van het middel wijzen er zelf al op dat het hof in zijn arrest heeft aangeduid op welke bewijsmiddelen, houdende daartoe redengevende feiten en omstandigheden, dat oordeel is gestoeld. Voorts blijkt uit de nadere bewijsoverweging dat het hof ervan is uitgegaan dat bij het bewezen verklaarde sprake is geweest van een gezamenlijke uitvoering. Tot een nadere, op het medeplegen toegesneden motivering van dat oordeel was het hof ook om die reden niet gehouden.³¹

73. Het middel faalt voorts bij gebrek aan feitelijke grondslag voor zover het daarbij kennelijk uitgaat van de stelling dat het hof bij het bestreden oordeel slechts in aanmerking heeft genomen dat de facturen op de laptop en de externe harde schijf van de verdachte zijn aangetroffen en dat die facturen specifieke informatie bevatten die enkel van de verdachte afkomstig kan zijn, zoals het bankrekeningnummer van de medeverdachte [medeverdachte]. De bewijsvoering houdt immers ook in dat de aangetroffen bestanden drie versies bevatten van een 'invoice' met nummer 91210, waarbij sprake was van zodanige overeenkomsten en verschillen, dat het hof heeft geoordeeld dat zij opeenvolgende bewerkingen zijn bij het opmaken van een en dezelfde factuur. Bewijsmiddel 4 houdt

in dit verband in dat de omschrijving op de facturen van hetgeen door [A] NV aan [B] zou zijn geleverd telkens verschilt, maar dat de 'invoices' die in voornoemde bestanden zijn opgenomen tegelijkertijd allemaal zijn voorzien van de bedrijfsnaam en het logo van [A] NV, terwijl de kaderlijn van het vak 'description' is doorbroken.

74. De bewijsmiddelen houden voorts in dat het bestand met de factuur met nummer 91210 op 3 mei 2010 als e-mailbijlage aan de verdachte is gemaïld vanaf het e-mailadres [emailadres] , terwijl dat bestand overeenkomt met de factuur met nummer 91210 die later tijdens de huiszoeking bij het bedrijf [B] is aangetroffen. De andere twee op de externe harde schijf van de verdachte aangetroffen bestanden, inhoudende de factuur met nummer 91210, hielden voorts als laatste "datum van schrijven" '19 oktober 2009' respectievelijk '29 april 2010' in. Beide bewerkingsdata zijn gelegen (vlak) vóór de datum waarop de laatste versie van het bestand aan de verdachte is toegezonden. Ook het bestand met factuurnummer 91213 is zowel tijdens de huiszoeking bij [B] aangetroffen als op de externe harde schijf van de verdachte.

75. Het hof heeft aldus kunnen oordelen dat de verdachte in bewuste en nauwe samenwerking met zijn mededader(s) betrokken is geweest bij de uitvoering van het valselijk opmaken van de facturen. Daarbij heeft het hof voorts kunnen betrekken dat de verdachte wist dat [betrokkene 1] niet wilde dat bekend werd dat hij geld doneerde. In het licht van de uit de bewijsvoering volgende feiten en omstandigheden, acht ik het oordeel van het hof dat de verdachte heeft deelgenomen aan de uitvoering van het opmaken van de beide facturen, dat er een nauwe en bewuste samenwerking met één ander of anderen is geweest en dat de bijdrage van de verdachte aan de uitvoering van zodanig gewicht is geweest dat sprake is van medeplegen, niet onbegrijpelijk.

76. Daarbij neem ik in aanmerking dat de rechter, indien een verdachte voor een omstandigheid die op zichzelf of in samenhang met de verdere inhoud van de bewijsmiddelen beschouwd redengevend moet worden geacht voor het bewijs van het aan hem ten laste gelegde feit, geen redelijke, die redengevendheid ontzenuwende, verklaring heeft gegeven, zulks in zijn overwegingen mag betrekken.³² Het hof heeft tot uitdrukking gebracht dat de verdachte geen geloofwaardige, de redengevendheid ontzenuwende verklaring heeft gegeven. Ook dat oordeel is niet onbegrijpelijk, terwijl een verdere toetsing in cassatie afstuit op de vrijheid van de feitenrechter in het kader van de selectie en waardering van het bewijsmateriaal.

77. De bewezenverklaring is aldus naar de eis der wet met redenen omkleed. Tot een nadere motivering was het hof niet gehouden.

78. De beide middelen falen.

79. Het vierde middel behelst de klacht dat het bewijs van de in de tenlastelegging voorkomende bewoordingen 'met het oogmerk om die geschriften als echt en onvervalst te gebruiken en/of door anderen te doen gebruiken' niet uit de door het hof gebezigde bewijsmiddelen kan volgen. Volgens de stellers van het middel heeft het hof de bewezenverklaring in zoverre gebaseerd op de overweging dat de in de bewezenverklaring bedoelde facturen in de administratie van [B] als echt en onvervalst zijn gebruikt, terwijl zulks uit de inhoud van de bewijsmiddelen niet kan volgen. Het vijfde middel, dat op het vierde middel aansluit, behelst de klacht dat het oordeel van het hof dat uit het gebruik van de in de bewezenverklaring bedoelde facturen enig nadeel kan ontstaan onbegrijpelijk is, dan wel ontoereikend is gemotiveerd, aangezien het hof dat oordeel heeft gebaseerd op het gebruik van die facturen in de administratie van [B] , terwijl dat gebruik niet uit de inhoud van de gebezigde bewijsmiddelen kan volgen. De middelen lenen zich voor een gezamenlijke bespreking.

80. De tenlastelegging van feit 2 is toegesneden op art. 230, eerste lid, SrNA (oud), zodat de in de tenlastelegging voorkomende woorden "met het oogmerk om die geschriften als echt en onvervalst te gebruiken en/of door anderen te doen gebruiken" geacht moet worden aldaar te zijn gebezigd in dezelfde betekenis als toekomt aan die woorden in art. 230 SrNA.

81. Art. 230 SrNA (oud) luidde ten tijde van het bewezen verklaarde als volgt:

"1. Hij die een geschrift waaruit eenig recht, eenige verbintenis of eenige bevrijding van schuld kan ontstaan, of dat bestemd is om tot bewijs van eenig feit te dienen, valschelijk opmaakt of vervalscht, met het oogmerk om het als echt en onvervalscht te gebruiken of door anderen te doen gebruiken,

wordt, indien uit dat gebruik eenig nadeel kan ontstaan, als schuldig aan valsheid in geschrift gestraft, met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren.

2. Met dezelfde straf wordt gestraft hij die opzettelijk gebruik maakt van het valsche of vervalschte geschrift als ware het echt en onvervalscht, indien uit dat gebruik eenig nadeel kan ontstaan.

82. In het nieuwe Wetboek van Strafrecht van Curaçao, dat op 15 november 2011 in werking is getreden,³³ is de strafbaarstelling van valsheid in geschrift opgenomen in art. 2:184 SrC. Die bepaling komt sindsdien nagenoeg³⁴ overeen met het huidige art. 225 Sr.

83. De uitleg die de Hoge Raad in zijn jurisprudentie ten aanzien van art. 225 Sr aan de in die bepaling opgenomen bestanddelen geeft, is ook relevant voor art. 230 SrNA. In de zaak die heeft geleid tot het arrest van 16 september 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC7960 heeft de Hoge Raad overwogen dat het in art. 230, eerste lid, SrNA bedoelde oogmerk slechts ziet op het gebruik van het valse of vervalste geschrift en niet ook op de valsheid zelf. Voor de bewezenverklaring van dat oogmerk is beslissend of de verdachte de bedoeling had het desbetreffende geschrift te gebruiken of te doen gebruiken.³⁵ Dat oogmerk kan dus bestaan ongeacht de vorm van het opzet op het valselijk opmaken of vervalsen. Voldoende is dat de bedoeling voorzat tot gebruik van het geschrift dat in het maatschappelijk verkeer misleidend is doordat het vals is.³⁶

84. In de parlementaire geschiedenis van art. 225 Sr is ten aanzien van het vereiste oogmerk overwogen:

"De valsheid wordt eerst strafbaar door het oogmerk om het valsche of vervalschte stuk als echt en onvervalscht te gebruiken of door anderen te doen gebruiken, maar meer dan dat oogmerk van misleiding wordt tot het wezen van het misdrijf van valsheid in geschrift zoomin vereischt als tot dat der twee andere soorten van valsheid, in den tienden en elfden titel behandeld." ³⁷

85. Ook art. 230, eerste lid, SrNA vereist dat het oogmerk is gericht op het als echt en onvervalst gebruiken of door anderen te doen gebruiken van het geschrift dat valselijk is opgemaakt of is vervalst. Ten aanzien van art. 230, tweede lid, SrNA heeft de Hoge Raad in zijn arrest van 6 juni 2006 overwogen dat van gebruikmaken van een vals of vervalst geschrift als ware het echt en onvervalst slechts sprake kan zijn indien de gebruiker het geschrift bezigt als middel tot misleiding van hem ten aanzien van wie hij daarvan gebruikmaakt en zich dus tegenover deze gedraagt als ware het geschrift echt en onvervalst.³⁸ Het bestanddeel gebruiken in art. 230, eerste lid, SrNA, zal op dezelfde manier moeten worden uitgelegd.³⁹ Niet vereist wordt dat het hiervoor bedoelde gebruik ook daadwerkelijk plaatsvindt. In de zaak die heeft geleid tot het arrest van de Hoge Raad van 25 april 2006, ECLI:NL:HR:2006:AV1628 was bewezen verklaard dat de verdachte samen met de medeverdachte een schuldbekekenis – zijnde een geschrift dat bestemd was om tot bewijs van enig feit te dienen – valselijk had opgemaakt door in strijd met de waarheid in die schuldbekekenis op te nemen of te doen opnemen dat een bepaald geldbedrag als lening was ontvangen, met het oogmerk om dat geschrift als echt en onvervalst te gebruiken of door anderen te doen gebruiken. Door de raadsman was ter terechtzitting in hoger beroep het verweer gevoerd dat van valsheid geen sprake kan zijn als het geschrift de boekhouding van de verdachte niet heeft verlaten. De Hoge Raad overwoog dat het bedoelde verweer kennelijk berust op de opvatting dat het begrip valsheid in geschrift in de zin van art. 225, eerste lid, Sr enig gebruik van het geschrift veronderstelt, maar dat die opvatting onjuist is. Het enkel valselijk opmaken of vervalsen van een tot bewijs van enig feit bestemd geschrift met bedoeld oogmerk is voldoende om die gedraging als valsheid in geschrift aan te merken.⁴⁰

86. De stellers van het middel baseren hun klacht erop dat het hof heeft overwogen dat de beide in de bewezenverklaring genoemde facturen 'in de administratie' van [B] als echt en onvervalst zijn gebruikt, terwijl uit de bewijsmiddelen niet kan worden afgeleid waar en in welke vorm de in de bewezenverklaring genoemde facturen zijn aangetroffen. Aan de stellers van het middel kan worden toegegeven dat uit de gebezigde bewijsmiddelen niet kan worden afgeleid dat de facturen daadwerkelijk in de administratie van [B] als echt en onvervalst zijn gebruikt. Bewijsmiddel 4 houdt in dit verband slechts in dat onder meer tijdens een huiszoeking bij het bedrijf [B] de twee bedoelde facturen zijn aangetroffen.

87. Ik meen evenwel dat deze constatering de stellers van het middel niet kan baten. Daarbij moet nogmaals worden vooropgesteld dat daadwerkelijk gebruik van de geschriften voor het bewijs van

een op art. 230, eerste lid, SrNA toegesneden tenlastelegging niet is vereist. Het gaat om het oogmerk op het gebruik, niet om het gebruik als zodanig.⁴¹ Anders dan de stellers van het middel kennelijk veronderstellen, is voor een bewezenverklaring dus niet vereist dat de facturen daadwerkelijk in de administratie zijn gebruikt. In het licht van de overige bewijsmiddelen is de exacte locatie in het bedrijfspan en de omstandigheden waaronder die facturen zijn aangetroffen niet van wezenlijk belang.⁴² Uit die bewijsmiddelen kan immers worden afgeleid dat de verdachte heeft verklaard dat [betrokkene 1] begin mei 2010 aan hem heeft aangeboden donaties te doen maar dat [betrokkene 1] niet wilde dat dit publiekelijk bekend zou worden (bewijsmiddel 1). Uit de verklaringen van de verdachte en medeverdachte [medeverdachte] kan voorts worden afgeleid dat de donaties zijn overgemaakt naar de rekening van de medeverdachte [medeverdachte] en dat zij daarvoor haar bankgegevens aan de verdachte heeft gegeven. Die bankgegevens zijn door de verdachte aan [betrokkene 1] doorgegeven (bewijsmiddel 1 en 3). Tijdens een huiszoeking in de woning van de verdachte en de medeverdachte is op de laptop van de verdachte in een gegevensbestand van het account [emailadres] een e-mailbericht aangetroffen waarin het bestand "Invoice [B] .xlsx" is meegezonden. Die e-mail is op 3 mei 2010 verzonden vanaf het e-mailadres [emailadres] naar [emailadres] (bewijsmiddel 4). Op die factuur staan onder meer het logo en de bedrijfsnaam van [A] NV vermeld, alsook het bankrekeningnummer van de medeverdachte [medeverdachte]. Diezelfde factuur wordt op 10 november 2011 tijdens een huiszoeking bij het bedrijf [B] Ltd. in Rome ook aangetroffen (bewijsmiddel 4). Mede in aanmerking genomen dat het hof ten laste van de verdachte onder feit 1 en feit 3 – kort gezegd – ambtelijke omkoping en het medeplegen van witwassen heeft bewezen verklaard, dat verschillende versies van de valse (concept)facturen aan de verdachte zijn toegezonden, de verdachte deze heeft opgeslagen op zijn computer, terwijl de verdachte ermee bekend was dat [betrokkene 1] niet wilde dat publiekelijk bekend werd dat hij het geld doneerde, is het in de bestreden uitspraak besloten liggende oordeel van het hof dat het niet anders kan dan dat de facturen zijn opgemaakt om op enig moment tegenover derden te kunnen gebruiken als misleidend bewijs voor de herkomst van de door [betrokkene 1] overgemaakte geldbedragen en dat het oogmerk van de verdachte daarop was gericht, niet onbegrijpelijk.⁴³

88. Het voorafgaande brengt mee dat het bewijs van de in de tenlastelegging voorkomende bewoordingen 'met het oogmerk om die geschriften als echt en onvervalst te gebruiken en/of door anderen te doen gebruiken' naar de eis der wet voldoende met redenen is omkleed. Het hof heeft de lezing van de verdachte, die erop neerkomt dat hij het gebruik van valse facturen niet beoogde en dat hij dat aan [betrokkene 1] kenbaar heeft gemaakt, als ongeloofwaardig ter zijde geschoven. De selectie en waardering van het bewijsmateriaal is voorbehouden aan de feitenrechter. Onbegrijpelijk acht ik het oordeel van het hof ter zake geenszins, terwijl voor een verdere toetsing in cassatie geen plaats is.

89. Het middel faalt.

90. Aangezien het vijfde middel in de kern dezelfde klachten bevat als vermeld in het vierde middel, kan ook dit middel op dezelfde gronden niet slagen. Daarbij merk ik nog op dat het oordeel van het hof dat uit het gebruik van valse facturen in de administratie als echt en onvervalst enig (fiscaal) nadeel kon ontstaan in cassatie niet wordt bestreden.

91. De beide middelen falen.

92. Het achtste, negende en tiende middel richten zich tegen de bewezenverklaring van de onder 1 ten laste gelegde passieve omkoping en de bewijsvoering van het hof.

93. Aan de verdachte is onder 1 ten laste gelegd dat:

"hij in of omstreeks de periode van 1 januari 2010 tot en met 8 oktober 2010 te Curaçao in de voormalige Nederlandse Antillen en/of de Verenigde Staten van Amerika en/of Zwitserland, tezamen en in vereniging met (een) ander(en) althans alleen, meermalen, althans eenmaal, (telkens) als ambtenaar, te weten als Eilandsraadslid van het Eilandsgebied Curacao (telkens) (een) gift(en) of belofte(s), afkomstig van en/of gedaan door of namens [betrokkene 1] (al dan niet via [B] Ltd. althans via (een

van de) tot het [D] (concern) behorende bedrijven en/of personen), te weten

- een geldbedrag van (ongeveer) USD 140.000,- en/of
- een geldbedrag van (ongeveer) USD 73.422,-

althans een of meer geldbedrag(en),

heeft aangenomen, (al dan niet via [medeverdachte]),

(telkens) wetende dat deze/die gift(en) en/of belofte(s) aan hem, verdachte, werd(en) gedaan teneinde hem, verdachte, te bewegen om, al dan niet in strijd met zijn plicht, in zijn bediening iets te doen of na te laten, te weten het (telkens):

- aangaan en/of- onderhouden van een relatie tussen hem, verdachte en [betrokkene 1] , teneinde (aldus) voor [betrokkene 1] (en/of zijn bedrijven en/of (een van de) tot het [D] (concern) behorende bedrijven en/of personen) een voorkeursbehandeling te bewerkstelligen, en/of
 - (anders dan om zakelijke redenen) begunstigen van [betrokkene 1] (en/of zijn bedrijven en/of (een van de) tot het [D] (concern) behorende bedrijven en/of personen) en/of
 - verstrekken van nog geheime en/of (nog) niet openbare en/of interne overheidsinformatie aan [betrokkene 1] (en/of zijn bedrijven en/of (een van de) tot het [D] (concern) behorende bedrijven en/of personen) en/of
 - verstrekken van invloed aan deze [betrokkene 1] in de Curaçaose overheid (via de nieuw op te richten politieke partij M.F.K.) en/of (onder meer) via een overeenkomst en/of promissory note aan [betrokkene 1] (verplicht) (vooraf) instemming vragen voor de kieslijst van de politieke partij M.F.K. en/of benoeming van leden van de Regering en/of voor personen op politieke en/of publieke topfuncties op Curaçao en/of
 - door verdachte (met aanwending van zijn huidige en/of toekomstig gezag en invloed als ambtenaar) bevorderen en/of adviseren van en/of zorgdragen voor en/of opdragen aan en/of zich ervoor inspannen dat [betrokkene 1] (internationaal) wordt aanbevolen en/of
- door verdachte (met aanwending van zijn huidige en/of toekomstig gezag en invloed als ambtenaar) bevorderen en/of adviseren van en/of zorgdragen voor en/of opdragen aan en/of zich ervoor inspannen dat [betrokkene 1] en/of (een van de) tot het [D] (concern) behorende personen zal/zullen worden aangesteld in een prestigieuze en/of belangrijke institutionele functie te Curaçao”.

94. Daarvan is bewezen verklaard dat:

“hij in de periode van 1 januari 2010 tot en met 8 oktober 2010 te Curaçao in de toenmalige Nederlandse Antillen en de Verenigde Staten van Amerika als ambtenaar, te weten als Eilandsraadslid van het Eilandsgebied Curaçao giften, gedaan door of namens [betrokkene 1] (via [B] Ltd.), te weten

- een geldbedrag van USD 140.000,- en
- een geldbedrag van USD 73.422,-

heeft aangenomen, (via [medeverdachte]),

wetende dat deze giften aan hem, verdachte, werden gedaan teneinde hem, verdachte, te bewegen om, in strijd met zijn plicht, in zijn bediening iets te doen of na te laten, te weten het:

- onderhouden van een relatie tussen hem, verdachte en [betrokkene 1] , teneinde voor [betrokkene 1] (en/of zijn bedrijven en/of tot het concern behorende bedrijven en/of personen) een voorkeursbehandeling te bewerkstelligen, en
- begunstigen van [betrokkene 1] (en/of zijn bedrijven en/of tot het concern behorende bedrijven en/of personen) en
- verstrekken van interne overheidsinformatie aan [betrokkene 1] en
- verstrekken van invloed aan deze [betrokkene 1] in de Curaçaose overheid (via de nieuw op te richten politieke partij M.F.K.) en aan [betrokkene 1] (vooraf) instemming vragen voor benoeming van leden van de Regering en/of voor personen op publieke topfuncties op Curaçao en
- door verdachte (met aanwending van zijn huidige en/of toekomstig gezag en invloed als ambtenaar) bevorderen dat [betrokkene 1] (internationaal) wordt aanbevolen en
- door verdachte (met aanwending van zijn huidige en/of toekomstig gezag en invloed als ambtenaar)

bevorderen en/of adviseren van en/of zorgdragen voor en/of opdragen aan en/of zich ervoor inspannen dat [betrokkene 1] en een van de tot het concern behorende personen zullen worden aangesteld in een prestigieuze en/of belangrijke institutionele functie te Curaçao”.

95. Deze bewezenverklaring is toegesneden op art. 379, onder 1, (oud) SrNA. Deze bepaling, die in de kern overeenkomt met art. 363, onder 1, Sr zoals dat luidde tot 1 februari 2001, luidde ten tijde van het bewezen verklaarde als volgt:

“Met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren wordt gestraft de ambtenaar:

1°. die eene gift of belofte aanneemt, wetende dat zij hem gedaan wordt ten einde hem te bewegen om, in strijd met zijn plicht, in zijne bediening iets te doen of na te laten”.

96. Het hof heeft de bewezenverklaring van de feiten 1, 2 en 3 doen steunen op de inhoud van zeven bewijsmiddelen. Daarin is niet per bewijsmiddel uitdrukkelijk een beperking opgenomen tot één van de drie feiten. De inhoud van de bedoelde bewijsmiddelen is opgenomen onder 52 van deze conclusie.

97. Het hof heeft in de bestreden uitspraak onder de aanhef “Bewijsoverwegingen” ten aanzien van feit 1 voorts het volgende overwogen:

“Feit 1

Uit de bewijsmiddelen volgt dat een bedrijf van [betrokkene 1] op 14 mei 2010 USD 140.000,00 en op 14 juni 2010 nog USD 73.422,00 heeft betaald op een bankrekening van de medeverdachte [medeverdachte] . [betrokkene 1] wilde niet dat dit bekend werd.

Op 29 juni 2010 heeft [betrokkene 1] per e-mail twee documenten naar de verdachte gemaïld. Het ene is een contract volgens welke hij zeggenschap zou krijgen in alle beslissingen betreffende de MFK, op straffe van het aanspraak kunnen maken op een betaling van USD 700.000,- op basis van een promissory note. Het andere is die promissory note zelf.

Op 19 juli 2010 heeft [betrokkene 1] per e-mail aan de verdachte bericht dat het van hem gevraagde bedrag heel groot is en dat [betrokkene 1] het op de een of andere manier moet terugkrijgen.

Op 12 september 2010 heeft [betrokkene 1] een e-mailbericht gestuurd, waarin hij vermeldt dat hij Payo geen goede kandidaat-minister vindt, en dat "wij" een nieuwe partij hebben.

Op 22 maart 2011 heeft de verdachte [betrokkene 1] bericht dat het voorstel voor de benoeming van [betrokkene 3] , die voor [betrokkene 1] werkte en de Hotelschool als hoogste genoten opleiding had, als voorzitter van de Raad van Commissarissen van de Centrale Bank van Curaçao zal worden aangenomen door de Raad van Ministers;

In de eerste helft van 2011 heeft de verdachte een brief aan een Italiaanse minister gestuurd, waarin hij vermeldt dat [betrokkene 1] binnenkort een prestigieuze en belangrijke functie zal krijgen en dat hij daarvoor absoluut geschikt wordt geacht.

De verdachte heeft een kritische brief over [betrokkene 1] ontvangen, die hij (via de secretaris-generaal) aan [betrokkene 1] heeft doorgezonden, en vervolgens heeft de verdachte een vertrouwelijke e-mail van [betrokkene 1] ontvangen met de inhoud van een andere brief die de verdachte volgens die mail zou krijgen.

Op 23 februari 2012 heeft [betrokkene 1] aan de verdachte een conceptbrief toegezonden met de bedoeling dat de verdachte een brief zou laten opstellen en tekenen om [betrokkene 1] te helpen een visum voor de Verenigde Staten te verkrijgen.

Voorts heeft [betrokkene 1] het Italiaanse bedrijf [E] in contact gebracht met de overheid in Curaçao ten tijde van het kabinet- [verdachte] .

Uit deze bewijsmiddelen, in onderlinge samenhang beschouwd, leidt het Hof af dat de verdachte de in de bewezenverklaring genoemde geldbedragen heeft aangenomen, wetende dat deze giften hem werden gedaan om hem ertoe te bewegen te handelen overeenkomstig hetgeen in de

bewezenverklaring is gespecificeerd. Ook leidt het Hof eruit af dat de verdachte ten tijde van het aannemen van de geldbedragen wist dat dit handelen, zoals in de bewezenverklaring gespecificeerd, in strijd met zijn plicht als ambtenaar zou zijn. Dit is ook zo als de giften (deels) zijn aangewend ter bestrijding van de kosten van de activiteiten van de MFK. Indien de gelden met dat doel zijn verstrekt, staat dat niet in de weg aan het oordeel dat die verstrekking dient te worden aangemerkt als een gift.

Het is niet aannemelijk geworden dat [betrokkene 1] de giften heeft gedaan zonder in ruil daarvoor de bedoelde handelwijze van de verdachte te verlangen, en evenmin dat de verdachte daarvan uitging. Het e-mailbericht van 19 juli 2010 vermeldt bijna expliciet het tegendeel. Over een eventuele andere manier waarop de inhoud van dit e-mailbericht zou moeten worden geduid, heeft de verdachte niets concreets verklaard. Aan de omstandigheid dat de verdachte de 'agreement' en de 'promissory note' niet heeft getekend, zoals de verdachte heeft aangevoerd, hecht het Hof geen waarde. De verdachte heeft immers de door [betrokkene 1] gegeven bedragen gehouden, toen hij al wist dat er sprake was van valse facturen, en ook na kennisneming van de 'agreement' en de 'promissory note', met hun onmiskenbaar ongeoorloofde strekking. Hij was hierdoor bekend met de intentie van [betrokkene 1] en heeft zich vervolgens gedragen overeenkomstig diens instructies, zoals uit de gebezigde bewijsmiddelen blijkt.

Dat de handelingen die hij op verzoek of instructie van [betrokkene 1] verrichtte op zichzelf beschouwd niet strafbaar of onzakelijk zouden zijn, maar gebruikelijk zouden zijn voor een ambtenaar, gezagsdrager of politicus, zoals de verdachte stelt, doet - wat daar overigens van zij - daaraan niet af. Uit het voorgaande blijkt immers dat de verdachte zich heeft laten betalen voor de te verrichten diensten, hetgeen in zijn toenmalige positie strafbaar was."

98. Het achtste middel behelst de klacht dat het hof ten onrechte, althans op onbegrijpelijke gronden, heeft bewezen verklaard dat de verdachte zou zijn omgekocht in de hoedanigheid van Eilandsraadslid, aangezien dat uit de bewijsvoering van het hof niet kan volgen.

99. Niet bestreden is dat de verdachte ten tijde van het aannemen van de in de bewezenverklaring genoemde giften deel uitmaakte van de Eilandsraad van het Eilandsgebied Curaçao. Dat volgt ook uit bewijsmiddel 4l. Evenmin is uiteraard bestreden dat de verdachte met ingang van 10 oktober 2010 fungeerde als (eerste) minister-president van Curaçao. Ten slotte komt het middel niet op tegen het bewijs van het bestanddeel 'ambtenaar'.⁴⁴ Het middel stelt wel de verhouding tussen beide functies aan de orde. Nu het hof heeft bewezen verklaard dat de verdachte de giften heeft aangenomen "als ambtenaar, te weten Eilandsraadslid", zou volgens de stellers van het middel uit de bewijsuitvoering van het hof moeten volgen dat [betrokkene 1] de geldbedragen zou hebben gegeven om de verdachte ertoe te bewegen in zijn bediening als Eilandsraadslid iets te doen of na te laten en dat de verdachte zulks wist.

100. Het middel berust in de kern op de opvatting dat de bediening in de zin van art. 379, onder 1, (oud) SrNA enkel de functie van de ambtenaar ten tijde van het aannemen van de gift omvat en niet ook een toekomstige functie van de ambtenaar.

101. Ten aanzien van art. 363, onder 1, (oud) Sr leverde deze vraag in de jaren negentig van de vorige eeuw reeds stof voor discussie op. Doorenbos stelde zich op het standpunt dat de redactie van het toenmalige art. 363 Sr geen andere uitleg toeliet dan dat het ging om één en dezelfde bediening. Hij leidde dat af uit de term 'bediening'.⁴⁵ Deze benadering lijkt mij onnodig restrictief. Roef en De Roos achten een ruimere uitleg verdedigbaar. Daarbij kan in aanmerking worden genomen dat plichten die voortvloeien uit de oude functie als het ware overgaan naar de nieuwe ambtelijke functie, zeker als het om betrekkelijk verwante functies gaat.⁴⁶ Sikkema sluit zich daarbij aan.⁴⁷ Die ruimere uitleg sluit beter aan bij de ratio van de bepaling, te weten het beschermen van het publieke vertrouwen in de objectiviteit en zakelijkheid van de beslissingen en handelwijze van ambtenaren, en is niet strijdig met haar bewoordingen. In de strafbepaling staat immers de hoedanigheid van ambtenaar centraal en

niet de specifieke functie van de betrokken ambtenaar.

102. De voormalige minister van Justitie heeft tijdens de parlementaire behandeling van de op 1 februari 2001 in werking getreden Wet herziening corruptie-wetgeving⁴⁸ zich ook over de betrokken vraag uitgelaten. Deze wet bracht voormalige en toekomstige ambtenaren onder het bereik van de omkopingsbepalingen.⁴⁹

103. Aanvankelijk werd in het wetsvoorstel het bereik van de omkopingsbepalingen enkel uitgebreid tot voormalige ambtenaren. Volgens de minister waren er situaties die aan strafrechtelijk optreden in de weg stonden, onder meer:

“wanneer de ambtenaar van functie wisselt nadat hij de gewenste handelingen heeft verricht en de beloning incasseert na functiewisseling. In dat geval kan niet zonder meer gesteld worden dat hij «als ambtenaar», d.i. in de functie waarin hij de handeling heeft verricht waarvoor hij nadien wordt «betaald», een gift of belofte heeft aangenomen.”⁵⁰

104. In een nota van wijziging voegde de Minister van Justitie de uitbreiding van de omkopingsbepalingen naar toekomstige ambtenaren toe aan het wetsvoorstel. De toelichting op deze wijziging houdt onder meer het volgende in:

“De voorgestelde wijzigingen strekken ertoe onder de werking van de artikelen 177, 177a, 362 en 363 Sr te brengen de gevallen waarin toekomstige ambtenaren worden benaderd met giften, beloften of diensten c.q. deze aannemen. Anders dan bij strafbaarstellingen van de artikelen 177, eerste lid, 177a, eerste lid en 362, eerste lid, en 363, eerste lid, ontstaat de strafbaarheid pas op het moment waarop de betrokkene daadwerkelijk wordt aangesteld in de ambtelijke functie met het oog op de bediening waarvan de gift is gedaan dan wel waarvan de ontvangende betrokkene weet of redelijkerwijs had moeten vermoeden dat zij gedaan is teneinde in die bediening een bepaalde ambtshandeling te laten verrichten. In tegenstelling tot voornoemde strafbepalingen, binnen het bereik waarvan overigens ook valt de situatie waarin een ambtenaar giften aanneemt in verband met handelingen, te verrichten in een nieuwe ambtelijke functie [onderstreping AG], is dit tijdstip van belang omdat het aanbieden of het aannemen van de giften in het kader van de in deze nota van wijziging voorgestelde bepalingen ook kan plaatsvinden aan, respectievelijk door een persoon in het vooruitzicht van een aanstelling als ambtenaar. Met het begrip «in het vooruitzicht van» wordt geduid op omstandigheden die erop wijzen dat betrokkene daadwerkelijk zal worden aangesteld als ambtenaar.”⁵¹

105. De onderstreepte passage duidt erop dat in de visie van de minister de ambtenaar die giften aanneemt wetende dat deze hem worden gedaan teneinde hem te bewegen in een nieuwe ambtelijke functie in strijd met zijn plicht iets te doen of na te laten, reeds strafbaar was op grond van art. 363, onder 1, Sr, zoals dat luidde tot 1 februari 2001.

106. Deze uitleg van de bediening in het kader van omkoping vooraf wijkt af van de aangehaalde passage uit de memorie van toelichting over omkoping achteraf.⁵² Volgens de minister omvatte de bediening in het kader van omkoping vooraf zowel de huidige bediening als de toekomstige bediening van de ambtenaar, maar in het kader van omkoping achteraf alleen de huidige bediening van de ambtenaar en niet ook de vroegere bediening van de ambtenaar. Dat verschil komt thans ook tot uitdrukking in het eerste lid van art. 363 Sr respectievelijk art. 2:351 SrC, waar onder 1 en 3 wordt gesproken van “in zijn bediening” en onder 2 en 4 van “in zijn huidige of vroegere bediening”.

107. Art. 379, onder 1, (oud) SrNA komt in de kern overeen met art. 363, onder 1, Sr zoals dat luidde tot 1 februari 2001. Gelet op de hiervoor beschreven ratio van deze bepaling, het gebruik van de algemene term ‘bediening’ en de in de nota van wijziging gehuldigde opvatting, ben ik art. 379, onder 1, (oud) SrNA zich ook uitstrekt tot de situatie als in de onderhavige zaak aan de orde, waarin het hof heeft vastgesteld dat de verdachte als ambtenaar een gift heeft aangenomen die ertoe strekt hem te bewegen, in strijd met zijn plicht, (mede) in zijn latere hoedanigheid van minister-president iets te doen of na te laten. Daarvan uitgaande faalt het middel, omdat het berust op een onjuiste rechtsopvatting ten aanzien van het begrip ‘bediening’ als bedoeld in art. 379, onder 1, (oud) SrNA.

108. Het middel faalt.

109. Het negende middel bevat de klacht dat het hof de bewezenverklaring van feit 1 wat betreft de bestanddelen "gift" en "wetende dat" op onbegrijpelijke gronden heeft aangenomen, althans ontoereikend gemotiveerd, dan wel de verwerping van het uitdrukkelijk voorgedragen verweer van de verdediging ontoereikend heeft gemotiveerd.

Het tiende middel behelst de klacht dat het hof met zijn overweging dat "niet aannemelijk [is] geworden dat [betrokkene 1] de giften heeft gedaan zonder in ruil daarvoor de bedoelde handelwijze van de verdachte te verlangen, en evenmin dat de verdachte daarvan uitging" ten onrechte de bewijslast heeft omgekeerd.

De middelen lenen zich voor een gezamenlijke bespreking.

110. Het negende middel valt uiteen in twee klachten. Allereerst wordt ten aanzien van het bestanddeel 'gift' in de kern geklaagd dat het hof het uitdrukkelijk voorgedragen verweer dat geen sprake was van giften maar van partij sponsoring voor de MFK onvoldoende gemotiveerd heeft verworpen en aldus de bewezenverklaring, voor zover inhoudende dat de geldbedragen giften zijn, ontoereikend heeft gemotiveerd.

111. Uit het proces-verbaal van de terechtzitting in hoger beroep van 12, 13 en 14 juni 2017 blijkt dat de raadslieden van de verdachte het woord hebben gevoerd overeenkomstig de ter terechtzitting in hoger beroep overgelegde en in het procesdossier gevoegde pleitnotities. Deze pleitnotities houden, voor zover voor de bespreking van het middel van belang, het volgende in:⁵³

"124. Met betrekking tot de bestanddelen van de tenlastelegging zal, in het licht van de verklaringen van cliënt, de eerste pijler worden besproken. Het OM stelt, alsook het Gerecht in Eerste Aanleg heeft overgenomen, dat cliënt een tweetal "giften" heeft aangenomen van [betrokkene 1] en dat er daarmee sprake zou zijn van voordeel. Niets is echter minder waar. In het licht van de geschiedenis van het financieren van politieke partijen op Curacao dient er anders gekeken te worden naar de bedragen die [betrokkene 1] aan cliënt heeft gegeven in verband met zijn politieke campagne. De 2 bedragen die door [betrokkene 1] aan [verdachte] zijn betaald zijn geen giften maar donaties, zoals cliënt dat ook zelf in zijn verklaringen heeft aangegeven.

125. Ook deskundige ex-Minister van Justitie dr.mr. Rutsel Silvestre J. Martha ondersteunt dit standpunt. Dr Martha stelt dat de beantwoording van de vraag of de al dan niet directe betalingen aan cliënt als persoonlijke giften danwel een bijdragen aan een politieke partij moeten worden beschouwd dient te geschieden met inachtneming van het recht op politieke participatie. Vanwege de bepalende rol van het recht op politieke participatie dient een duidelijk onderscheid te worden gemaakt tussen financiering van politieke partijen en persoonlijke giften.

126. Het belang van dit onderscheid is met name bepalend bij het trekken van de grens tussen gedrag en praktijken die wel of niet in aanmerking komen voor de bescherming door de verdragsnormen. Alleen giften bestemd en daadwerkelijk gebruikt voor bekostiging van politieke activiteiten, ook activiteiten die zich buiten de verkiezingstijd afspelen, komen binnen bereik van de bescherming van de verdragsnormen. Daarvoor maakt het niet uit of gelden op de persoonlijke rekening van betrokkene wordt gestort of direct aan hem/haar in contanten dan wel in nature wordt voldaan. Zodra kan worden aangetoond dat de giften gebruikt zijn ten behoeve van politieke activiteiten is het recht op politieke participatie in het geding, met dien verstande dat zonder een rechtstreeks verband met een tegenprestatie in de overheidssfeer er niet van een strafbaar feit kan worden gesproken.

(...)

130. Martha komt dan ook tot de conclusie dat gelet op de destijds bestaande wetgeving, de vrije inrichting van politieke partijen, alsook de vrije meningsuiting van de donateur met zich dat het toelaatbaar was voor donateuren van politieke partijen zulks in anonimiteit en zelfs daartoe schijnconstructies te gebruiken.

131. Kortom, nu in casu geen sprake is van het aannemen van een "gift" door cliënt, maar het ontvangen van donaties ten behoeve van de financiering van een politieke campagne, dient cliënt reeds daarom van het tenlastegelegde worden vrijgesproken."

112. Het middel miskent dat het aangevoerde niet een uitdrukkelijk voorgedragen verweer in de zin van art. 401, derde lid, Wetboek van Strafvordering van Curaçao betreft, maar een uitdrukkelijk onderbouwd standpunt in de zin van de tweede volzin van art. 402, tweede lid, SvC. De laatstgenoemde bepaling komt overeen met de tweede volzin van art. 359, tweede lid, Sv. Welwillend gelezen, kan het middel echter aldus worden opgevat dat het klaagt dat het hof onvoldoende heeft gerespondeerd op het uitdrukkelijk onderbouwde standpunt in de zin van art. 402, tweede lid, SvC.

113. Artikel 379 (oud) SrNA luidt als volgt:

“Met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren wordt gestraft de ambtenaar:

1°. die eene gift of belofte aanneemt, wetende dat zij hem gedaan wordt ten einde hem te bewegen om, in strijd met zijn plicht, in zijne bediening iets te doen of na te laten;

2°. die eene gift aanneemt, wetende dat zij hem gedaan wordt ten gevolge van of naar aanleiding van hetgeen door hem, in strijd met zijn plicht, in zijne bediening is gedaan of nagelaten.”

114. Dit artikel, dat passieve ambtelijke omkoping strafbaar stelt, is geënt op art. 363 (oud) Sr. In dat kader moet vooropgesteld worden dat het begrip ‘gift’ in de omkopingsbepalingen een ruime reikwijdte kent. De Hoge Raad heeft immers ten aanzien van art. 177 Sr, de pendant van art. 363 Sr, reeds in 1916 geoordeeld dat onder het doen van een gift wordt verstaan elk overdragen aan een ander van iets dat voor die ander waarde heeft.⁵⁴ Bovendien is persoonlijke bevoordeling van de ambtenaar niet vereist om van een gift te kunnen spreken.⁵⁵

115. De vraag of geldbedragen verstrekt met het oog op de financiering van een politieke partij giften zijn in de zin van art. 379 (oud) SrNA, kwam reeds aan de orde in HR 27 september 2005, ECLI:HR:NL:2005:AT8328.⁵⁶ Het eerste middel bevatte de klacht dat de afwijzing door het hof van een verzoek tot het horen van getuigen ontoereikend was gemotiveerd. Aan het verzoek was onder meer ten grondslag gelegd dat deze getuigen zouden kunnen bevestigen dat de verdachte – Gedeputeerde van de Dienst Openbare Werken van het toenmalige eilandgebied Curaçao – de geldbedragen in het kader van ‘fundraising’ had ontvangen. De Hoge Raad overwoog het volgende:

“Het oordeel van het Hof dat er geen verdedigingsbelang is bij het horen van [betrokkene 1] en [betrokkene 2] als getuigen geeft niet blijk van een onjuiste toepassing van die maatstaf. Dat oordeel is niet onbegrijpelijk, in aanmerking genomen dat zij blijkens de toelichting op het gedane verzoek gehoord zouden dienen te worden over de vraag of het in de tenlastelegging onder 1 genoemde bedrijf de daar bedoelde giften heeft gedaan teneinde de verdachte te bewegen om te handelen in strijd met zijn ambtsplicht, terwijl voor de toepassing van art. 379 SrNA de subjectieve bedoeling van de gever niet van belang is (...). Dat de giften zouden zijn gedaan "in het kader van fundraising" is evenmin relevant.”

Verder bevatte het vijfde middel de klacht dat de aan verdachte betaalde bedragen slechts het karakter hadden van sponsoring van of ‘fundraising’ door een politieke partij en dat een dergelijke vorm van sponsoring of ‘fundraising’ van oudsher gebruikelijk en toelaatbaar was. Uit de betalingen zou dan ook niet kunnen worden afgeleid dat sprake was van passieve omkoping. Ook dit middel strandde. De Hoge Raad deed het met toepassing van art. 81 RO af.⁵⁷

116. In de bestreden uitspraak heeft het hof in het midden gelaten of de gelden (deels) zijn aangewend ter bestrijding van de kosten van de activiteiten van de MFK. De mogelijke omstandigheid dat de gelden met dat doel zijn verstrekt, staat volgens het hof niet in de weg aan het oordeel dat die verstrekking dient te worden aangemerkt als een gift. Daarin ligt als zijn oordeel besloten dat de twee bewezen verklaarde geldbedragen ook waarde hadden voor de verdachte indien zij waren verstrekt ter bestrijding van de kosten van de activiteiten van MFK en dus giften zijn in de zin van art. 379, onder 1, (oud) SrNA. Dat oordeel getuigt niet van een onjuiste rechtsopvatting ten aanzien van het bestanddeel ‘gift’ en is niet onbegrijpelijk, terwijl het, mede in het licht van het door de verdediging aangevoerde, toereikend is gemotiveerd. Daarbij merk ik nog op dat de motiveringsplicht van art. 402, tweede lid, tweede volzin, SvC ten aanzien van een tot vrijspraak strekkend uitdrukkelijk onderbouwd standpunt niet zo ver gaat dat bij de verwerping daarvan op elk detail van de argumentatie moet

worden ingegaan.⁵⁸ De bewezenverklaring is aldus in zoverre voldoende met redenen omkleed.

117. De eerste klacht is tevergeefs voorgesteld.

118. De tweede klacht houdt in dat de bewezenverklaring ten aanzien van het bestanddeel 'wetende dat' niet voldoende met redenen is omkleed.

119. Aan deze klacht hebben de stellers van het middel ten grondslag gelegd dat het oordeel van het hof dat de verdachte ten tijde van het aannemen van de geldbedragen wist dat deze giften werden gedaan om hem te bewegen in strijd met zijn plicht iets te doen of na te laten, te weten de specifieke, in de bewezenverklaring genoemde handelingen, ontoereikend is gemotiveerd dan wel onbegrijpelijk is.

120. In dit verband stel ik voorop dat voor strafbaarheid op grond van art. 379, onder 1, (oud) SrNA is vereist dat de ambtenaar op het moment dat deze de gift aanneemt, weet dat die gift hem is gedaan om hem te bewegen in de toekomst in strijd met zijn plicht iets te doen of na te laten.⁵⁹ Van die wetenschap is in elk geval sprake als het doel van de gift de ambtenaar duidelijk was.⁶⁰ Maar ook voorwaardelijk opzet is voldoende voor het bewijs van 'wetende dat'.⁶¹ Het opzet moet zien op de strekking van de gift, te weten dat deze de ambtenaar wordt gedaan teneinde hem te bewegen tot een tegenprestatie. Aan te nemen valt dat het daarbij gaat om de objectieve strekking, die daaraan naar de uiterlijke verschijningsvorm kan worden toegekend.⁶² Een onderzoek naar de zielenroerselen van de geveer kan achterwege blijven. Of de geveer ook daadwerkelijk het oogmerk had om de ambtenaar te bewegen om *in strijd met zijn plicht* in zijn bediening iets te doen of na te laten, is niet van belang.⁶³

121. De vraag rijst hoe concreet het verband dient te zijn tussen de gift enerzijds en de verlangde tegenprestatie anderzijds. De tekst van de wet omschrijft de beoogde tegenprestatie globaal: "iets te doen of na te laten". Uit de rechtspraak volgt dat een verband met een concrete, specifieke tegenprestatie niet is vereist. In HR 20 september 2011, ECLI:NL:HR:2011:BQ4313, NJ 2011/436 was het "iets te doen of na te laten" in de bewezenverklaring zelfs in het geheel niet nader geconcretiseerd. De Hoge Raad overwoog dat het hof kennelijk had geoordeeld dat aan de begrippen "in strijd met zijn plicht" en "in zijn bediening iets doen of nalaten" voldoende feitelijke betekenis toekwam. Dit oordeel getuigde volgens de Hoge Raad niet van een onjuiste rechtsopvatting. De eis van een verband met een concrete tegenprestatie zou naar mijn mening tekort doen aan de ratio van de strafbaarstelling van passieve omkoping. Het publieke vertrouwen in een integer en objectief functionerend ambtelijk apparaat is evenzeer in het geding als een gift wordt gedaan teneinde een relatie met de ambtenaar te bevorderen en daarmee een voorkeursrelatie te verkrijgen bij toekomstige gunningen, al is het op het moment van het doen van de gift nog niet duidelijk welke gunning het zal betreffen. De Hoge Raad overwoog in deze lijn in een arrest in een Caribische zaak: "4.4. Het oordeel van het Hof komt hierop neer dat in een geval als het onderhavige art. 183 SrNA niet alleen ziet op de situatie dat er een direct verband bestaat tussen de gift en een concrete tegenprestatie doch ook op het doen van giften aan een ambtenaar teneinde aldus een relatie met die ambtenaar te doen ontstaan en/of te onderhouden met het doel een voorkeursbehandeling te krijgen. Dat oordeel getuigt niet van een onjuiste uitleg van enige in de bewezen verklaarde tenlastelegging voorkomende, aan art. 183 SrNA ontleende term."⁶⁴

122. De steller van de tenlastelegging heeft de tenlastelegging in de onderhavige zaak aldus ingekleed dat daarin ten aanzien van het 'iets te doen of na te laten' in de eerste plaats in algemene zin wordt gesproken van (samengevat) het aangaan en/of onderhouden van een relatie tussen de verdachte en [betrokkene 1] teneinde aldus voor [betrokkene 1] en/of aan hem gelieerde bedrijven een voorkeursbehandeling te bewerkstelligen en deze te begunstigen. In de tweede plaats zijn meer specifieke gedragingen benoemd. Het hof heeft de tenlastelegging kennelijk en niet onbegrijpelijk aldus verstaan dat daarin tot uitdrukking is gebracht dat de giften zijn gedaan teneinde de verdachte te bewegen een voorkeursbehandeling voor [betrokkene 1] en/of aan hem gelieerde bedrijven te bewerkstelligen en deze te begunstigen, terwijl de na de overige gedachtestreepjes genoemde specifieke gedragingen (slechts) invulling geven aan die voorkeursbehandeling.⁶⁵ In deze benadering zal het aankomen op het bewijs van de wetenschap dat de giften aan de verdachte werden gedaan om de relatie met de verdachte te bevorderen en aldus een voorkeursbehandeling te

bewerkstellingen en begunstiging te verkrijgen.

123. Het in de bestreden uitspraak besloten liggende oordeel van het hof dat de verdachte op het moment dat hij de in de bewezenverklaring genoemde bedragen aannam ten minste bewust de aanmerkelijke kans heeft aanvaard dat deze hem werden gedaan teneinde een voorkeursbehandeling te bewerkstelligen en [betrokkene 1] en/of aan hem gelieerde bedrijven te begunstigen, komt mij niet onbegrijpelijk voor. Daaraan doet niet af dat de door het hof redengevend geachte feiten en omstandigheden grotendeels dateren van na het aannemen van de geldbedragen. Het hof heeft kennelijk en niet onbegrijpelijk uit de wijze van financiering, de communicatie tussen [betrokkene 1] en de verdachte naar aanleiding daarvan en de inspanningen van de verdachte op instructie van [betrokkene 1] afgeleid dat de verdachte ten minste bewust de aanmerkelijke kans heeft aanvaard dat de betalingen ertoe strekten hem te bewegen in strijd met zijn bediening iets te doen of na te laten, te weten een voorkeursbehandeling te bewerkstelligen en [betrokkene 1] en/of aan hem gelieerde bedrijven te begunstigen. Daarbij neem ik het volgende in aanmerking.

124. Uit de bewijsmiddelen volgt dat een bedrijf van [betrokkene 1] op 14 mei 2010 USD 140.000,00 en op 14 juni 2010 USD 73.422,00 heeft gedoneerd. De verdachte wist dat [betrokkene 1] niet wilde dat publiekelijk bekend werd dat de donaties van hem afkomstig waren. Daarnaast volgt uit de bewijsvoering dat sprake is geweest van een complex aan overboekingen van de bedragen in tranches naar verschillende rekeningen, waarbij ten aanzien van een deel van de betalingen noch de naam noch het adres van de begunstigde op de bankafschriften is vermeld. Het hof heeft vastgesteld dat deze gang van zaken tot gevolg heeft gehad dat noch uit de boekhouding van de MFK, noch uit die van de [verdachte], noch uit die van [C] Limited, noch uit die van [A], noch uit die van de verdachte kon blijken dat er gelden ontvangen waren van [betrokkene 1] of van [B] Ltd. Maar er is meer dan de omstandigheid dat is gekozen voor een ondoorzichtige, de geveer afscherpende betalingsconstructie. Het hof heeft vastgesteld dat de verdachte zich heeft schuldig gemaakt aan het medeplegen van valsheid in geschrift door valse facturen op te maken tot bedragen die (nagenoeg) gelijk zijn aan de gedane giften.

125. Bovendien heeft het hof het volgende vastgesteld over de (verlangde) tegenprestatie(s). Kort na de gedane giften heeft [betrokkene 1] per e-mail een contract aan de verdachte gestuurd, inhoudende dat [betrokkene 1] zeggenschap zou krijgen in alle beslissingen betreffende de MFK, op straffe van het aanspraak kunnen maken op een betaling van USD 700.000,- op basis van een 'promissory note'. Op 19 juli 2010 bericht [betrokkene 1] vervolgens aan de verdachte dat het vereiste bedrag heel groot is en dat hij het op de één of andere manier moet terugkrijgen. Hoewel het bericht dateert van na de giften, heeft het hof de inhoud van het e-mailbericht redengevend kunnen achten voor het bewijs van wetenschap ten tijde van de giften. Het hof heeft hieruit kennelijk en niet onbegrijpelijk afgeleid dat het e-mailbericht de strekking van de giften bevestigde, in die zin dat dat deze waren gedaan om een voorkeursbehandeling en begunstiging van [betrokkene 1] en/of aan hem gelieerde bedrijven te bewerkstelligen en dat de verdachte dat ten tijde van de giften wist. Daarmee heeft het hof de lezing van de verdachte, inhoudende dat [betrokkene 1] doelde op het terugstorten van de gestorte geldbedragen, ongeloofwaardig bevonden. De omstandigheid dat in het e-mailbericht tevens staat vermeld dat [betrokkene 1] tot op dat moment de verdachte heel veel heeft gesteund zonder hem daarvoor iets te vragen, wekt ook niet de indruk dat het hierbij gaat om de terugbetaling van bedragen. Kennelijk en niet onbegrijpelijk heeft het hof deze zinsnede aldus opgevat, dat [betrokkene 1] daarmee te kennen geeft dat tot dat moment geen concrete tegenprestaties zijn gevraagd die invulling geven aan de ten tijde van de giften voor de verdachte kenbare strekking van het verkrijgen van een voorkeursbehandeling, maar dat die concrete tegenprestaties volgens [betrokkene 1] wel zullen moeten volgen.

126. Uit de inhoud van de gebezigde bewijsmiddelen kon het hof voorts afleiden dat sprake is geweest van inspanningen teneinde invulling te geven aan de voorkeursbehandeling en begunstiging waartoe de giften kennelijk strekten. Op 12 september 2010 heeft [betrokkene 1] een e-mailbericht aan de verdachte gestuurd, waarin hij vermeldt dat hij Payo geen goede kandidaat-minister vindt. Op 22 maart 2011 heeft de verdachte [betrokkene 1] bericht dat het voorstel voor de benoeming van [betrokkene 3], die voor [betrokkene 1] werkte en de Hotelschool als hoogst genoten opleiding had, als voorzitter van de Raad van Commissarissen van de Centrale Bank van Curaçao zal worden

aangenomen door de Raad van Ministers. In de eerste helft van 2011 heeft de verdachte een brief aan een Italiaanse minister gestuurd, waarin hij vermeldt dat [betrokkene 1] binnenkort een prestigieuze en belangrijke functie zal krijgen en dat hij daarvoor "absoluut geschikt" wordt geacht. De verdachte heeft in verband hiermee via de ambassadeur van het Koninkrijk der Nederlanden te Rome een brief over [betrokkene 1] ontvangen met informatie die is bevestigd door de Italiaanse politie en de Italiaanse inlichtingendienst. Daarin wordt kenbaar gemaakt dat bij politieonderzoek in de periode van 1995 tot en met 1997 is gebleken dat [betrokkene 1] betrokken was bij internationale drugshandel en een belangrijke persoon betrof in de Siciliaanse maffia, terwijl voorts werd bericht dat [betrokkene 1] een toeristisch centrum in Sint Maarten is gestart waarin geld werd witgewassen. De reactie van de verdachte verraadt geen geschokte gemoedstoestand. De informatie over [betrokkene 1] heeft de verdachte (via de secretaris-generaal) aan [betrokkene 1] doorgezonden, vervolgens heeft de verdachte een vertrouwelijke e-mail van [betrokkene 1] ontvangen met de inhoud van een andere brief die de verdachte volgens die mail zou krijgen en waarin wordt vermeld hoe de verdachte wordt geacht te handelen ("You will reply that..."). Het e-mailbericht van 8 juni 2011 luidt vervolgens: "Dear [betrokkene 1] , hope you are fine, here is the information we received through the Dutch embassy in Italy". Op 23 februari 2012 heeft [betrokkene 1] ten slotte aan de verdachte een conceptbrief toegezonden met de bedoeling dat de verdachte een brief zou laten opstellen en tekenen om [betrokkene 1] te helpen een visum voor de Verenigde Staten te verkrijgen.

127. Het hof heeft kennelijk en niet onbegrijpelijk de hiervoor weergegeven, uit de bewijsmiddelen volgende feiten en omstandigheden in hun onderlinge samenhang beschouwd en daaruit afgeleid dat de verdachte wist dat de giften ertoe strekten een voorkeursbehandeling en begunstiging te verkrijgen, terwijl in de bewezenverklaring voorts een specificatie daarvan is gegeven. In een dergelijke situatie kan ook worden aangenomen dat de giften de verdachte zijn gedaan om hem te bewegen in strijd met zijn plicht te handelen.⁶⁶ Het hof heeft de alternatieve lezing van de verdachte over de strekking van de giften en de bekendheid daarmee van de verdachte onaannemelijk bevonden. Daarbij heeft het hof in aanmerking kunnen nemen dat de verdachte de bedragen heeft gehouden en heeft gehandeld overeenkomstig de instructies van [betrokkene 1] , ook nadat hij wist dat sprake was van valse facturen, van het door [betrokkene 1] toegezonden contract en de 'promissory note' en nadat via diplomatieke kanalen informatie (afkomstig uit een politieonderzoek over de periode 1995 tot en met 1997) was binnengekomen, onder meer inhoudende dat [betrokkene 1] betrokken was bij de internationale drugshandel, dat hij een belangrijk persoon betrof in de Siciliaanse maffia en dat hij in verband werd gebracht met witwasactiviteiten in het Caribisch gebied. Het oordeel van het hof behoefde geen nadere motivering.

128. De bewezenverklaring is in zoverre voldoende met redenen omkleed.

129. Het tiende middel bevat de klacht dat het hof met de overweging dat "niet aannemelijk [is] geworden dat [betrokkene 1] de giften heeft gedaan zonder in ruil daarvoor de bedoelde handelwijze van de verdachte te verlangen en evenmin dat de verdachte daarvan uitging" ten onrechte de bewijslast heeft omgekeerd. Gelet op de door het hof gebezigde bewoordingen, strekt deze overweging kennelijk tot weerlegging van de alternatieve lezing van de verdachte. Aldus bezien, is van een omkering van de bewijslast geen sprake.

130. Ook als de hiervoor voorgestane lezing niet wordt gevolgd, kan het middel niet tot cassatie leiden. Uit de bespreking van de middelen 8 en 9 volgt immers dat het onder 1 bewezen verklaarde – als de in het middel bedoelde zinsnede wordt weggedacht – naar de eis der wet voldoende met redenen is omkleed.

131. Het negende en het tiende middel falen.

132. Het elfde middel bevat de klacht dat de bewezenverklaring van het onder 3 ten laste gelegde "verhullen" van de herkomst van de in de bewezenverklaring genoemde geldbedragen niet uit de door het hof gebezigde bewijsvoering kan worden afgeleid, althans dat de bewezenverklaring in zoverre, mede in het licht van het door de verdediging aangevoerde, ontoereikend is gemotiveerd.

133. Het hof heeft ten laste van de verdachte onder 3 bewezen verklaard dat:

"hij in de periode van 1 januari 2010 tot en met 15 november 2011 te Curaçao en Curaçao in de

toenmalige Nederlandse Antillen en de Verenigde Staten van Amerika en Zwitserland, tezamen en in vereniging met een ander van geldbedragen van

- 15.000 USD en
- 10.000 USD en
- 50.000 USD en
- 50.000 USD en
- 53.422 USD en
- 20.000 USD

de herkomst heeft verhuld, terwijl hij, verdachte, en zijn mededader wisten dat deze geldbedragen – onmiddellijk – afkomstig waren uit enig misdrijf.”

134. Het hof heeft de bewezenverklaring van de feiten 1, 2 en 3 doen steunen op de inhoud van zeven bewijsmiddelen, die onder 52 van deze conclusie zijn weergegeven. Daaruit blijkt ten aanzien van de geldstromen waarop de het onder 3 bewezen verklaarde betrekking heeft het volgende.

135. De verdachte heeft in het voorjaar van 2010 aan de medeverdachte [medeverdachte] gevraagd of een donatie van [betrokkene 1] op haar rekening bij de Citibank mocht worden gestort. [medeverdachte] stemde daarmee in. De verdachte wist dat [betrokkene 1] niet wilde dat publiekelijk bekend werd dat donaties werden gedaan (bewijsmiddel 1). In mei 2010 ontving zij op de genoemde rekening de eerste overboeking, in juni 2010 de tweede (bewijsmiddel 3). Op 17 mei 2010, na de eerste overboeking, heeft [medeverdachte] een bedrag van \$ 15.000,- overgeboekt naar een bankrekening op naam van [C] Ltd bij de UBS te Genève. [C] Ltd. Is gevestigd op de Marshall Islands. De verdachte was begunstigde van [C] Ltd. De bankafschriften van deze bank bevatten geen nadere adresaanduiding. Op 11 juni 2010 is door middel van drie cheques een bedrag van de eerdergenoemde rekening van de Citibank opgenomen. Het betrof twee cheques van elk \$ 50.000,- en een cheque van \$ 20.000,-. Door de Banco Popolare di Milano is op 14 juni 2010 een bedrag van \$73.422,- gestort op de rekening op naam van [medeverdachte] , met als opdrachtgever [B] Limited (bewijsmiddel 4). Op die datum is een bedrag van \$ 10.000,- overgemaakt naar een bankrekening op naam van [C] Ltd bij de UBS te Genève. Op die bankafschriften is geen nadere adresaanduiding vermeld (bewijsmiddelen 3 en 4). Op 14 juni 2010 door middel van een cheque een bedrag van \$ 53.422,- van de desbetreffende rekening van de Citibank contant opgenomen, terwijl op 15 juni 2010 twee cheques tot een totaalbedrag van \$ 73.422,- zijn aangeboden aan de Orco Bank te Curacao en zijn bijgeschreven op de bankrekening van de [verdachte] . Op 15 en 16 juni 2010 hebben bijschrijvingen plaatsgevonden op een bankrekening van [A] tot een bedrag van (telkens) ANG 89.000.

136. De verdediging heeft het onder 3 ten laste gelegde bestreden. Daartoe betoogde zij onder meer dat ten aanzien van de verdachte en zijn medeverdachte [medeverdachte] geen sprake is geweest van het verbergen en/of verhullen van de herkomst van de in de tenlastelegging genoemde geldbedragen. Daartoe beriep de verdediging zich op rapportage van een registeraccountant, D. Contzé. In de visie van de verdediging was sprake van los van elkaar staande, afzonderlijke directe betalingen en transacties van een bankrekeningnummer op naam van de medeverdachte [medeverdachte] naar andere bankrekeningen op naam van de verdachte of de medeverdachte dan wel naar hun bedrijf of stichting. Deze overboekingen kwamen volgens de verdediging niet voort uit een streven naar het verbergen of verhullen van de criminele herkomst van het geld. Deze hingen samen met de bevoorschotting die uit verschillende bronnen afkomstig was. De overboekingen strekten ter vereffening van de bevoorschotting, aldus de verdediging.

137. Het hof heeft in de bestreden uitspraak onder de aanhef “Bewijsoverwegingen” (pag. 32), mede in reactie op het door de verdediging aangevoerde, ten aanzien van feit 3, voorts het volgende overwogen:

“Uit de bewijsmiddelen volgt dat op de Amerikaanse Citibankrekening van de medeverdachte [medeverdachte] op 14 mei 2010 USD 140.000,00 is ontvangen, afkomstig van [B] . Op 17 mei 2010 is USD 15.000,00 overgemaakt naar een Zwitserse bankrekening van [C] Limited, een op de Marshall Islands gevestigde rechtspersoon, waarvan de verdachte de begunstigde is. De bankafschriften van deze bankrekening vermelden noch de naam, noch het adres van de verdachte.

Op 11 juni 2010 hebben de verdachte en de medeverdachte [medeverdachte] USD 120.000,00 van de Citibankrekening contant opgenomen en cheques gekocht van het opgenomen bedrag.

Op 14 juni 2010 is op de Amerikaanse bankrekening nog USD 73.422,00 ontvangen, ook afkomstig van [B] .

Op 14 juni 2010 is vanaf de Amerikaanse bankrekening nog USD 15.00,000 overgemaakt naar de Zwitserse bankrekening en nog USD 53.422,00 contant opgenomen en van het opgenomen bedrag is een cheque gekocht.

Twee van de in totaal vier cheques zijn op 15 juni 2010 aangeboden aan de Orco Bank in Curaçao en bijgeschreven op de bankrekening van [verdachte] . De andere twee hebben op respectievelijk 15 juni 2010 en 16 juni 2010 geleid tot bijschrijvingen op een bankrekening van [A] bij de MCB Bank in Curaçao.

Deze gang van zaken heeft tot gevolg gehad dat noch uit de boekhouding van de MFK, noch uit die van de [verdachte] , noch uit die van [C] Limited, noch uit die van [A] , noch uit die van de verdachte kon blijken dat er gelden ontvangen waren van [betrokkene 1] of van [B] Ltd (uit de administratie van de medeverdachte [medeverdachte] kon dat slechts blijken als men ermee bekend was dat zij de Amerikaanse bankrekening had). De verdachte heeft verklaard dat [betrokkene 1] niet wilde dat publiekelijk bekend zou worden dat hij bedragen doneerde.

Uit het voorgaande, in samenhang beschouwd, leidt het Hof af dat de verdachte en de medeverdachte [medeverdachte] gezamenlijk de herkomst hebben verhuld van de in de bewezenverklaring genoemde geldbedragen. Het betoog van de raadsman dat de geldtransacties transparant zijn geweest, vindt hierin zijn weerlegging. Zijn stelling dat pas sprake is van witwassen als het geld 'verdwijnt', vindt geen steun in de wet of jurisprudentie en wordt door het Hof verworpen. De omschreven gedragingen gaan ook verder dan het enkel houden van uit eigen misdrijf afkomstige gelden. Dat het geld op eigen rekeningen is gestort en de cheques zijn verantwoord in de administratie van [A] doet daaraan niet af.

Deze geldbedragen waren afkomstig uit het misdrijf ambtelijke omkoping dat aan de verdachte onder 1 is ten laste gelegd. De verdachte en de medeverdachte [medeverdachte] wisten dat."

138. Het hof heeft vastgesteld dat de geldbedragen die in de bewezenverklaring van het onder 3 ten laste gelegde worden genoemd afkomstig waren uit de onder 1 bewezen verklaarde ambtelijke omkoping. Tegen dit oordeel is het middel niet gericht. Het middel bestrijdt dat de verdachte met het complex aan overboekingen de herkomst van de geldbedragen heeft verhuld.

139. Artikel 435c, eerste lid, sub a, SrNA (oud) luidde ten tijde van de bewezen verklaarde periode als volgt:

"1. Als schuldig aan witwassen wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren of geldboete van ten hoogste een miljoen gulden:

a.

hij die van een voorwerp de werkelijke aard, de herkomst, de vindplaats, de vervreemding of de verplaatsing verbergt of verhult, dan wel verbergt of verhult wie de rechthebbende op een voorwerp is of het voorhanden heeft, terwijl hij weet of begrijpt dat het voorwerp – onmiddellijk of middellijk – afkomstig is uit enig misdrijf;"

140. De bepaling vormt de Caribische pendant van het Nederlandse art. 420bis, eerste lid, sub a, Sr. De parlementaire geschiedenis van de totstandkoming van deze bepaling biedt inzicht in de betekenis van de termen "verbergen" en "verhullen". Volgens de toenmalige minister van justitie is daarvoor van belang dat zij een zekere doelgerichtheid impliceren; de handelingen zijn erop gericht om "het zicht op de aard, herkomst enz. van voorwerpen te bemoeilijken en zijn ook geschikt om dat doel te

bereiken".⁶⁷

141. Uit de bewijsvoering volgt dat sprake is geweest van een complex aan overboekingen van de uit ambtelijke omkoping afkomstige bedragen in tranches naar verschillende rekeningen, waarbij ten aanzien van een deel van de betalingen noch de naam noch het adres van de begunstigde op de bankafschriften is vermeld. Het hof heeft vastgesteld dat deze gang van zaken tot gevolg heeft gehad dat noch uit de boekhouding van de MFK, noch uit die van de [verdachte] , noch uit die van [C] Limited, noch uit die van [A] , noch uit die van de verdachte kon blijken dat er gelden ontvangen waren van [betrokkene 1] of van [B] Ltd. Het in de overwegingen van het hof besloten liggende oordeel dat het complex aan overboekingen erop was gericht de herkomst van de geldbedragen te verhullen en daartoe ook geschikt was, acht ik niet onbegrijpelijk. Daarbij neem ik in aanmerking dat de verdachte heeft verklaard dat hij wist dat [betrokkene 1] niet wilde dat publiekelijk bekend werd dat donaties werden gedaan en dat het hof heeft vastgesteld dat de gang van zaken ten aanzien van de overboekingen daadwerkelijk tot gevolg heeft gehad dat niet kon blijken dat er gelden ontvangen waren van [betrokkene 1] of van [B] Ltd.

142. De stellers van het middel voeren in dit verband nog aan dat de omstandigheid dat niet direct blijkt dat de betalingen van [betrokkene 1] of van [B] Ltd afkomstig zijn niet is te wijten aan de aan de verdachte verweten gedragingen, maar aan het feit dat [betrokkene 1] / [B] Ltd de betalingen heeft gedaan op de Citibankrekening. De laatstgenoemde betalingen worden volgens de stellers van het middel niet aan de verdachte verweten. Ik kan de stellers van het middel hierin niet volgen. Uit bewijsmiddel 3 volgt dat de verdachte aan de medeverdachte [medeverdachte] in het voorjaar van 2010 vroeg of een donatie van [betrokkene 1] op haar Citibankrekening mocht worden gestort. Dat verzoek kan in de bewijsconstructie van het hof niet los worden gezien van hetgeen uit bewijsmiddel 1 volgt, te weten dat [betrokkene 1] begin mei 2010 aan de verdachte aanbod donaties te doen, dat [betrokkene 1] niet wilde dat dit publiekelijk bekend werd en dat "overeengekomen" is dat de donatie(s) van [betrokkene 1] zou(den) worden gestort op de rekening van de medeverdachte [medeverdachte] . Daaruit volgt een actieve betrokkenheid van de verdachte bij de keuze om de donaties op de Citibankrekening van [medeverdachte] te storten. De suggestie in de schriftuur dat deze betaling de verdachte is overkomen, wordt dan ook gelogenstraft door de inhoud van de gebezigde bewijsmiddelen.

143. Het bestreden oordeel van het hof is toereikend gemotiveerd. Hierbij merk ik op dat de stellers van het middel miskennen dat het aangevoerde niet een uitdrukkelijk voorgedragen verweer in de zin van art. 401, derde lid, SvC betreft, maar kan worden aangemerkt als een uitdrukkelijk onderbouwd standpunt in de zin van art. 402, tweede lid tweede volzin, SvC. De laatstgenoemde bepaling komt overeen met art. 359, tweede lid tweede volzin, Sv.⁶⁸

144. Ook als het middel aldus wordt gelezen, dat het erover klaagt dat het hof in strijd met het bepaalde in art. 402, tweede lid tweede volzin, SvC niet in het bijzonder de redenen heeft opgegeven die hebben geleid tot de afwijking van het uitdrukkelijk onderbouwd standpunt van de zijde van de verdediging, kan het niet slagen. Het hof heeft in de hiervoor onder 137 geciteerde bewijsoverweging in het bijzonder de redenen opgegeven waarom het is afgeweken van het tot vrijspraak strekkende standpunt van de verdediging. Daarin ligt onder meer besloten dat het hof geen geloof heeft gehecht aan de lezing van de verdachte dat het complex aan overboekingen niet was gericht op het verhullen van de herkomst van de gelden in de zin van art. 435c, eerste lid, sub a, SrNA (oud). Het hof heeft in dit verband redengevend kunnen achten dat de verdachte heeft verklaard dat hij wist dat [betrokkene 1] niet wilde dat publiekelijk bekend werd dat donaties werden gedaan. Voorts heeft het hof vastgesteld dat de gang van zaken ten aanzien van de overboekingen die het voorwerp waren van ambtelijke omkoping daadwerkelijk tot gevolg heeft gehad dat niet kon blijken dat er gelden ontvangen waren van [betrokkene 1] of van [B] Ltd. Tot een nadere motivering was het hof niet gehouden.⁶⁹ Daarbij neem ik in aanmerking dat de uit art. 402, tweede lid tweede volzin, SvC voortvloeiende responsieplicht niet zo ver gaat dat bij de niet-aanvaarding van een 'uitdrukkelijk onderbouwd standpunt' op elk detail van de argumentatie moet worden ingegaan.⁷⁰

145. De stellers van het middel merken ten slotte op dat in de hiervoor onder 137 geciteerde bewijsoverweging ten onrechte heeft overwogen dat op 14 juni 2010 \$ 15.000,- in plaats van

10.000,- zou zijn overgemaakt. Die constatering is op zichzelf terecht (vgl. bewijsmiddel 4c). Het gaat hierbij echter om een kennelijke verschrijving. Het vonnis leent zich in zoverre voor een verbeterde lezing. Voor zover het aangevoerde zou moeten worden gelezen als een zelfstandige klacht, faalt deze omdat daaraan na verbeterde lezing de feitelijke grondslag komt te ontvallen.

146. Het middel faalt.

147. Het twaaalfde middel behelst de klacht dat het hof het onder 4 bewezen verklaarde, voor zover daarin is neergelegd dat de verdachte de frequency-jammers voorhanden heeft gehad met het oogmerk dat daarmee een misdrijf als bedoeld in artikel 2:107, eerste lid, SrC wordt gepleegd, mede in het licht van een door de verdediging gevoerd verweer, ontoereikend heeft gemotiveerd.

148. Het hof heeft ten laste van de verdachte onder 4 bewezen verklaard dat:

“(…)

hij op 9 december 2013, in Curaçao tezamen en in vereniging met een ander technische hulpmiddelen die ontworpen zijn voor het opzettelijk veroorzaken van een stoornis in de gang en/of in de werking van enig werk voor telecommunicatie, te weten een

- frequency-jammer, merkloos met serienummer [001] [beslagnummer 33.3.6.4] inclusief bijbehorende afstandbediening [beslagnummer 33.3.5.5] en

- een frequency-jammer, merkloos zonder serienummer [beslagnummer 33.4.2.50]

voorhanden heeft gehad met het oogmerk dat daarmee een misdrijf als bedoeld in artikel 2:107 eerste lid van het Wetboek van Strafrecht wordt gepleegd;

en

(voorhanden hebben radio-elektrische zendingrichting zonder machtiging)

hij op 9 december 2013 in Curaçao, tezamen en in vereniging met een ander twee radio-elektrische zendingrichtingen, te weten een:

- frequency-jammer, merkloos met serienummer [001] [beslagnummer 33.3.6.4] en/of inclusief bijbehorende afstandsbediening [beslagnummer 33.3.5.5] en

- een frequency-jammer, merkloos zonder serienummer [beslagnummer 33.4.2.50]

- (anders dan krachtens concessie) aanwezig heeft gehad terwijl aan hem, verdachte, hiertoe geen machtiging van de Minister (van Verkeer, Vervoer en Ruimtelijke Planning) was afgegeven;”

149. Het hof heeft de bewezenverklaring van feit 4 doen steunen op de inhoud van de volgende bewijsmiddelen:

“1. Een geschrift, te weten een schriftelijke verklaring van de verdachte, op 24 mei 2017 door de verdediging aan het Hof verstrekt, voor zover inhoudende:

De twee aangetroffen frequency jammers heb ik gekocht.

2. De verklaring van de verdachte, afgelegd ter terechtzitting in hoger beroep op 13 juni 2017, inhoudende, zakelijk weergegeven:

Wij (het Hof begrijpt: de verdachte en de medeverdachte [medeverdachte]) hebben de jammers gekocht omdat we het vermoeden hadden dat ik werd afgeluisterd. Ik weet er wel wat van af. Ik liet me ook informeren, dus ik wist wat ik in huis had. Ik heb ze in de Verenigde Staten besteld. Het was apparatuur van Chinees fabricaat. Het was een kleine amplifier, 6/7 watt, 20/25 meter bereik.

3. Proces-verbaal van bevindingen betreffende het aantreffen van in beslag genomen goederen, dossier Mantel LrC-1305-B (181425) 5 mei 2014, in de wettelijke vorm opgemaakt en op 5 mei 2014 gesloten en getekend door [verbalisant 1] , buitengewoon agent van politie bij het Rechercheteam Curaçao, voor zover inhoudende, als relaas van de verbalisant, zakelijk weergegeven:

In het kader van het onderzoek “Babel” werd op maandag 9 december 2013 een huiszoeking verricht

in het perceel te [adres] te Curaçao. Tijdens de huiszoeking werden verschillende goederen in beslag genomen, waaronder gegevensdragers en jammers. De inbeslaggenomen goederen zijn op de volgende plaats en ruimte aangetroffen:

Bank 33.3.6.4 ; Jammer; op de plank nummer 6 van de slaapkamer genummerd 3;

Bank 33.3.5.5; Jammer; in de kast nummer 5 van de slaapkamer genummerd 3;

Bank 33.4.2.50; Jammer; op de vloer in kantoor genummerd 4;

4. Een geschrift, te weten een brief van Bureau Telecommunicatie en Post (BT&P) met betrekking tot verzoek informatie jammers, met bijlage, d.d. 18 maart 2014, p. 45 e.v., opgesteld en ondertekend door mevr. mr. C.I.M. Sandries, inhoudende als verklaring van voornoemde mbt onderzoek van de inbeslaggenomen goederen Bank 33.3.6.4, Bank 33.3.5.5 en Bank 33.4.2.50 zakelijk weergegeven: Goed Bank 33.3.6.4: Dit apparaat is een niet draagbare "frequency jammer". Een "frequency jammer" zendt radiogolven uit op frequentiebanden die worden gebruikt voor draadloze communicatie. Dit apparaat blokkeert de communicatie tussen basisstation en mobiele telefoon, waardoor men geen gesprekken kan ontvangen of plaatsen. Conform artikel 15 lid 1 Ltv is het anders dan krachtens concessie verboden radio-elektrische zendingen aan te leggen, aanwezig te hebben of te gebruiken dan wel te exploiteren, tenzij met machtiging van de Minister. In het onderhavige geval zal de Minister geen machtiging verlenen voor een dergelijk apparaat, aangezien het storing veroorzaakt aan een concessiehouder.

Goed Bank 33.3.5.5: Dit apparaat is een radiofrequente afstandsbediening, behorend bij het apparaat Goed Bank 33.3.6.4. Dit apparaat wordt gebruikt om op afstand het apparaat Goed Bank 33.3.6.4 te bedienen. Conform artikel 15 lid 1 Ltv is het anders dan krachtens concessie verboden radio-elektrische zendingen aan te leggen, aanwezig te hebben of te gebruiken dan wel te exploiteren, tenzij met machtiging van de Minister.

Goed Bank 33.4.2.50: Dit apparaat is een niet draagbare "frequency jammer". Een "frequency jammer" zendt radiogolven uit op frequentiebanden die worden gebruikt voor draadloze communicatie. Dit apparaat blokkeert de communicatie tussen basisstation en mobiele telefoon, waardoor men geen gesprekken kan ontvangen of plaatsen. Conform artikel 15 lid 1 Ltv is het anders dan krachtens concessie verboden radio-elektrische zendingen aan te leggen, aanwezig te hebben of te gebruiken dan wel te exploiteren, tenzij met machtiging van de Minister. In het onderhavige geval zal de Minister geen machtiging verlenen voor een dergelijk apparaat, aangezien het storing veroorzaakt aan een concessiehouder.

5. Proces-verbaal van bevindingen, dossier Mantel LrC-1305-B (13-0156-0052.RST1404), in de wettelijke vorm opgemaakt en op 10 februari 2014 gesloten en getekend door [verbalisant 2] en [verbalisant 3] , beiden inspecteur van politie deel uitmakend van het Recherche Samenwerkings Team, voor zover inhoudende, als relaas van de verbalisanten, zakelijk weergegeven: Onderzoek Goed Bank 33.4.2.50: Het betreft een jammer, met het oogmerk opzettelijk GSM/DCS/CDMA/GPS-verkeer te verstoren. Na het aanzetten van deze jammer zagen wij, verbalisanten, in onze directe omgeving verstoring van het GSM/3G-netwerk van zowel UTS als Digicell. Hierdoor was het gebruik van GSM's in de directe nabijheid van de jammer niet meer mogelijk gedurende de tijd dat deze aanstond.

6. Een geschrift, te weten een brief van Bureau Telecommunicatie en Post (BT&P) met betrekking tot beantwoording van aanvullende vragen, met bijlage, d.d. 9 mei 2014, p. 51 e.v., opgesteld en ondertekend door mevr. mr. C.I.M. Sandries, inhoudende als verklaring van voornoemde mbt aanvullende vragen tav onderzoek van de inbeslaggenomen goederen Bank 33.3.6.4, Bank 33.3.5.5 en Bank 33.4.2.50 zakelijk weergegeven:

De apparaten aangeduid met Bank 33.3.6.4 en Bank 33.4.2.50 zijn ontworpen met het doel de storingsvrije communicatie in bepaalde frequentiebanden te verstoren. De aanleiding kan uiteenlopend zijn, bijvoorbeeld het voorkomen van via mobiele telefonie communicatie activeren van

explosieven enerzijds en anderzijds het voorkomen van mobiele telefonie communicatie in "high secure" omgevingen zoals in gebouwen van inlichtingen diensten.

7. Proces-verbaal van relaas, dossier Mantel LrC-1305-B-HPV-00, p 5, in de wettelijke vorm opgemaakt en op 29 juli 2014 gesloten en getekend door [verbalisant 4] , brigadier van politie bij het Korps Politie Curaçao, pv. nummer: 382. voor zover inhoudende, als relaas van de verbalisant, zakelijk weergegeven:

De verdachte [verdachte] is geen houder van een concessie als bedoeld in artikel 15 lid 1 van de Landsverordening Telecomvoorzieningen. Voor het aanwezig hebben van de betreffende "jammers" heeft de verdachte [verdachte] een machtiging nodig van de minister.

8. Proces-verbaal van bevindingen n.a.v. onderzoek digitaal beslag (382) d.d. 3 maart 2015, los stuk (aanvulling d.d. 18 maart 2015), gevoegd in ordner 1 (algemeen dossier), in de wettelijke vorm opgemaakt en op 3 maart 2015 gesloten en getekend door [verbalisant 5] , brigadier van politie bij het Korps Politie Curaçao, pv. nummer: 382. voor zover inhoudende, als relaas van de verbalisant, zakelijk weergegeven:

Van 28 november 2013 tot 3 december 2013 heeft de gebruiker van het emailadres [emailadres] , [medeverdachte] , contact met de gebruiker(s) van het emailadres support@jammerfun.com van het bedrijf Jammerfun wholesale limited. In deze e-mails tracht [medeverdachte] een aantal "jammers" aan te schaffen, (bijlagen, pag. 18 en pag. 20).

Van 1 december 2013 tot 3 december 2013 heeft de gebruiker van het emailadres [emailadres] contact met de gebruiker(s) van het emailadres [emailadres] . genaamd [betrokkene 6] en werkzaam voor het bedrijf [F] Co., Ltd.

In deze emails wordt advies gevraagd aan [betrokkene 6] welk type "jammer" het beste kan worden aangeschaft."

150. Uit het proces-verbaal van de terechtzitting in hoger beroep van 12, 13 en 14 juni 2017 blijkt dat de raadsman het woord heeft gevoerd overeenkomstig de ter terechtzitting in hoger beroep overgelegde en in het procesdossier gevoegde pleitnota.⁷¹ Deze pleitnota houdt, voor zover voor de bespreking van het middel van belang, het volgende in:⁷²

"1.2.1 "Gemeen-gevaarlijke" delicten

II. Titel VII van het Tweede Boek van het Curaçaose Wetboek van Strafrecht, waaronder het artikel 2:107 Sr valt, bevat bepalingen die zien op gedragingen die gevaar veroorzaken voor personen of goederen, zonder dat deze gedragingen zich richten tegen bepaalde goederen of personen. Het betreft enkel 'gemeen-gevaarlijke' delicten.

12. Voor de artikelen die vallen onder titel VII van het Tweede Boek, is het gemeenschappelijk kenmerk het veroorzaken van een gevaar dat de algemene veiligheid bedreigt en waarvan hij die het veroorzaakt de omvang niet vooraf kan berekenen of naar willekeur kan bepalen. Zodra de gevaarzettende handeling is verricht, is het misdrijf voltooid. Indien het feit geen gevaar voor de algemene veiligheid oplevert, kan een veroordeling voor dit feit niet volgen.

13. De inbeslaggenomen frequency jammers konden enkel mobiele telefonie in de directe omgeving verstoren maar waren niet in staat om andere lijnen te verstoren, noch kon het een storing opleveren voor eventuele hulpdiensten. Dit vormt echter wel de rationale van de strafbaarstelling, zoals tevens is te vinden in de Memorie van Toelichting van de Landsverordening. Het gebruik van de inbeslaggenomen jammers zou geen gevaar voor de veiligheid ontstaan nu het niet de telefoon van hulpdiensten blokkeerden. De jammers waren slechts bedoeld om afluisteren in de slaapkamer en de studeerkamer van de woning te voorkomen.

14. [verdachte] heeft zich er van tevoren van vergewist dat de aangetroffen frequency jammers geen enkel effect zouden hebben op de frequenties van bijvoorbeeld de ambulance en de politie. Hij had dit opgezocht via verschillende websites, waaronder www.phantom.co.il/technology.

15. Door het OM is nimmer aangetoond dat het gebruik van de aangetroffen c.q. inbeslaggenomen

jammers daadwerkelijk een gevaar konden opleveren voor de algemene veiligheid en/of de telefoonlijnen van de hulpdiensten.

16. Van belang is tevens dat de omvang van de storing wel vooraf kon worden berekend en niet naar willekeur kon worden bepaald, hetgeen een vereiste is voor een "gemeen-gevaarlijk" delict. De omvang van de storing was zeer gering nu het bereik van de frequency jammers zeer beperkt was - hoogstens 45 meter - en [verdachte] was hiervan op de hoogte. Het bereik kon ook niet naar willekeur worden bepaald omdat de frequency jammers niet een verder bereik hadden dan technisch mogelijk. Willekeur speelde hier geen enkele rol in.

17. Conclusie: Derhalve is niet voldaan aan de vereisten van artikel 2:107 Sr nu de inbeslaggenomen frequency jammers geen gevaar voor de algemene veiligheid oplevert en het eventuele risico van tevoren kon worden ingeschat. Het bereik van de aangetroffen frequency jammers was ook zo beperkt dat deze nooit een gevaar opleverde voor de algemene telefonische infrastructuur, en in het bijzonder de telefoonlijnen van de hulpdiensten.

18. Ten onrechte stelt het Gerecht van eerste aanleg op pagina 34 van het vonnis dat "gemeen gevaar" geen vereiste is voor een bewezenverklaring. Ofschoon gevaarzetting formeel geen bestanddeel van art. 2:107 Sr is, geldt dit wel als impliciet bestandsdeel voor het aannemen van wederrechtelijkheid (zie hierna).

1.2.2 Beperkt bereik

19. Uit het proces-verbaal van bevindingen van 10 februari 2014 is af te lezen dat de jammers slecht een zeer beperkt bereik hadden. Slechts het gebruik van mobiele telefonie kon worden verstoord in de directe omgeving van de frequency jammer. Dezelfde conclusie wordt getrokken door het BT81P in het proces-verbaal omtrent de resultaten van hun onderzoek van 18 maart 2014. Uit onderzoek is gebleken dat de jammer slechts mobiele telefonie kan verstoren die zich in de directe omgeving (binnen het bereik) van de jammer bevond.

20. Conform artikel 2:107 lid 2 sub a Sr is het strafbaar om jammers voorhanden te hebben met het oogmerk om hiermee storing te veroorzaken in een openbaar telecommunicatienetwerk of in de uitvoering van een openbare telecommunicatiedienst. De vraag die rijst is of de jammers die zijn aangetroffen in de woning van [verdachte] en [medeverdachte] in staat waren om een storing te veroorzaken in een openbaar telecommunicatienetwerk nu het bereik zo beperkt was.

[medeverdachte] heeft dit tevens bevestigd in haar verklaring van 24 mei 2017, waarin zij verklaard dat als de jammer in de slaapkamer aan stond, je in de keuken gewoon kon bellen. De jammer verstoorde enkel het gebruik van mobiele telefoons in de slaapkamer maar niet in de andere kamers van het huis.

21. Ter aanvulling, de frequency jammers die zijn aangetroffen, hebben volgens de gebruiksaanwijzing van een vergelijkbaar product een beperkt bereik. In de woning is een draagbare jammer aangetroffen met een kleine radius. De inbeslaggenomen jammers zijn vergelijkbaar met dit apparaat: (...)

22. Een frequency jammer als het bovenstaande, en als de inbeslaggenomen jammer, is een 12W high power phone jammer en heeft een bereik tussen de 0-45 meter. Met een frequency jammer met een dergelijk bereik kan slechts in een klein gedeelte van een woning het mobiele signaal worden verstoord. Dit kan niet de algemene telefonische infrastructuur beïnvloeden, noch verstoren. Om deze reden kan er geen bewezenverklaring volgen."

151. Het hof heeft in de bestreden uitspraak onder de aanhef "Bewijsoverwegingen" (pag. 33) ten aanzien van feit 4 voorts het volgende overwogen:

"De verdachte heeft verklaard dat hij twee frequency jammers heeft gekocht en dat hij deze apparatuur onder meer voorhanden had en gebruikte in de slaapkamer die hij deelde met de medeverdachte [medeverdachte]. De verdachte en zijn medeverdachte hebben verklaard dat het de bedoeling was om bepaalde telecommunicatiesignalen (met name van afluisterapparatuur) te verstoren, waarmee het oogmerk om opzettelijk een stoornis te veroorzaken in de gang en/of in de werking van enig werk of telecommunicatie is bewezen. Nu bewezen is dat de verdachte en zijn medeverdachte daarvoor geen concessie hadden en aan hen geen machtiging van de minister was

verleend, is sprake van voorhanden en aanwezig hebben in strijd met de wet. De omstandigheid dat één van de frequency jammers niet goed of helemaal niet functioneerde, is niet van belang voor enig bestanddeel van de bewezenverklaring. De jammers waren wel ontworpen om te functioneren en de verdachte had ze ook aangeschaft met de bedoeling dat ze zouden functioneren. Uit de bewijsmiddelen blijkt dat de verdachte en de medeverdachte [medeverdachte] zich beiden hebben doen voorlichten over de werking van deze apparatuur en nauw en bewust hebben overlegd en samengewerkt bij de aanschaf en het gebruik ervan. Gelet op het bovenstaande, in samenhang bezien, is het Hof van oordeel dat het ten laste gelegde medeplegen van het feit eveneens is bewezen. Dat de verdachte de jammers had aangeschaft in verband met het waarborgen van zijn privacy en dat het bereik maar beperkt was kan naar het oordeel van het Hof geen rechtvaardigingsgrond opleveren. Evenmin volgt het Hof de verdediging in haar standpunt dat de verdachte zou hebben gedwaald omtrent de wederrechtelijkheid van het voorhanden hebben van de jammers nu de verdachte wist wat hij, en met welk doel, in huis had gehaald.

De verdachte zal worden vrijgesproken van het voorhanden hebben van audio-jammers en spy-phone protectors, omdat niet is bewezen dat dit technische hulpmiddelen zijn die ontworpen zijn voor het opzettelijk veroorzaken van een stoornis in de gang en/of in de werking van of enig werk voor telecommunicatie.”

152. Art. 2:107 SrC luidt, voor zover voor de bespreking van het middel van belang, als volgt:

“1. Hij die opzettelijk enig geautomatiseerd werk of enig werk voor telecommunicatie vernielt, beschadigt of onbruikbaar maakt, stoornis in de gang of in de werking van zodanig werk veroorzaakt, of een ten opzichte van zodanig werk genomen veiligheidsmaatregel verijdelt, wordt gestraft:

a. met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren of geldboete van de vierde categorie, indien daardoor wederrechtelijk verhindering of bemoeilijking van de opslag, verwerking of overdracht van gegevens ten algemene nutte of stoornis in een openbaar telecommunicatienetwerk of in de uitvoering van een openbare telecommunicatiedienst, ontstaat;”

153. Uit de inhoud van de gebezigde bewijsmiddelen volgt dat de verdachte en de medeverdachte [medeverdachte] de twee in de bewezenverklaring genoemde frequency jammers hebben gekocht omdat zij het vermoeden hadden dat zij werden afgeluisterd (bewijsmiddel 2). De jammers zijn aangetroffen in de slaapkamer en het kantoor van de woning van de verdachte en de medeverdachte [medeverdachte] (bewijsmiddel 3). Het gaat daarbij om apparaten die zijn ontworpen met het doel de storingsvrije communicatie in bepaalde frequentiebanden te verstoren (bewijsmiddel 6). Uit onderzoek naar één van de jammers bleek dat deze ook daadwerkelijk het ‘GSM/3G-netwerk’ verstoort (bewijsmiddel 5). De verdachte liet zich over de werking ervan informeren, dus hij wist wat hij in huis had (bewijsmiddel 2). Voor het voorhanden hebben van de in de bewezenverklaring genoemde jammers is een machtiging nodig van de minister, waarover de verdachte en de medeverdachte [medeverdachte] niet beschikten; zij konden niet als concessiehouder worden beschouwd (bewijsmiddel 7). Uit de inhoud van de gebezigde bewijsmiddelen heeft het hof aldus genoegzaam kunnen afleiden dat de verdachte de frequency-jammers voorhanden heeft gehad met het oogmerk dat daarmee een misdrijf als bedoeld in art. 2:107 SrC wordt gepleegd. Het hof heeft kennelijk en niet onbegrijpelijk aangenomen dat het in dezen gaat om stoornis in een openbaar telecommunicatienetwerk of in de uitvoering van een openbare telecommunicatiedienst als bedoeld in art. 2:107, eerste lid, sub a, SrC.

154. De stellers van het middel menen kennelijk en ten onrechte dat het door de verdediging aangevoerde een uitdrukkelijk voorgedragen verweer in de zin van art. 401, derde lid, SvC betreft. Het gaat hier evenwel om een bewijsverweer dat niet valt onder de reikwijdte van de genoemde bepaling, maar kan worden aangemerkt als een uitdrukkelijk onderbouwd standpunt in de zin van art. 402, tweede lid tweede volzin, SvC. De laatstgenoemde bepaling komt overeen met art. 359, tweede lid tweede volzin, Sv. Ook als het middel aldus wordt gelezen, dat het erover klaagt dat het hof in strijd met het bepaalde in art. 402, tweede lid tweede volzin, SvC niet in het bijzonder de redenen heeft opgegeven die hebben geleid tot de afwijking van het uitdrukkelijk onderbouwd standpunt van de zijde van de verdediging, kan het niet slagen. Daartoe wijs ik op het volgende.

155. Voor zover het middel steunt op de opvatting dat geen sprake was van (het oogmerk op) verstoring van een openbaar telecommunicatienetwerk, faalt het, omdat uit de inhoud van de bewijsmiddelen volgt dat het gaat om apparaten die zijn ontworpen met het doel de storingsvrije communicatie in bepaalde frequentiebanden te verstoren (bewijsmiddel 6), dat de verdachte zich over de werking heeft laten informeren en daarmee afluisteren wenste tegen te gaan (bewijsmiddel 2), terwijl uit onderzoek naar één van de jammers bleek dat deze daadwerkelijk het 'GSM/3G-netwerk' verstoort (bewijsmiddel 5). De stelling dat het daarbij niet gaat om een *openbaar* netwerk of een *openbare* telecommunicatiedienst, snijdt geen hout. De enkele omstandigheid dat de jammers een beperkt bereik hebben, laat onverlet dat zij zijn ontworpen om binnen dat bereik communicatie via een openbaar telecommunicatienetwerk dan wel de uitvoering van een openbare telecommunicatiedienst te verstoren. Daarmee doet zich nog niet de situatie voor waarin het telecommunicatienetwerk dan wel de telecommunicatiedienst slechts toegankelijk is voor een besloten gebruikersgroep.⁷³ Tot een nadere motivering was het hof niet gehouden. Daarbij merk ik nog op dat de stelling van de verdediging dat "gemeengevaarlijkheid" een impliciet bestanddeel van art. 2:107 SrC vormt, geen steun vindt in het recht.

156. Het middel faalt.

157. Het dertiende middel behelst de klacht dat het hof de verwerping van een ten aanzien van feit 4 gevoerd verweer, inhoudende dat de verdachte een beroep op een rechtvaardigingsgrond toekomt omdat hij de frequency-jammers voorhanden heeft gehad teneinde zichzelf en zijn partner te kunnen beschermen tegen illegale afluisterapparatuur, ontoereikend gemotiveerd heeft verworpen.

158. Uit het proces-verbaal van de terechtzitting in hoger beroep van 12, 13 en 14 juni 2017 (pag. 32) blijkt dat de raadsman het woord heeft gevoerd overeenkomstig de ter terechtzitting in hoger beroep overgelegde en in het procesdossier gevoegde pleitnota.⁷⁴ Deze pleitnota houdt, voor zover voor de bespreking van het middel van belang, het volgende in:⁷⁵

"1.3 Reden van bezit jammers

23. De reden voor het in bezit hebben van deze apparaten, zowel de audio-jammers als de spy-phone protectors, was niet om de wet te omzeilen. Juist integendeel. Dit volgt duidelijk uit de verklaringen van [verdachte] en [medeverdachte] .

24. [verdachte] heeft op 23 mei 2014 al verklaard dat hij aangifte zou hebben gedaan van afluisterapparatuur die in zijn auto was aangetroffen. In november 2013 had [verdachte] al aangifte gedaan van de aangetroffen afluisterapparatuur. Tot zijn spijt had hij na zijn aangifte niets meer vernomen van de politie.

25. Naar aanleiding van de aangetroffen afluisterapparatuur in de auto van [verdachte] , heeft hij besloten om de frequency jammers aan te schaffen om er zo voor te zorgen dat hij zijn privacy in zijn eigen woning kon waarborgen. In de auto was al afluisterapparatuur aangetroffen en de kans was aanwezig dat dit ook in de woning zou zijn geplaatst. De jammers zijn gekocht enkel om te voorkomen dat zij in hun eigen woning werden afgeluisterd. [verdachte] was onder de veronderstelling dat de aangetroffen frequency jammers afluisterapparatuur zouden verstoren.

26. Op grond van artikel 8 lid 1 EVRM heeft een ieder recht op respect voor zijn privéleven, zijn familie- en gezinsleven, zijn woning en zijn correspondentie. [verdachte] heeft door de frequency jammers aan te schaffen zijn recht op privacy willen waarborgen. Het recht op privacy kan op basis van artikel 8 lid 2 EVRM enkel worden beperkt indien dit in de wet is voorzien en in een democratische samenleving noodzakelijk is in het belang van de nationale veiligheid, de openbare veiligheid of het economisch welzijn van het land, het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen. [verdachte] heeft niet kunnen achterhalen wie de afluisterapparatuur had geplaatst in zijn auto maar het was aannemelijk dat dit niet was geplaatst door een overheidsinstantie die daartoe gerechtigd was omdat hij toen nog niet als verdachte was aangemerkt en gezien zijn politieke positie. De overheid zelf was kennelijk niet in staat om dit recht ten aanzien van [verdachte] te waarborgen.

27. Zoals hiervoor al is aangegeven, heeft [verdachte] afluisterapparatuur in zijn auto aangetroffen en heeft met de inbeslaggenomen frequency jammers willen voorkomen dat zijn recht op privacy verder werd geschonden. Dat de jammers zijn aangeschaft om hun eigen privacy te waarborgen, wordt te

meer geïllustreerd door de plaatsen waar de frequency jammers zijn aangetroffen, namelijk in de slaapkamer en in de studeerkamer. Dit zijn vertrekken in een privéwoning waarin verwacht kan worden dat iemand daar vrij kan spreken.

28. Bovendien is het aannemelijk dat [verdachte] ook in zijn woning het doelwit kan zijn geweest van af luisterpraktijken of in ieder geval het gevaar liep hiervan slachtoffer te worden. In zijn auto was al af luisterapparatuur aangetroffen, waarvan aangifte is gedaan bij de politie.

Daarenboven was [verdachte] een publiekelijk figuur omdat hij partijleider is van de grootste politieke partij op Curaçao, parlamentslid is geweest en voormalig Minister-President is.

29. Dit motief om deze jammers aan de schaffen legt de basis voor de conclusie dat [verdachte] niet wederrechtelijk heeft gehandeld c.q. bij hem schuld in de zin van verwijtbaarheid ontbrak.

(...)

1.4.1 Ontbreken materiële wederrechtelijkheid

37. Mocht uw hof de verdediging hierin niet volgen, dan komt aan zowel [verdachte] en [medeverdachte] een beroep toe op het ontbreken van materiële wederrechtelijkheid.

(...)

39. De vragen die dienen te worden gesteld bij de eventuele toepassing van het verweer van materiële wederrechtelijkheid, zijn: "Is het handelen des daders sociaal adequaat, paste het in het maatschappelijk rollensysteem, was het zinvol, was het (negatief geformuleerd) 'niet-subsociaal'?" Indien dit het geval is, is er geen sprake van wederrechtelijk handelen.

40. Een andere opvatting van de invulling van het ontbreken van materiële wederrechtelijkheid is dat het beroep daarop dient te worden gehonoreerd wanneer gelet op de strekking van de strafbepaling en op de kennelijke bedoeling van de wetgever het tenlastegelegde en bewezen gedrag niet ongeoorloofd is te achten, hetzij, omdat het beschermde rechtsbelang nu juist werd gediend, hetzij niet werd geschonden naar heersende opvattingen.

(...)

42. Zelfs indien wederrechtelijkheid geen uitdrukking vindt in de delictsomschrijving van het ten laste gelegde feit, kan een beroep op het ontbreken van materiële wederrechtelijkheid worden gehonoreerd.

43. Gelet op het feit dat er een beroep kan worden gedaan op het ontbreken van materiële wederrechtelijkheid, verzoeken wij uw hof om [verdachte] en [medeverdachte] te ontslaan van alle rechtsvervolging ten aanzien van dit feit.

44. [verdachte] heeft verklaard dat hij nooit de opzet had om de algemene veiligheid in gevaar te brengen met het gebruik van de jammers. Om de veiligheid te waarborgen, heeft hij voor het aanschaffen gecontroleerd of de frequency jammers de telefoonlijnen van de hulplijnen kon verstoren. Uit zijn online onderzoek is gebleken dat dit niet het geval was. Hij heeft de twee frequency jammers enkel aangeschaft om zijn recht op privacy te kunnen beschermen.

45. Nu tevens is vast komen te staan dat de inbeslaggenomen jammers slechts een beperkte radius hadden, waardoor de telefoonlijnen van de hulpdiensten niet verstoord konden worden, kan niet meer worden aangenomen dat het voorhanden hebben van de jammers wederrechtelijk is, nu het niet voldoet aan het "veiligheids criterium". Bovendien, het oogmerk was nooit gericht op het verstoren van de telefoonlijnen van de hulpdiensten en [verdachte] had zich vergewist van het feit dat het geen verstoring zou opleveren.

46. Conclusie: wij verzoeken u primair om [verdachte] ten aanzien van het voorhanden hebben van frequency jammers - zo het OM in casu al een vervolgingsrecht heeft -, te ontslaan van alle rechtsvervolging, nu de materiële wederrechtelijkheid ontbreekt. (...)"

159. Het hof heeft het bedoelde verweer in zijn arrest samengevat en verworpen in zijn nadere bewijsoverweging. De inhoud van die bewijsoverweging is hiervoor onder 151 van deze conclusie opgenomen.

160. Tot een nadere motivering van de wederrechtelijkheid van het onder 4 bewezen verklaarde was het hof niet gehouden. Daarbij neem ik in aanmerking dat het hof heeft vastgesteld dat voor het voorhanden hebben van de in de bewezenverklaring genoemde jammers een machtiging van de minister nodig is, waarover de verdachte en de medeverdachte [medeverdachte] niet beschikten. Zij konden niet als concessiehouder worden beschouwd (bewijsmiddel 7). Het hof heeft zonder blijk te geven van een onjuiste rechtsopvatting en niet onbegrijpelijk geoordeeld dat in het aangevoerde ook

overigens geen grond is te vinden voor het aannemen van een rechtvaardigingsgrond. De verwerping van het - kansloze - beroep op het ontbreken van materiële wederrechtelijkheid behoefde daarbij geen nadere motivering.

161. Het middel faalt.

162. Het veertiende middel behelst de klacht dat het hof de strafoplegging onbegrijpelijk heeft gemotiveerd. Daartoe wordt door de steller van het middel aangevoerd dat de overweging van het hof dat de verdachte het in hem als minister-president gestelde vertrouwen op grove wijze heeft misbruikt, onbegrijpelijk is, aangezien de bewezen verklaarde ambtelijke omkoping dateert van voor het moment waarop hij minister-president werd.

163. Het hof heeft ten aanzien van de strafoplegging het volgende overwogen:

“Bij de bepaling van de straf heeft het Hof rekening gehouden met de aard en de ernst van het bewezen en strafbaar verklaarde, met de omstandigheden waaronder de verdachte zich daaraan schuldig heeft gemaakt en met de persoon van de verdachte, zoals van één en ander uit het onderzoek ter terechtzitting in hoger beroep is gebleken. Meer in het bijzonder heeft het Hof daarbij het volgende in aanmerking genomen.

Op 10 oktober 2010 werd Curaçao uitgeroepen tot autonoom land. Dat was het begin van een nieuwe fase in de staatkundige geschiedenis van Curaçao. Het was een kwetsbare en spannende periode. Vele burgers hadden er vertrouwen in dat Curaçao als autonoom land een goed functionerende democratische rechtsstaat zou zijn, anderen waren daar minder gerust op. Dit legde een zware verantwoordelijkheid op de schouders van de politici die op dat moment de koers van Curaçao moesten gaan bepalen. Zij moesten laten zien dat het algemeen belang en het vertrouwen van de burgers bij hen in goede handen waren. Degene die in de allereerste plaats het goede voorbeeld moest geven, was de minister-president van het nieuwe land. De verdachte kreeg de eervolle taak om dit ambt als eerste te gaan vervullen.

Vastgesteld moet worden dat de verdachte het in hem, als eerste burger van het land, gestelde vertrouwen op grove wijze heeft misbruikt en dat hij door zijn handelen het aanzien van Curaçao ernstig heeft geschaad. Dit wordt hem zwaar aangerekend.

De verdachte heeft zich schuldig gemaakt aan de misdrijven van ambtelijke omkoping, valsheid in geschrift en witwassen. Daarnaast heeft hij in strijd met de wet twee jammers voorhanden gehad. Een aantal van deze feiten heeft hij samen met zijn levenspartner, de medeverdachte [medeverdachte] , begaan.

Door het in ruil voor tegenprestaties aannemen van grote sommen geld van een bevriende zakenman heeft de verdachte zich aanzien en macht kunnen verwerven binnen de politiek en samenleving van Curaçao. Om de gevraagde tegenprestaties te kunnen verlenen heeft de verdachte zijn bevoegdheden als minister-president van Curaçao misbruikt en de integriteit die onlosmakelijk met dit ambt verbonden is geschonden. In dit verband is de verdachte er niet voor teruggeschrokken om documenten te vervalsen en van misdrijf afkomstige geldbedragen een legaal aanzien te geven. Het thuis aanwezig hebben van verboden jammers geeft eveneens blijk van de houding van de verdachte dat hij zich boven de wet verheven acht.

Het Hof rekent de verdachte zijn handelen zwaar aan en is op grond van de aard en de ernst daarvan van oordeel dat slechts een straf die een onvoorwaardelijke vrijheidsbeneming met zich brengt, als passende straf in aanmerking komt.

Anders dan in eerste aanleg, heeft de verdachte in hoger beroep een verklaring afgelegd. Uit die verklaring blijkt echter dat de verdachte niet inziet dat hij ontoelaatbaar heeft gehandeld. De verklaring geeft het Hof daarom geen aanleiding om af te wijken van het oordeel van de eerste rechter dat er een reëel risico op herhaling bestaat.

Ten voordele van de verdachte wordt meegewogen dat hij niet eerder voor een strafbaar feit is veroordeeld.”

164. Ingevolge art. 402, vierde lid, SvC geeft het vonnis in het bijzonder de redenen op die straf hebben bepaald of tot de maatregel hebben geleid. De keuze van de factoren die voor de strafoplegging van belang zijn te achten, is voorbehouden aan de rechter die over de feiten oordeelt en behoeft geen motivering.⁷⁶ De enige grens die de rechter in acht moet nemen bij de selectie van de gegevens die hij wil gebruiken bij de straftoemeting, is dat deze moeten zijn gebleken uit het onderzoek ter terechtzitting.⁷⁷

165. Ik meen dat het middel berust op een onjuiste lezing van het vonnis en daarmee feitelijke grondslag mist. De onder 1 bewezen verklaarde periode, te weten van 1 januari 2010 tot en met 8 oktober 2010, dateert weliswaar van vóór het aantreden van de verdachte als minister-president van Curaçao, maar het hof doelt klaarblijkelijk op de gedragingen waartoe de betalingen strekten en die zich (mede) uitstrekten tot de periode waarin de verdachte als minister-president fungeerde. Die gedragingen heeft het hof geplaatst in de context van misbruik van bevoegdheden in de hoedanigheid van de verdachte van minister-president van Curaçao. Onbegrijpelijk acht ik dit niet, terwijl de gegevens waarop het hof zich in dit opzicht kennelijk heeft gebaseerd, zijn gebleken uit het onderzoek ter terechtzitting. Daarop strandt het middel.

166. Het middel faalt.

167. De middelen falen. Behoudens de middelen 8, 9 en 11, kunnen de middelen worden afgedaan met de aan art. 81, eerste lid, RO ontleende overweging.

168. Ambtshalve heb ik geen gronden aangetroffen die tot vernietiging van de bestreden uitspraak aanleiding behoren te geven.

169. Deze conclusie strekt tot verwerping van het beroep.

De Procureur-Generaal
bij de Hoge Raad der Nederlanden

AG

¹ Zie daarover de bespreking van het tweede en derde middel.

² Met weglating van voetnoten.

³ Met weglating van voetnoten.

⁴ Met weglating van voetnoten.

⁵ Zie de conclusies van mijn ambtgenoot Machielse voorafgaand aan HR 17 april 2018, ECLI:NL:HR:2018:610, en HR 5 juli 2005, ECLI:NL:HR:2005:AT5773.

⁶ Zie T.M. Schalken en S.W. Mul (red.), *Het nieuwe Wetboek van Strafvordering van de Nederlandse Antillen en van Aruba*, bronnenpublicatie deel 2: Artikelsgewijze totstandkoming, Deventer: Gouda Quint 1999, p. 259.

⁷ Zie T.M. Schalken en S.W. Mul (red.), *Het nieuwe Wetboek van Strafvordering van de Nederlandse Antillen en van Aruba*, bronnenpublicatie deel 1: Parlementaire stukken, Deventer: Gouda Quint 1997, p. 92.

⁸ Zie de conclusie van mijn ambtgenoot Machielse voorafgaand aan HR 5 juli 2005, ECLI:NL:HR:2005:AT5773, onder 3.6, met verwijzing naar S.W. Mul en T.M. Schalken, *De nieuwe Antilliaanse en Arubaanse strafvordering*, Deventer: Gouda Quint 1998, p. 106. Vgl. ook nog de conclusie van mijn ambtgenoot Aben voorafgaand aan HR 2 maart 2010, ECLI:NL:HR:2010:BK9042 (niet gepubl.), waarin het onderscheid tussen het in art. 318 SvNA gebruikte criterium 'nodeloos' wordt afgezet tegen het in art. 358 SvNA neergelegde 'noodzakelijkheids criterium' en een vergelijking wordt gemaakt met het onderscheid tussen het 'noodzakelijkheids criterium' van art. 315 Sv en het 'criterium van het verdedigingsbelang' zoals neergelegd in art. 264 en 288 Sv.

⁹ Vgl. ook de conclusie van mijn ambtgenoot Machielse voorafgaand aan HR 17 april 2018, ECLI:NL:HR:2018:610.

¹⁰ Zie HR 17 april 2018, ECLI:NL:HR:2018:610, rov. 2.4.

¹¹ Vgl. HR 1 juli 2014, ECLI:NL:HR:2014:1496, NJ 2014/441, rov. 2.7.

¹² Vgl. HR 29 mei 2018, ECLI:NL:HR:2018:786, rov. 2.4. Zie nader over deze bepaling de bespreking van het tweede en het derde middel.

¹³ HR 1 juli 2014, ECLI:NL:HR:2014:1496, NJ 2014/441, rov. 2.76.

¹⁴ Vgl. HR 31 maart 2015, ECLI:NL:HR:2015:768.

¹⁵ HR 13 september 2016, ECLI:NL:HR:2016:2059, NJ 2017/51.

¹⁶ HR 5 januari 2016, ECLI:NL:HR:2016:9, NJ 2016/153, en HR 24 oktober 1995, NJ 1996/484.

¹⁷ Vgl. HR 29 mei 2018, ECLI:NL:HR:2018:786, rov. 2.4.

¹⁸ Zoals ingevoegd bij de op 19 oktober 2012 in werking getreden Landsverordening bijzondere opsporingsbevoegdheden en andere spoedeisende veranderingen, P.B. 2012, no. 67.

¹⁹ HR 15 november 2011, ECLI:NL:HR:2011:BQ6142, HR 17 januari 2012, ECLI:NL:HR:2012:BT2052, NJ 2012/253, m.nt. Mevis, en HR 19 februari 2013, ECLI:NL:HR:2013:BZ1383.

²⁰ Vgl. HR 11 november 2008, ECLI:NL:HR:2008:BF0748. Zie wat betreft bewijsuitsluiting HR 6 september 2005, ECLI:NL:HR:2005:AT3993, NJ 2006/47, HR 19 december 2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ2145, NJ 2007/28, en HR 18 maart 2014, ECLI:NL:HR:2014:638.

²¹ Zie ook R. Kuiper, *Vormfouten*, Deventer: Kluwer 2014, p. 216.

²² HR 1 juni 1999, ECLI:NL:HR:1999:ZD1605.

²³ Zie in het bijzonder E.M. Moerman, *Inburgeren in de opsporing*, Rotterdam: Erasmus Universiteit 2016. Zie voorts mijn Rotterdamse oratie (Burgers en opsporing, Deventer: 2010) en mijn bijdrage 'Onrechtmatig verkregen bewijs afkomstig van derden', in: M.S. Groenhuijsen en J.B.H.M. Simmelink (red.), *Glijdende schalen* (liber amicorum J. de Hullu), Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2003, p. 39-50.

²⁴ Zie in dit verband wederom HR 1 juni 1999, ECLI:NL:HR:1999:ZD1605 en voor de gevallen waarin de derde een overheidsinstantie is: HR 5 september 2006, ECLI:NL:HR:2006:AV4122 en de conclusie van mijn ambtgenoot Machielse voorafgaand aan dit arrest.

²⁵ Vgl. onder meer HR 7 juli 2009, ECLI:NL:HR:2009:BH8889, NJ 2009/399 en HR 20 september 2011, ECLI:NL:HR:2011:BR0554, NJ 2011/441. Zie ook EHRM 12 mei 2000, NJ 2002/180, m.nt. Schalken (*Khan/Verenigd Koninkrijk*).

²⁶ F.C. Bakker, *Valsheid in geschrift*, Arnhem: Gouda Quint B.V. 1985, p.79. Vgl. ook G. Knigge en H.D. Wolswijk, *Het materiële strafrecht*, Deventer: Kluwer 2015, p. 71-72.

²⁷ Met weglating van voetnoten.

²⁸ Het laatstgenoemde bestand is op de Sony-laptop van de verdachte aangetroffen in een gegevensbestand dat betrekking heeft op een e-mailaccount van de verdachte.

²⁹ Vgl. HR 18 februari 2014, ECLI:NL:HR:2014:350, *NJ* 2014/280 en HR 23 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BZ7143.

³⁰ Vgl. HR 11 april 2006, ECLI:NL:HR:2006: AU9130, *NJ* 2006/393, rov. 3.8.4 sub d, en HR 23 maart 2010, ECLI:NL:HR:2010:BK6929, *NJ* 2010/315, rov. 3.6.

³¹ HR 2 december 2014, ECLI:NL:HR:2014:3474, *NJ* 2015/390.

³² Vgl. onder meer HR 15 juni 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO9639, *NJ* 2004/464.

³³ P.B. 2011, no. 48. Eind 2015 zijn door middel van een 'Bezemwet' wijzigingen in het wetboek doorgevoerd. Die aanpassingen waren het gevolg van voortschrijdend inzicht en wijzigingen en toevoegingen naar aanleiding van de invoering van het Wetboek van Strafrecht van Aruba en het Wetboek van Strafrecht van Sint Maarten, zie H. de Doelder, S.R. Bakker, B.A. Salverda en J.H.J. Verbaan, *Wetboek van Strafrecht Curaçao*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2017, p. 4.

³⁴ Een klein verschil is gelegen in art. 2:184, tweede lid, Wetboek van Strafrecht (Curaçao). Daarin is onder meer opgenomen dat hij die opzettelijk gebruik maakt van het valse of vervalste geschrift als ware het echt en onvervalst terwijl hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat dit geschrift bestemd is voor zodanig gebruik 'ten hoogste' kan worden gestraft met de in het eerste lid van die bepaling vermelde straf. De woorden 'ten hoogste' zijn niet opgenomen in art. 225 Sr.

³⁵ Vgl. ook H.J. Smidt, *Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht*, Haarlem 1881, Tweede Deel, p. 253-255.

³⁶ Zie HR 16 september 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC7960, rov. 4.6. Zie ten aanzien van art. 225 Sr bijvoorbeeld HR 12 mei 1998, *NJ* 1998/694.

³⁷ H.J. Smidt, *Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht*, Haarlem 1881, Tweede Deel, p. 250.

³⁸ Zie HR 6 juni 2006, ECLI:NL:HR:2006:AW2428, rov. 3.6.

³⁹ Zie ook de conclusie van mijn ambtgenoot Machielse voorafgaand aan HR 16 september 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC7960 onder 20. Vgl. ten aanzien van art. 225 Sr: F.C. Bakker, *Valsheid in geschrift*, Arnhem: Gouda Quint B.V. 1985, p. 106-110.

⁴⁰ Zie HR 25 april 2006, ECLI:NL:HR:2006:AV1628, rov. 5.5.

⁴¹ Vgl. de conclusie van mijn ambtgenoot Hofstee voorafgaand aan HR 11 april 2017, ECLI:NL:HR:2017:642 onder 17.

⁴² Vgl. de conclusie van mijn ambtgenoot Machielse voorafgaand aan HR 25 april 2006, ECLI:NL:HR:2006:AV1628.

⁴³ Vgl. de conclusie van mijn ambtgenoot Machielse voorafgaand aan HR 25 april 2006, ECLI:NL:HR:2006:AV1628.

⁴⁴ Zie in dit verband art. 86 (oud) SrNA: "Onder ambtenaren worden begrepen alle personen verkozen bij krachtens wettelijk voorschrift uitgeschreven verkiezingen. Zie specifiek ten aanzien van de minister-president: HR 3 juli 2012, ECLI:NL:HR:2012:BW9966.

⁴⁵ Vgl. D.R. Doorenbos, 'Ambtelijke corruptie', *DD* 1998, afl. 4, p. 356-357.

⁴⁶ Vgl. D. Roef & Th.A. de Roos, 'Strafrecht als discussie – over corruptie', *Bestuurswetenschappen* 1995, afl. 6, p. 421-423.

⁴⁷ E. Sikkema, *Ambtelijke corruptie in het strafrecht* (diss. Groningen), Den Haag: Boom juridische uitgeverij 2005, p. 298-299. Zie echter ook p. 304-305 over de uitleg van de term 'bediening' in het huidige art. 363 Sr.

⁴⁸ Stb. 2000, 616.

⁴⁹ Deze wijzigingen zijn in 2011 overgenomen in art. 2:350, tweede lid, art. 2:351, tweede lid, en art. 2:363, tweede lid, SrC.

⁵⁰ *Kamerstukken II* 1998/1999, 26 469, nr. 3, p. 5.

- ⁵¹ *Kamerstukken II 1999/2000*, 26 469, nr. 6, p. 2.
- ⁵² Zie ook E. Sikkema, *Ambtelijke corruptie in het strafrecht* (diss. Groningen), Den Haag: Boom juridische uitgevers 2005, p. 304-305.
- ⁵³ Met weglating van voetnoten.
- ⁵⁴ HR 25 april 1916, NJ 1916, p. 551. Zie ook Noyon/Langemeijer/Rommelink, *Wetboek van Strafrecht*, commentaar op art. 177, aant. 2 (bijgewerkt tot 26 maart 2018).
- ⁵⁵ Vgl. HR 23 mei 1910, W 9940, en E. Sikkema, *Ambtelijke corruptie in het strafrecht* (diss. Groningen), Den Haag: Boom juridische uitgevers 2005, p. 211.
- ⁵⁶ Zie ook E. Sikkema, 'Corruptie op Curaçao', *DD 2006/49*, par. 4.
- ⁵⁷ HR 27 september 2005, ECLI:NL:HR:2005:AT8328. Zie ook onderdeel 38 van de conclusie voorafgaand aan dit arrest.
- ⁵⁸ Vgl. HR 11 april 2006, ECLI:NL:HR:2006:AU9130, NJ 2006/393, m.nt. Buruma, rov. 3.8.4 onder d.
- ⁵⁹ Vgl. HR 22 februari 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA4894, NJ 2000/557, m.nt. Schalken, rov. 5.3.
- ⁶⁰ HR 16 maart 1999, ECLI:NL:HR:1999:ZD1498, NJ 1999/370, rov. 3.2. Zie ook HR 22 februari 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA4894, NJ 2000/557, m.nt. Schalken, rov. 5.2.2.
- ⁶¹ HR 30 mei 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC8673, NJ 2008/318.
- ⁶² Zie ook T.R. van Roomen en E. Sikkema, *Corruptiedelicten*, Deventer: Wolters Kluwer 2016, p. 71.
- ⁶³ HR 9 april 1946, NJ 1946/324, HR 4 februari 1947, NJ 1947/170, en HR 20 juni 1967, NJ 1968/67.
- ⁶⁴ HR 27 september 2005, ECLI:NL:HR:2005:AT8318. Art. 183 (oud) SrNA betreft de pendant van art. 177 (oud) Sr. Vgl. ook HR 20 juni 2006, ECLI:NL:HR:2006:AW3584, NJ 2006/380.
- ⁶⁵ Zie het eerder genoemde HR 20 september 2011, ECLI:NL:HR:2011:BQ4313, NJ 2011/436, voor een geval waarin op dit punt met een nog globalere bewezenverklaring was volstaan.
- ⁶⁶ Vgl. in dit verband HR 22 september 1987, NJ 1988/381, en de conclusie van mijn ambtgenoot Hofstee voorafgaand aan HR 19 mei 2015, ECLI:NL:HR:2015:1271.
- ⁶⁷ *Kamerstukken II 1999/2000*, 27 159, nr. 7, p. 1.
- ⁶⁸ In die zin lijkt de opmerking van mijn ambtgenoot Aben voorafgaand aan HR 29 mei 2018, ECLI:NL:HR:2018:786 (onder 29), dat het Wetboek van Strafvordering van Curaçao geen met art. 359, tweede lid, tweede volzin, Sv vergelijkbare bepaling kent, op een misverstand te berusten.
- ⁶⁹ Ik merk daarbij nog op dat het hof, anders dan de stellers van het middel onder 50 en 51 van de schriftuur betogen, het door de verdediging aangevoerde niet op een onbegrijpelijke wijze heeft uitgelegd.
- ⁷⁰ HR 11 april 2006, ECLI:NL:HR:2006:AU9130, NJ 2006/393.
- ⁷¹ Het gaat hier om de pleitnota die betrekking heeft op het dossier "Mantel".
- ⁷² Met weglating van voetnoten.
- ⁷³ Zie in dit verband ook de memorie van toelichting bij de Nederlandse Telecommunicatiewet (*Kamerstukken II 1996-1997*, 25 533, nr. 3), waarin de openbaarheid van het netwerk wordt afgezet tegen een netwerk dat toegankelijk is voor een besloten gebruikersgroep.
- ⁷⁴ Het gaat hier om de pleitnota die betrekking heeft op het dossier "Mantel".
- ⁷⁵ Met weglating van voetnoten.
- ⁷⁶ Vgl. onder meer HR 31 mei 2011, ECLI:NL:HR:2011:BP6429, rov. 3.4., HR 21 november 2006, ECLI:NL:HR:2006:AY7805, rov. 3.3, HR 14 maart 2006, ECLI:NL:HR:2006:AU9353, rov. 4.3, HR 25 november 2003, NS 2004/18, rov. 4.4, HR 26 juni 1984, NJ 1985/138, rov. 7.5 en A.J.A. van Dorst, *Cassatie in strafzaken*, achtste druk, Deventer: Kluwer 2015, p. 313.
- ⁷⁷ Vgl. HR 9 februari 2016, ECLI:NL:HR:2016:211, rov. 2.3, HR 14 februari 2006, ECLI:NL:HR:2006:AU7119, rov. 4.3 en Van Dorst, a.w., p. 310-311.
-